

**1984/85:138**

**Onsdagen den 8 maj fm.**

Kl. 10.00

**1 §** Justerades protokollet för den 29 april.

## **2 § Reviderad ärendeplan**

### **Anf. 1 TALMANNEN:**

Till kammarens ledamöter har utdelats en reviderad ärendeplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under tiden den 8 maj – den 11 juni 1985.

## **3 § Vid remiss av skrivelse 1984/85:202**

Föredrogs skrivelse 1984/85:202 om den offentliga sektorns förnyelse.

### **Anf. 2 BJÖRN MOLIN (fp):**

Herr talman! Den skrivelse från regeringen om den offentliga sektorns förnyelse som kammaren nu har att remittera beslöts av regeringen den 18 april. Den 23 april, för mer än två veckor sedan, höll regeringen en presskonferens där civilminister Bo Holmberg presenterade regeringens program till förnyelse av den offentliga sektorn och begränsning av byråkraf-  
tin. Sedan dess har riksdagen fått sväva i okunnighet om innehållet i detta regeringsprogram. Intresserade riksdagsledamöter har vid flera tillfällen efterlyst den här skrivelsen hos departementet. Det enda vi fått är några lösa papper som delades ut vid presskonferensen. Det är hittills det enda som riksdagen har fått ta del av.

I dag, mer än 14 dagar senare, blir alltså den här skrivelsen tillgänglig för riksdagen. Det här, herr talman, är dess värre inte någon engångsföreteelse – det har flera gånger nu under våren hänt att riksdagen har fått vänta i veckor på förslag från regeringen som regeringen har offentliggjort innehållet i vid särskilt anordnade presskonferenser. Ett exempel på sådant är regeringens

proposition om barnomsorgen. Konstitutionsutskottet har uppmärksamheten riktad på detta förhållande.

Min uppfattning är att detta icke är en för riksdagen godtagbar ordning. Riksdagen bör få möjlighet att ta del av de förslag som regeringen lägger fram för riksdagen samtidigt som regeringen presenterar sina förslag för pressen.

Den här skrivelsen är nu inte en proposition med förslag i vanlig ordning. Det är en skrivelse där riksdagen ges möjlighet att ta del av vad departementschefen, i det här fallet civilminister Bo Holmberg, anför. Den här formen av en skrivelse till riksdagen är naturlig när regeringen vill ge en löpande redovisning. Det gäller t. ex. tillämpningen av Sydafrikalagen. Men en skrivelse av den här typen ger ju inte riksdagen en möjlighet att reagera. Hur har regeringen tänkt sig att riksdagen skall reagera på regeringens önskan att man skall ta del av vad departementschefen anför? Motionsrätten gäller inte en sådan här skrivelse. Oppositionen ges alltså inte möjlighet att ge uttryck för sin mening i form av en motion.

Jag vet inte vilket motivet är för regeringen att lägga fram förslaget i form av en skrivelse och inte i form av en proposition. Är det så att man inte vill att oppositionspartierna skall få uttrycka sin reaktion? Är man rädd för att få en debatt om den offentliga sektorn, vilket ju en motion i utskottsbehandling och riksdagsbehandling i vanlig ordning skulle ha lett till?

Det här är förvisso inte första gången som en regering presenterar förslag till förenklingar och förnyelse av den offentliga sektorn. Jag vill påminna om att folkpartiregeringen på våren 1979 lade fram en proposition om åtgärder mot regleringar och onödigt byråkrati med ett hundratal konkreta förslag till avreglering. Regeringen omnämner över huvud taget inte detta i den aktuella skrivelsen. Hela frågan om företagets uppgiftslämnande, som var en stor diskussionspunkt under de åren, förbigås. Förenklingsarbetet tog alltså inte sin början med den socialdemokratiska regeringens tillträde 1982 – tvärtom.

När man studerar innehållet i detta dokument, får man kanske något av förklaringen till att regeringen har lagt fram det i form av en skrivelse. Det finns inga konkreta förslag. Regeringen har ingen substans i sitt arbete när det gäller att skapa förenklingar och komma ifrån byråkratin. Sanningen, herr talman – och den bevisas av den här skrivelsen – är att regeringen står tomhänt när det gäller förnyelse av den offentliga sektorn och åtgärder mot onödigt byråkrati.

**Anf. 3 RUNE RYDÉN (m):**

Herr talman! Jag vill i allt väsentligt instämma i vad Björn Molin har sagt. Regeringens skrivelse om den offentliga sektorns förnyelse har först i dag kommit till kammarens kännedom. Men den presenterades på en presskonferens för över 14 dagar sedan. Det dröjsmålet är inte bara osedvanligt långt, utan det är enligt min mening också oförsvarligt. Riksdagen har rätt att få ta del av regeringens förslag när de presenteras, inte långt efteråt. Frågor som rör service och valfrihet i den offentliga sektorn, medborgaren i centrum, regeringens förhållande till sina myndigheter, arbetet inom de statliga myndigheterna, förhållandet stat-kommun, delaktighet i samhällsverksam-

het – kommunal demokrati samt utveckling av den statliga personalpolitiken bör underställas riksdagens prövning och möjlighet ges för oppositionen att genom motioner få uttrycka sina synpunkter.

Att förslaget blivit en skrivelse kan, som Björn Molin sade, uppfattas som att regeringen är rädd för att få oppositionens synpunkter på förslaget. Det verkar åtminstone så. Men, herr talman, efter att i likhet med Björn Molin ha haft möjlighet att ta del av förslaget har jag kommit till samma uppfattning som han, nämligen att det inte är mycket att komma med. Därför framstår det kanske som mer förklarligt att regeringen velat gömma förslaget i form av en skrivelse. Av regeringens beramade datapolitik återstår tydligen, i likhet med historien om hönan, knappt en fjäder i dagens läge.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skrivelse 1984/85:202 hänvisades till finansutskottet.

#### 4 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1984/85:208 till konstitutionsutskottet

Beträffande detta ärende hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till sju dagar.

Kammaren beslöt förkorta motionstiden till att utgå tisdagen den 14 maj.

#### 5 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1984/85:3196–3199 till konstitutionsutskottet

#### 6 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1984/85:31–34

Lagutskottets betänkanden 1984/85:39 och 40

Jordbruksutskottets betänkande 1984/85:32

7 § Fortsattes behandlingen av utbildningsutskottets betänkanden 1984/85:18, 19 och 29 (*forts. från prot. 135*).

### **Anslag till gymnasieskolor m. m.** (forts. UbU 18)

#### **Anf. 4 LINNEA HÖRLÉN (fp):**

Herr talman! Gymnasieskolan har kommit att bli en skolform för nästan samtliga elever i en årskull. Den är på god väg att också den i likhet med grundskolan bli en skola för alla. Det innebär att den skall ge gymnasieutbildning till elever med de mest skilda förutsättningar. Gymnasieskolan måste då kunna ge stimulans och studiemotivation åt samtliga elever i en årskull – såväl

åt de teoretiskt eller praktiskt studieinriktade eleverna som åt de elever som är skoltrötta eller mindre motiverade för fortsatt utbildning.

Just nu pågår en intensiv försöksverksamhet inom ramen för reformeringen av gymnasieskolan. Innan beslut fattas skall en noggrann utvärdering göras så att ett omfattande beslutsunderlag föreligger.

Gymnasieskolan måste bli mer flexibel än i dag. Det är inte minst viktigt om man i praktiken vill göra det möjligt med både varvad och återkommande utbildning. Mot bakgrund av den snabba kunskapsutvecklingen på arbetsmarknaden kommer det att bli nödvändigt att kunna erbjuda ett allt vidare fält av kompletteringsutbildning.

Det kursrelaterade betygssystem som diskuterades i gymnasieutredningen tillsammans med ett system med grund- och tilläggskurser anser vi vara intressanta förslag att vidareutveckla.

Det är dock angeläget att förändringar inte stannar vid organisatoriska reformer. Också det inre arbetet behöver utvecklas: arbetsformer, möjligheter till fördjupat samarbete mellan teoretiskt och praktiskt inriktade linjer etc.

Framför allt är det viktigt att gymnasieskolan kan förmedla goda kunskaper, såväl teoretiskt som praktiskt, till eleverna.

Till utbildningsutskottets betänkande 18, som vi nu återupptar behandlingen av, har fogats en lång rad reservationer. Jag ber, herr talman, att härmed få yrka bifall till de reservationer som har underskrivits med mitt namn, och dem kommer jag nu något att kommentera.

Då det gäller fördelningen av de knappa resurser som vi har till förfogande har vi från folkpartiets sida i år prioriterat ungdomarna i 16-17-årsåldern.

För att bereda rum för så många som möjligt av dessa i gymnasieskolan föreslår vi en utökning av antalet platser med ytterligare 2 000 utöver regeringens förslag. I fråga om lärlingsutbildningen anser vi att trängseln inte är så stor på det området att något tak över huvud taget behöver sättas. Däremot bör ett nytt bidragssystem för lärlingsutbildningen införas. Systemet skall sträcka sig över alla tre åren av utbildningen, men ersättningen skall successivt trappas ned. Lärlingsutbildningen bör också kunna gälla som alternativ till gymnasieutbildningen.

Det är oroande att särskilt den naturvetenskapliga linjen har svårt att attrahera elever som fullföljer utbildningen. Från folkpartiet föreslår vi därför att regeringen ger skolöverstyrelsen i uppdrag att lägga fram förslag till åtgärder för att stärka den linjen. Ett sätt, menar vi, vore att höja betygsmedelvärdet ytterligare, från 3,3 till 3,5.

Sedan flera år tillbaka har det varit möjligt att göra vissa timplanejämnningar på gymnasiet för de elever som är speciellt intresserade av idrott. Vi folkpartister anser detta vara alldeles riktigt och ser gärna en vidgning av den verksamheten. Men vi tycker också att elever med andra specialintressen, som t. ex. språk eller matematik, skall ha samma möjligheter. Vi har lagt fram en motion i den riktningen, och vi har också följt upp den med en reservation.

Organisationen av den pedagogiska ledningen vid en skola är väsentlig för

skolans möjligheter att fungera väl. Vi i folkpartiet tycker att detta är så viktigt att riksdagen bör få ta ställning till frågan om en lägsta nivå på det området.

I detta sammanhang vill jag också framhålla vikten av att tjänsterna som huvudlärare och institutionsföreståndare behålls inom gymnasieskolan. De uppgifter i fråga om handledning av yngre kolleger och vård av många gånger ömtålig och dyrbar utrustning som i dag handhas av innehavarna av dessa tjänster, måste ju på något sätt klaras av. Då finns det ingen anledning att slå sönder ett rådande system för att introducera ett annat. Det skapar bara förvirring.

Till sist, herr talman, vill jag säga att vi i folkpartiet håller fast vid vår gamla ståndpunkt beträffande statsbidraget till de enskilda skolorna Göteborgs högre samskola, Sigrid Rudebecks gymnasium och Stockholms Tekniska institut. Vi anser att dessa bör ha statsbidrag och att de beslut i motsatt riktning som fattades förra året bör upphävas.

**Anf. 5 BJÖRN SAMUELSON (vpk):**

Herr talman! Jag vill helt kort ta upp några av de förslag som vänsterpartiet kommunisterna framställt i den partimotion som behandlar gymnasieskolan. Vi inleder vår motion med att konstatera att skolplikten i dag om inte formellt så dock reellt omfattar elva år, att gymnasieskolan utgör en förlängning av den nioåriga skolplikten och att det avgörande skälet till att det blivit på detta sätt är att det inte finns någon arbetsmarknad för de ungdomar som lämnar grundskolan.

Rationalisering, automatisering och införande av ny teknik har genomförts för att öka kapitalets vinst. Samhället har, utan att kritiskt pröva om det har varit nödvändigt på alla områden, i stort sett anpassat sig till denna utveckling, vilket kraftigt reducerar våra ungdomars möjligheter till arbete efter genomgången grundskola.

Vi vet att många ungdomar efter sina nio år i grundskolan inget högre önskar än att få ett jobb. Att tvinga in dessa ungdomar i gymnasiet ger i de flesta fall ett dåligt resultat, något som i sin tur kan vara direkt nedbrytande för de ungas självkänsla.

Det borde enligt vår mening vara möjligt att bortse från de s. k. marknadskrafternas behov och pröva om det inte finns samhällliga områden där ungdomar kunde få ett jobb efter grundskolan. I motionen föreslår vi därför en samhällsplan för jobb efter årskurs 9 för att tillmötesgå kraven på större frihet att välja mellan arbete och utbildning och på att det skall ges möjlighet till återkommande utbildning. Det är krav som för övrigt hela arbetarrörelsen starkt förde fram under 1960-talet och i början på 1970-talet. Vi inom vpk anser det vara fullt giltiga krav även i dag, som ungdomar skall ha rätt att ställa.

Lika viktigt som det är att de ungdomar som vill jobba ges möjlighet till ett arbete är det att alla de som vill fortsätta i gymnasieskolan också får göra det. För att åtminstone hålla den grundläggande rätten till utbildning vid liv krävs ytterligare platser för intagning till gymnasieskolan. Enligt vår bedömning

rör det sig om 3 000 fler platser än vad regeringen föreslår. Av dessa 3 000 platser anser vi att 60 bör användas för utbyggnad av musiklinjen vid gymnasieskolan. Vi beräknar kostnaderna för en sådan dimensioneringsökning till 30 milj. kr.

Med vårt förslag bör antalet intagningsplatser räcka till alla ungdomar som vill studera på gymnasiet. Vi föreslår därför att en betygsfri intagning till gymnasieskolan införs fr. o. m. höstterminen 1986.

De förslag till full elevtäckning och en betygsfri intagning som vi framställt kräver i sin tur att det ställs särskilda pedagogiska och metodiska krav på undervisningen i gymnasieskolan. Vi föreslår därför vissa förstärkningsåtgärder i förhållande till regeringens förslag i budgetpropositionen.

Vi anser att den ökade tillgång på lärare som i dag finns måste utnyttjas. En total kalkyl bör göras över de kostnader som uppstår för stat och kommun om lärare går arbetslösa i stället för att göra en för samhället värdefull insats genom att utföra de uppgifter som de är utbildade för. En sådan samhällskostnads kalkyl bör beakta de investeringar som både samhället och de studerande själva redan har gjort i utbildningen.

Inte ens kravet på en samhällskostnads kalkyl vill majoriteten i utbildningsutskottet biträda. Samhället har ändå lagt ned kapital på utbildningsområdet i form av studiemedel till dem som på högskola har läst till lärare, i form av pengar till högskolebyggnader, i form av löner till lärare på högskolan, i form av arbetslöshetsersättning till arbetslösa lärare och, till så sent som för några år sedan, i form av statsbidrag till renovering av skolbyggnader. Vore det inte bättre att ta till vara lärarnas kunskap i skolan i stället för att låta dem t. ex. gå och kratta löv i någon stadsträdgård?

En viktig åtgärd för att stärka undervisningen är att se till att lärarna inte behöver undervisa i alltför stora grupper och att eleverna får mer individuell lärarhandledning. Detta kan man åstadkomma genom att angripa systemet med de s. k. timreduktionerna, som gäller sedan den 1 juli 1984. Systemet innebär att eleverna får mindre undervisning, vilket är lika med sänkt kunskapsstandard. Dessutom slår systemet mycket hårt mot glesbygdsskolorna. I dessa skolor har man ofta problem med att fylla undervisningsgrupperna. De timreduktioner som införts på förslag av regeringen innebär att gymnasieeleverna i glesbygd får minskade valmöjligheter och försämrad undervisning i "smala" ämnen. Detta är något som rimmar illa med det faktum att alla riksdagspartier har förbundit sig att verka för ett enhetligt och likvärdigt skolsystem. Ett sådant innebär att alla barn i Sverige skall ha rätt till en enhetlig utbildning, oavsett var de bor i landet, oavsett om de är pojkar eller flickor och oberoende av föräldrarnas inkomst. Så är det inte i dag.

För att ta bort de negativa effekterna av det utvidgade systemet med timreduktioner bör enligt vpk:s förslag anslaget till Bidrag till driften av gymnasieskolor tillföras ytterligare 115 milj. kr.

Synen på utbildning som en investering för framtiden innebär att krav måste ställas på en god undervisningskvalitet, något som de lärarlösa lektionerna starkt har undergrävt. Därför måste dessa tas bort. Och de måste tas bort i realiteten, inte genom krumbukter som t. ex. att införa förändrad

periodicitet när det gäller utbetalning av statsbidrag till skolan, så att staten gör vissa räntevinster medan de ränteintäkter som kommunerna tidigare hade bortfaller.

Vi anser inte att våra krav när det gäller de åtgärder vi föreslagit tillgodoses genom den omfördelning inom anslagsposten som utskottet hänvisar till. Enligt vår mening behövs det "färska pengar". Investering i utbildning är investering för framtiden. Vi måste någon gång sluta upp med att föra upp kostnader för utbildning på konsumtionskontot. Låt oss i stället föra upp kostnaderna för utbildning i grundskola och gymnasieskola på investeringskontot! När skall utbildningspolitiker lära sig detta i praktiken och inte bara stå och tala om det här i riksdagens talarstol?

Vi är alltså inte överens med regeringen om hur borttagandet av de lärarlösa lektionerna skall finansieras. Vi anser att nya medel måste tillföras. Vi har beräknat kostnaderna för genomförandet av våra förslag till 72 milj. kr.

Samtliga våra förslag har avstyrkts av utskottsmajoriteten. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till de reservationer till betänkandet som undertecknats av mig.

**Anf. 6 LARS SVENSSON (s):**

Herr talman! När vi nu behandlar anslaget till gymnasieskolan för det kommande budgetåret och därmed sammanhängande frågor finns det skäl att erinra om två beslut av principiell karaktär rörande gymnasieskolan som riksdagen fattade under föregående riksmöte.

Det första beslutet handlade om gymnasieskolan i utveckling och innebär att den försöksverksamhet som nu pågår ute i våra gymnasieskolor skall syfta till att bilda underlag för den reformering som sedan skall genomföras. Såsom uttalades i samband med beslutet är det här inte bara fråga om eventuella påbyggnadsutbildningar, utan det handlar också om hur skolan internt skall fungera. Den skall alltså anpassas till de nya krav som samhället och näringslivet ställer.

Det andra beslutet av principiell vikt var ställningstagandet att prioritera 16-17-åringarna vid tillträde till gymnasieskolan. I höst är det första gången som detta gäller, och vi förutsätter att dessa ungdomar ges förtur bland de sökande. Gymnasieskolan är en frivillig skolform. Denna regel kvarstår, och den innebär att ungdomarna själva avgör om de vill söka till gymnasieskolan. Med hänsyn till de nuvarande svårigheterna för ungdomar att erhålla arbete, beroende på dels ungdomarnas ålder efter avslutad grundskola, dels näringslivets krav på utbildning efter grundskolan för att man skall kunna erbjuda anställning, är det naturligt att alla ungdomar som vill skall få möjlighet till utbildning efter grundskolan. Dimensioneringen av gymnasieskolan bygger på detta och är för budgetåret 1985/86 den största någonsin i relation till ungdomsgruppen. Statsrådet föreslår en ökning av antalet platser, vilket också tillstyrks av utskottsmajoriteten. Dimensioneringen motsvarar över 114 % av årskullen 16-åringar. Detta innebär självfallet att alla ungdomar skall kunna komma in på gymnasieskolan, eftersom priorite-

ringen gäller 16–17-åringar. Dessutom kommer det att finnas utrymme även för äldre sökande. Utifrån de synpunkterna tillstyrker utskottet att man gör denna höga prioritering.

Men det är självfallet synnerligen viktigt att de kurser som är utlagda på olika platsår utnyttjas till fullo. Detta måste bevakas av länskolnämnderna, som i samråd med skolstyrelserna skall se till att åtgärder vidtas så att alla platser kan utnyttjas.

Särskilda resurser måste också sättas in inom gymnasieskolan, riktade mot de elever som har särskilda behov, både för att förhindra avhopp och för att medverka till att ungdomarna kan genomföra den utbildning som de har påbörjat. Vi föreslår därför på denna punkt att man gör särskilda insatser för att stödja och hjälpa ungdomarna så att de kan slutföra sin utbildning.

När det gäller dimensioneringen är det i år liksom tidigare år så att centern, folkpartiet och vpk har föreslagit ytterligare utökning. Det spelar kanske ingen roll vilken dimensionering vi föreslår – de kommer ändå att lägga sina förslag en bit över. När man granskar de förslag som föreligger finner man att de ligger precis lagom över vad de föreslog förra året. Det är självklart att man önskar att i god tid kunna besluta om den dimensionering man skall ha, och den princip som riksdagen antog förra året, att beslut om dimensioneringen skall fattas året innan, ligger fortfarande fast. Vi har emellertid ansett skäl föreligga att göra den nu föreslagna ökningen inte minst med hänsyn till att det är första gången som man prioriterar 16–17-åringar. Vi tror att den anpassning som nu är gjord innebär att i princip alla som söker kommer in. Ungdomarna kommer alltså att kunna erhålla platser i gymnasieskolan.

Vår uppfattning är att fördelningen mellan sektorsramarna inte bara skall ske efter ungdomarnas önskemål utan också baseras på kommunernas förutsättningar och arbetsmarknadens behov. På denna punkt har vi en principiellt annan syn än den som moderaterna företräder. Det har visat sig – det har vi diskuterat tidigare år – att det inte är möjligt att göra en dimensionering enbart efter ungdomarnas intresse. Om man gjorde det skulle hela planeringssystemet rasa ihop. Dessutom måste man medverka till att upplysa ungdomarna om och se till att de söker utbildning riktad mot de områden där vi vet att det föreligger brist på utbildad arbetskraft.

Moderaternas reservationer om en hårdare styrning till vissa linjer är en medveten centralisering, som klart strider mot vår uppfattning att riksdagen skall fastställa sektorsramarna, medan länskolnämnderna, efter överläggningar med kommunerna, skall göra en fördelning på olika utbildningslinjer.

Vi avstyrker också moderaternas reservation om avslag på regeringens förslag om att erhålla bemyndigande att få utöka totalramen, om detta bedöms nödvändigt av arbetsmarknadsskäl. Det rör sig här om ett försök från moderaternas sida att begränsa regeringens möjligheter till handlingsfrihet att, om så behövs, vidta åtgärder. Medel för denna utökning måste ändock anslås av riksdagen, varför det bara är fråga om ett slag i luften från moderaternas sida.

Beträffande vpk:s förslag om ett garanterat arbete efter grundskolan vill jag säga att det nuvarande systemet med ungdomsplatser och kommunernas

uppföljningsansvar ju i verkligheten innebär att man garanterar alla 16-17-åringar som slutar grundskolan antingen rätt till utbildning genom den prioritering som nu sker eller rätt till en ungdomsplats. Vpk:s förslag på denna punkt är alltså tillgodosett, varför det inte finns något skäl att göra en ytterligare markering.

När det sedan gäller lärlingsutbildningen är att märka att skillnaderna kvarstår mellan utskottsmajoriteten och de tre borgerliga partierna. Deras reservationer om utökning av platsantalet är enbart ett slag i luften, eftersom regeringen har möjlighet att om så behövs utöka ramen. Det bör också framhållas att den av riksdagen fastställda ramen aldrig har använts, trots att stimulansbidrag har utgått. Det är därför inte meningsfullt att nu besluta om stimulansbidrag. Det går ju att återkomma, om det finns skäl för detta. De hittills gjorda erfarenheterna visar emellertid att det inte är någon idé att öka ramen för lärlingsutbildningen. Det behövs andra insatser för att få fram platser.

När det gäller lärlingsutbildningen i övrigt vidhåller utskottsmajoriteten sin uppfattning att utbildningen skall vara ett komplement och inte ett alternativ till annan gymnasieutbildning. Beträffande förslaget och motiveringen för avslag på reservationen framförs samma skäl som tidigare. Vi har ytterligare stärkts i vår uppfattning att ungdomarna bör ha rätt till en bra och bred utbildning. Men det kan inte erbjudas någon bred utbildning genom lärlingsutbildning. Denna blir klart inriktad mot det enskilda företaget och ger inte möjlighet att utan vidare söka in på högskola. I botten ligger moderaternas förslag om att huvuddelen av den yrkesinriktade utbildningen skall föras från gymnasieskolan ut i företagen. Det är att beklaga att folkpartiet och centern är på väg mot att acceptera detta förslag. När man vill göra lärlingsutbildningen till ett alternativ, har man samtidigt gått halvvägs, vilket vi tycker är beklagligt. Detta innebär att moderaterna vill sortera ut den yrkesinriktade utbildningen och förlägga den till företagen. Man vill inte ge denna utbildning samma värde som annan utbildning och man vill inte tillåta de ungdomar som har intresse och fallenhet för yrkesinriktad utbildning att få chansen till en utbildning av samma värde som den teoretiska. Detta ligger emellertid i linje med moderaternas inställning att man bör sortera ut de yrkesinriktade utbildningarna. Även när det gäller nian i grundskolan har man föreslagit en sortering av ungdomarna.

När det gäller översynen av gymnasieskolans framtida planeringssystem vill utskottsmajoriteten framhålla i ett tillkännagivande till regeringen att ambitionen om rätt till gymnasieutbildning i princip bör gälla även ungdomar upp till 20 år. I denna bedömning är det naturligt att de samhälleliga resurser som används för sysselsättningsskapande åtgärder för dessa ungdomar vägs in vid finansieringen till en ökad omfattning av gymnasieskolan.

Jag vill gärna säga att det inte bara är från centerns sida som detta krav har framförts, utan det har också framförts i motioner från socialdemokrater. Eftersom det i regeringskansliet för närvarande pågår en översyn av ett förslag till nytt planeringssystem ansåg vi i utskottet att det fanns skäl att uppmärksamma regeringen på detta.

Förslaget i den moderata reservationen om synpunkterna på ett planeringssystem i framtiden innebär, som jag tidigare framhållit, en stark centralisering och är ett underkännande av kommunernas kompetens och möjlighet att medverka i planeringen av utbildningslinjer inom sektorsramarna.

Regeringens förslag om avveckling av huvudlärare och institutionsförestandare tillstyrks av utskottsmajoriteten. Samma gäller skolledningsresursernas knytning till kommunerna. Moderater och folkpartister reserverar sig på båda punkterna.

De av utskottet tillstyrkta förslagen innebär större möjligheter för kommunerna att effektivt utnyttja resurserna. Reservanterna är inte villiga att genomföra denna decentralisering och visar även här sin misstro mot kommunerna att utifrån de mål som riksdag och regering fastställer förverkliga dessa utan alltför många detaljregleringar.

Principen att varje skolenhet med gymnasieskolan skall ledas av en rektor kvarstår. Underlag för detta skall fastställas av regeringen. Fördelningen av övriga skolledningsresurser skall överlåtas åt kommunen.

När det gäller resurser för undervisning i gymnasieskolan ansluter sig utskottet till regeringens förslag om utnyttjande av förstärkningsresursen samt resursen för stödundervisning och samordnad specialundervisning. Detta behövs, som jag har framhållit tidigare, som stöd och hjälp för eleverna och för att de skall kunna slutföra sin utbildning.

Utskottet stöder regeringens förslag om timreduktioner. Det föreslås att självstudietimmarna tas bort ur timplanerna och finansieras genom minskning av resurserna för studietekniska övningar. Vi avstyrker reservationen på denna punkt, då vi anser att det är angeläget att lärarledd utbildning bör ske i så stor utsträckning som möjligt, vilket är till klar fördel för eleverna.

Vpk:s förslag på denna punkt kan av statsfinansiella skäl inte tillstyrkas – det gäller också övriga förslag som vpk har framlagt. Det finns ett mycket säregt förslag om en samhällskalkyl. Man kan naturligtvis beträffande alla grupper i samhället, alla yrkeskategorier, säga att det bör göras en samhällskalkyl och se till att en sådan kommer till stånd. Jag tror emellertid att vi måste dels anpassa dimensioneringen av antalet lärare så att det stämmer med föreliggande behov, dels medverka till att lärarna är villiga att ta tjänster på de platser där det är efterfrågan. Det finns fortfarande obehöriga lärare, och det problemet kan lösas på detta sätt.

Beträffande reservationen om läroplansfrågor vill jag enbart hänvisa till att den nuvarande läroplanen har fungerat en kort tid. Eventuella justeringar får vi återkomma till vid en gemensam revision av läroplanen, och där bör den försöksverksamhet som pågår uppmärksammas.

Med detta, herr talman, har jag gått igenom de mest väsentliga frågorna och reservationerna i utbildningsutskottets betänkande. Barbro Nilsson i Örnsköldsvik kommer senare att beröra de fristående skolorna.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

**Anf. 7 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:**

Herr talman! Lars Svensson började med att diskutera gymnasieskolans dimensionering. Han sade därvid att det moderata förslaget om en förstärkning, framför allt på de treåriga teoretiska linjerna, inte var relevant med hänsyn till utvecklingen. Jag vill till det säga att siffrorna ju talar för vårt förslag. Eftersom vi fattat beslut om att 16-17-åringar i första hand skall prioriteras vid intagning till gymnasieskolan, är det naturligtvis på det sättet att de linjer till vilka 16-17-åringar huvudsakligen söker i första hand bör förstärkas. Av de sökande till treåriga teoretiska linjer är ungefär 97 % 16-17-åringar. Siffran sjunker till strax över 90 % på de tvååriga teoretiska linjerna och ligger på omkring 80 % på de klart yrkesinriktade linjerna. Alla skäl talar alltså för att man skulle ha följt det moderata förslaget till dimensionering, om man vill nå avsedd effekt.

Om vårt förslag att man i stället för att lägga planeringsramarna på sektorer skulle lägga dem på linjer och till linjerna knutna specialkurser säger Lars Svensson att det skulle vara en form av centraldirigering från riksdagens sida. Nej, Lars Svensson, det är det inte alls. Det är bara så att detta tydligt är det enda sättet att garantera att ungdomarnas önskemål om platser på olika linjer verkligen blir tillgodosedda. Det är för att kunna tillgodose dessa önskemål som vi föreslår denna förändring.

När det gäller bemyndigandet för regeringen att av arbetsmarknadsskäl utöka gymnasieramarna säger Lars Svensson att det moderata förslaget att regeringen bör återkomma till riksdagen innan beslut fattas skulle vara ett slag i luften; man måste ju i alla fall komma tillbaka till riksdagen för att få pengarna. Ja, just därför att regeringen måste komma tillbaka till riksdagen för att få pengarna tycker jag också att riksdagen skall besluta om hur utökningen av ramarna skall ske. Riksdagen skall inte vara regeringens transportkompani, utan det skall vara tvärtom.

Jag ser, herr talman, att min repliktid är slut, och jag får därför återkomma med ytterligare en replik.

**Anf. 8 LARZ JOHANSSON (c) replik:**

Herr talman! Lars Svensson började med att säga att gymnasieskolan är en frivillig skolform och att ungdomarna själva avgör om de vill söka dit direkt från grundskolan eller senare. Det är i och för sig ett riktigt konstaterande. Men samtidigt måste man konstatera att om ungdomarna väljer att söka senare minskar deras möjligheter att komma in högst avsevärt på grund av den nuvarande prioriteringen av 16-17-åringar. Vi har i samband med den senaste gymnasieintagningen fått åtskilliga bevis för att 18-åringar har stängts ute från gymnasieskolan just av det skälet att de fyllt 18 år.

Sedan säger Lars Svensson i nästa andetag i samband med dimensioneringen att alla som söker i princip kommer in. Nu vet jag inte vad "i princip" betyder i detta sammanhang, men eljest är det ett uppseendeväckande påstående när fortfarande så många ungdomar stängts ute från gymnasieskolan även vid årets intagning.

Sedan försvarar Lars Svensson dimensioneringen och säger: Det spelar

ingen roll vad vi föreslår från regeringssidan, för ni kommer ändå att föreslå ytterligare platser. Ja, det kommer vi att göra så länge den nuvarande situationen består. Men sedan ger Lars Svensson egentligen själv svar på frågan när han refererar till vad utskottet säger, bl. a. med anledning av en centermotion. Utskottet ansluter sig där till ambitionen att det som gäller 16–17-åringar i princip också bör gälla ungdomar på upp till 20 år. Enligt utskottets mening är det naturligt att de samhälleliga resurser som för närvarande ställs till förfogande för sysselsättningskapande åtgärder avseende ungdomar vägs in vid överväganden om möjligheterna att finansiera en ökad omfattning av gymnasieskolan. Lars Svensson säger att det inte bara är centern som föreslår detta, för nu finns det också en socialdemokratisk motion. Det är bra! Vi tar inte patent på våra förslag. Vi väckte förslaget förra året, det avvisades. Vi kommer tillbaka i år, och då finns det samtidigt en enskild socialdemokratisk motion. Nu ger man regeringen detta till känna. Vi förutsätter att fr. o. m. nästa år kommer det förslaget att gälla, och det tycker vi är bra.

Så till sist något om den yrkesinriktade utbildningen i företagen. Det är inte så att vi vill klassificera ner den på något sätt, tvärtom. Vi menar att en ökad andel företagsförlagd yrkesutbildning ökar kvaliteten i utbildningen. Vi har gett exempel på att det inte bara gäller lärlingsutbildning, – det gäller företagsförlagd utbildning av olika slag, växelutbildning, verkstadsskolor osv. Detta är också hämtat ur en centermotion. Vi har inte heller tagit patent på de motiveringarna och argumenten, och det var kanske tur. De återfanns nämligen förra våren i regeringens proposition om gymnasieskola i utveckling. Där fick vi gehör för våra tankegångar, och dem kommer vi att fortsätta att hävda.

**Anf. 9 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:**

Herr talman! Jag fäste mig också vid att Lars Svensson när det gäller dimensioneringen sade att han trodde att alla 16–17-åringar som nu söker till gymnasiet skall kunna komma in. Jag vet inte vad Lars Svensson har för underlag för det påståendet, men i vilket fall som helst är det säkrare att de kommer in om dimensioneringen ökas med de 2 000 intagningsplatser som vi har föreslagit från folkpartiet.

Det är naturligtvis riktigt som Lars Svensson sade, att den kvot som i dag är tilldelad lärlingsutbildningen inte uppfylls. Man utnyttjar inte den utbildningen i den utsträckning som vore möjlig. Men det hänger samman med att även om det ges ett stimulansbidrag är det inte tillräckligt för att täcka kostnaderna för företagarna. Därför har vi också föreslagit att man samtidigt skulle få ett ordentligt bidrag också till färdigutbildningen under det tredje året. Det är riktigt att eleverna gör en viss nytta under utbildningen, och därför tycker vi det är lämpligt att bidraget trappas ner allteftersom ungdomarnas skicklighet i arbetet ökar.

När det gäller lärlingsutbildningen har vi sagt att den bör vara ett alternativ till gymnasieutbildningen. Det hänger samman med att vi människor är olika funtade; det är inte alla ungdomar som är intresserade av att gå in i den

ordinarie gymnasieutbildningen. Däremot har vi i dag ett så flexibelt system när det gäller vuxenutbildning att ungdomar mycket väl efter avslutad lärlingsutbildning och när de mognar har möjlighet att skaffa sig den kompletterande utbildning som de då kan finna vara angelägen.

När det gäller huvudlärare och institutionsföreståndare har vi sagt att vi önskar att den organisation som vi har i dag skall finnas kvar. Då säger Lars Svensson att det vittnar om en misstro mot kommunerna att inte ordna detta på det sätt som regeringen föreslagit. Det är viktigt att betona att det i detta sammanhang behövs kontinuitet i arbetet. Det handlar om många olika uppgifter för huvudlärarna. Det är klart att dessa uppgifter kan skötas olika, men för den som skall fylla måttet innebär det både handledning av kolleger och att man följer med när det gäller ämnets utveckling och nyheter på ämnesområdet, som skall förmedlas till kollegerna. Det handlar också om att ta vård om materiel som kräver kontinuerlig skötsel och förnyelse. Vi har i dag ett väl fungerande system, och jag kan inte förstå varför man skall slå sönder det och bygga upp ett annat.

**Anf. 10 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:**

Herr talman! Låt mig med några ord kommentera Lars Svenssons anförande. Det spelar ingen roll vad vi föreslår i fråga om dimensioneringen av gymnasieskolan, säger Lars Svensson. Vpk föreslår bl. a. ytterligare intagningsplatser.

Vi har inte använt något instrument för att ta ut ett avstånd till budgetpropositionen när vi har skrivit vår motion om gymnasieskolans dimensionering. Vi vill skapa en gymnasieskola som kan ta emot alla elever. Vi vill skapa en betygsfri intagning till gymnasieskolan, och vi anser att det är värdefullt att satsa på ytterligare platser på musiklinjen i gymnasieskolan. Så förhåller det sig med den saken. Det är inte fråga om någon mekanisk avståndsbedömning gentemot budgetpropositionen, Lars Svensson.

När det gäller frågan om möjligheten att få ett arbete efter nian menar Lars Svensson att ungdomsplatser och uppföljningsansvar är den möjlighet som kan ges, och detta skulle alltså uppfylla kraven. Men det var väl inte den typen av verksamhet som arbetarrörelsen menade på 1960- och 1970-talet, när vi talade om möjligheterna till varvad utbildning och arbete, och när vi talade om vilken fördel det är att få in människor med arbetslivserfarenhet i skolan. Vi talade då också om ungdomsskolan, Lars Svensson. Men tiderna har förändrats. Ni har inte följt med i den tekniska utvecklingen. Säg som det är! Det är fråga om konstgjord andning, och ni ser ingen väg att ta er ut ur detta.

Jag konstaterar att ni förskjuter positionerna även på det här området när det gäller ungdomens möjlighet att ingå i en vuxenlivsroll. Ni vill inte ens vara med om att utreda möjligheterna till ett riktigt arbete efter nian. Ni vill inte heller ge någon självskriven rätt till en egen ekonomi efter uppnådd myndighetsålder.

Låt mig övergå till själva gymnasieskolan. Varför vill ni inte se över möjligheterna att använda arbetslösa lärare i skolan? Det är ett säregot

förslag, säger Lars Svensson. Det är inte mer säreget än att det i det här fallet handlar om lärare. Det kan handla om en annan yrkesgrupp i något annat fall. Grunden till att Lars Svensson anser att det är ett säreget förslag är att han inte delar min uppfattning i den här frågan. Jag anser det vara resursbevarande av samhället att använda de arbetslösa lärarna till det som de är utbildade för. Han vill inte återanvända det kapital som samhället plöjt ner i skollokaler, lärarutbildning, studiemedel etc. eller ens undersöka möjligheten att ge arbetslösa lärare lärarjobb. Vi måste någon gång föra upp utbildning på investeringskonto och inte på konsumtionskonto, Lars Svensson.

**Anf. 11 LARS SVENSSON (s) replik:**

Herr talman! Jag tycker nog att det finns anledning för oss att föra en litet mera verklighetsanknuten debatt än vad både Björn Samuelson och Larz Johansson har gjort. Verkligheten är ju avgörande för hur ungdomarna skall fungera. Det är enkelt att skriva att ungdomarna skall ha ett riktigt arbete efter grundskolan. Men det har skett en förändring av samhället och av näringslivet. Den efterfrågan som i dag finns gäller utbildad arbetskraft. De undersökningar som är gjorda visar att arbetsgivarna och det privata näringslivet inte önskar ungdomar från grundskolan. De önskar ungdomar som har en gymnasieutbildning. Man säger också att man aldrig tror att lärlingsutbildningen kan ersätta det som gymnasieskolan ger. Man är villig att ge en utbildning ovanför gymnasieskolan men man vill att ungdomarna i botten har en utbildning motsvarande gymnasieutbildningen.

När vi säger att i princip alla ungdomar skall kunna komma in på gymnasieskolan, då är det 16–17-åringarna som genom prioriteringen kommer att kunna erhålla utbildningsplats. Gymnasieskolan är en frivillig skolform, men den är samtidigt en ungdomsskola. Den är alltså upplagd i första hand för direktsökande från grundskolan. Alla 16–17-åringar som söker kommer att komma in, och signalerna utifrån fältet visar att de också har fått platser. Det är också många äldresökande som har kommit in, och det förekommer på flera håll annonser efter sökande till gymnasieskolan.

Jag tror alltså att den dimensionering som vi har täcker in ungdomarna i 16–17-årsåldern samtidigt som den ger chansen för äldresökande. Sedan skall vi se över planeringssystemet, och utifrån den översyn som för närvarande pågår på departementet har vi sagt att vi också bör ta med elever ända upp i 20-årsåldern.

När det gäller företagsförlagd utbildning vill jag framhålla att vi är positiva till en varvning av utbildning och arbete. En arbetsgrupp inom departementet skall se över den företagsförlagda utbildningen och undersöka i vilken mån man kan utnyttja de resurser som finns ute i näringslivet. Men det förtar inte behovet av gymnasieskolan i botten. Det är fråga om en kombination och i första hand ett utnyttjande av resurserna efter gymnasieskolan.

**Anf. 12 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:**

Herr talman! Beträffande de ramar som vi föreslår för lärlingsutbildningsplatserna sade Lars Svensson i sitt huvudanförande att det över huvud taget inte var någon idé att komma med ett sådant förslag, eftersom man knappast kan fylla de platser som nu finns. Han sade vidare att det väl inte var stimulansbidrag eller någonting liknande utan andra insatser som behövdes för att kunna stärka lärlingsutbildningens ställning. Det är alldeles riktigt, Lars Svensson. Andra insatser behöver komma till. En insats har vi från borgerlig sida pekat på, nämligen att lärlingsutbildningen skulle kunna vara ett alternativ, inte ett komplement, till den yrkesutbildning som bedrivs inom gymnasieskolans ram.

Lars Svensson vill göra gällande att vi moderater med det förslag till lärlingsutbildning som vi har framlagt vill sortera ut yrkesutbildningen ur gymnasieskolan för att liksom markera att den skulle vara mindre värd än annan utbildning i gymnasieskolan. Nej, det är inte alls på det sättet, Lars Svensson. Tvärtom vill vi erbjuda ungdomarna bästa tänkbara yrkesutbildning, vilket vi tror kan ske genom ett lärlingsystem.

Lars Svensson sade också att arbetsgivarna skulle vara motståndare till detta system. Det är tänkbart, Lars Svensson, att det kan finnas en och annan centralbyråkrat också på SAF som kan tycka så. Men vi har vid flera tillfällen besökt arbetsplatser, där den lokale arbetsgivaren är mycket klart positivt inställd till lärlingsutbildning i den form som vi moderater har skisserat. Vi kan avföra resonemanget om att man skulle möta starkt motstånd från arbetsgivarsidan. Lars Svensson kan möjligtvis ha varit i kontakt med någon på Svenska arbetsgivareföreningen.

**Anf. 13 LARZ JOHANSSON (c) replik:**

Herr talman! Lars Svensson sade att det gällde att vara verklighetsanknuten när man resonerar om dessa frågor. Vad jag försökte säga i mitt förra inlägg var att vi har föreslagit mer företagsförlagd utbildning i olika former, bl. a. därför att ute i företagen finns de tekniska resurser och den tekniska utrustning som gymnasieskolan har svårt att hålla sig med och ännu svårare att förnya. Där finns även ett tekniskt kunnande och en kompetens som vi kan dra nytta av. Det förslaget framlade vi även förra året. Då återkom förslaget, praktiskt taget in extenso, i regeringens proposition Gymnasieskola i utveckling. Det tyckte vi var bra. Jag antar att vi då kan vara överens om att det är ett verklighetsanknutet förslag.

Vi har nu föreslagit en totaldimensionering av gymnasieskolan. Det accepterar i princip utskottet, som säger att detta skall ligga till grund för den översyn som nu skall göras av planeringssystemet. Vi har även föreslagit att denna totaldimensionering skall finansieras genom att anspråken minskar på ungdomsplatser i ungdomsuppföljning och på ungdomslag för 18-åringar och äldre. Det är precis samma motivering som regeringen själv har använt i den proposition som jag nyss nämnde. Jag hoppas att regeringen, när den har accepterat våra tankegångar, har menat och tyckt att förslaget är verklighetsanknutet. Vi anser att det är det, och vi kommer att fortsätta att hävda denna

uppfattning. Vi vet att tiden talar för oss.

Varje gång vi väcker ett förslag i den här riktningen vet vi att om det inte bifalles vid samma riksmöte, så återkommer det som regeringsproposition året därpå, och på det sättet vinner vi så småningom framgång.

**Anf. 14 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:**

Herr talman! Våra förslag om rätten att varva arbete och utbildning och rätten till ett arbete efter nian har ingen verklighetsanknytning, säger Lars Svensson. Eftersom vi står så långt från varandra som vi gör, finns det väl ingen större möjlighet att vi kan resonera ihop oss här i kammaren i dag, så jag skall inte förlänga debatten nämnvärt.

Frågan är, säger Lars Svensson, hur ungdomen skall fungera. Då är motfrågan: Hur *vill* ungdomen fungera?

Näringslivet ställer krav som är si och så, säger Lars Svensson. Men vilka önskemål och krav ställer ungdomen på villkoren för sina egna liv?

Herr talman! Japaniseringen inom utbildningspolitiken måste nog hejdas.

**Anf. 15 LARS SVENSSON (s) replik:**

Herr talman! Först några ord till Björn Samuelson. Vad jag menade var: Se hur verkligheten ser ut ute i näringslivet, vilka krav som ställs på att man skall kunna sköta de maskiner och annan utrustning som näringslivet i dag förfogar över!

De kraven innebär att man behöver mera än bara grundskoleutbildning, och det är den verkligheten vi måste titta på. Förr kunde många jobb erbjudas till ungdomar direkt efter grundskolan. De är nu bortrationaliserade. De jobb som finns kräver ett större mått av kunskap – yrkesinriktad, teoretisk såväl som praktisk.

Därför säger vi också att möjligheterna för ungdomarna att erhålla arbete blir väsentligt större med en gymnasieutbildning i botten. För anställning direkt ute i näringslivet fordras en yrkesinriktad utbildning, och gäller det vidareutbildning kan den vara både yrkesinriktad och teoretisk.

Sedan vill jag också säga till Larz Johansson att vad vi har sagt är att man skall utnyttja de tekniska resurser som finns i näringslivet. Det finns skäl för att ta vara på den möjligheten, inte minst ekonomiska.

För närvarande görs det en översyn i departementet av hur man skall finna ett samspel mellan näringslivets resurser och den utbildning som ges i skolan. Men att gå så långt som moderaterna vill göra och flytta ut den yrkesinriktade utbildningen från gymnasieskolan till näringslivet, innebär att man sorterar ungdomarna.

Ett sådant förfarande innebär att man inte ger ungdomar samma möjligheter. Den utbildningen skapar inte förutsättningar att sedan gå vidare till en utbildning på högskolenivå. Vi reagerar mot denna åtskillnad mellan ungdomar som väljer yrkesinriktad utbildning och ungdomar som väljer teoretisk utbildning. En sådan sortering kommer vi inte att acceptera, och därför säger vi att lärlingsutbildningen skall vara ett komplement på de områden där man icke kan erbjuda utbildning inom gymnasieskolan.

Motståndet mot lärlingsutbildning kommer inte bara från centrala byråkrater i SAF. Även inom SHIO och ute i företagen finns inställningen att man inte har intresse av lärlingsutbildning. Man önskar att ungdomarna skall ha en gymnasieutbildning i botten.

Talmannen anmälde att Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

**Anf. 16 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):**

Herr talman! Jag skall här ta upp utskottets ställningstagande angående punkt 2 i utbildningsutskottets betänkande 1984/85:18.

I årets budgetproposition, bil. 10, under punkt B 18, framläggs ett antal förslag beträffande bidragen till driften av fristående skolor på gymnasial nivå.

Först handlar det om antalet statsbidragsgrundande årselevplatser för läsåret 1985/86. Utskottet är här enigt om ramen 4 600 platser. Detta antal är oförändrat från innevarande läsår.

Förra årets riksmöte behandlade propositionen 1983/84:118 om fristående skolor på gymnasial nivå. Då slogs fast att det ankommer på regeringen att avgöra vilka fristående skolor som kan vara berättigade till statsbidrag. Samtidigt fastställde riksdagen de riktlinjer som skall ligga till grund för ett positivt beslut i den riktningen. Riksdagen beslöt att statligt stöd skall utgå till skolor som genom utbildningsinnehåll, genom särskild pedagogisk uppläggning av skolarbetet eller på annat sätt utgör ett komplement till det allmänna skolväsendet.

I tre motioner under årets allmänna motionstid har omnämnts fyra Waldorfskolor och två internationella skolor som ligger inne med ansökningar om statsbidrag. Enligt vår bedömning kan dessa skolor höra hemma i den grupp som kan komma i fråga för statsbidrag. Regeringen tilldelade ju också Kristofferskolan ytterligare 90 årselevplatser så sent som i mars detta år. Och beträffande de övriga ansökningarna ankommer det, som jag tidigare nämnde, på regeringen att fatta de avgörande besluten. Detta gäller också som svar till dem som motionerat om Ekebyholmsskolan i Rimbo.

När riksmötet i fjol behandlade propositionen 118 beslöt vi att statsbidragen till Göteborgs högre samskola och Sigrid Rudebecks gymnasium i Göteborg skulle börja avvecklas budgetåret 1988/89. I motionen 1984/85:1941 och i reservationen 42 i vårt betänkande föreslås riksdagen att upphäva sitt tidigare beslut. Det är att märka att inga nya motiv har tillkommit. Utskottet finner inte skäl att ändra sitt ställningstagande och föreslår kammaren att avslå motionen.

Beträffande Stockholms tekniska skola, som också förekommer i nämnda motion och reservation och i motion 1863, beslöt vi i fjol att det nuvarande statsbidraget till STI skulle utgå i oförändrad omfattning t. o. m. budgetåret 1986/87. Vi markerade också att verksamheten borde bli föremål för överläggningar mellan berörda parter i syfte att föra över verksamheten till Stockholms kommun. STI har mestadels vuxna elever, som till 80–85 % hör

---

*Anslag till gym-  
nasieskolor m. m.*

hemma inom Stockholmsområdet. Undervisningen kan därför med fördel kategoriseras som kommunal vuxenutbildning. Utskottet menar att det fattade riksdagsbeslutet skall stå fast.

Utskottet föreslår att riksdagen bifaller regeringens förslag beträffande indragningen av statsbidraget till årskurs sex vid Lundsbergs skola. Här kommer att finnas åtta elever. För dessa elever finns utrymme i det allmänna skolväsendet.

Herr talman! Slutligen vill jag yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på de reservationer som tillförts betänkandet.

**Anf. 17 ALLAN ÅKERLIND (m):**

Herr talman! Jag har i många år motionerat och talat för att statsbidrag bör utgå till Ekebyholmsskolan i Rimbo. Denna skola har numera fått statsbidrag till sin högstadiundervisning men inte till sin gymnasieundervisning. Jag finner detta ganska egendomligt.

Vi är några som återigen har motionerat om detta i motion 1984/85:1951. Vi skriver i motionen att "med tanke på skolans kvalitet, med tanke på likställighet i ekonomiskt avseende med andra skolor och med tanke på skolans svåra ekonomiska läge är det angeläget att Ekebyholmsskolan får statsbidrag till sin gymnasieskola, samtidigt som det naturligtvis är viktigt att statsbidraget till högstadiet får fortsätta".

Det här är en skola som har Adventistsamfundet som huvudman. Samfundet fick under förra året lägga till 2,8 milj. kr. för att verksamheten skulle gå ihop. Man räknar med att det i år behövs 3 milj. kr. Vi tycker att det är orimligt att den här skolan skall diskrimineras jämfört med många andra skolor.

Utskottet tar inte definitivt ställning till detta utan hänvisar till att det är regeringens sak att bestämma om statsbidrag skall utgå eller inte. Man hänvisar till 1983 års beslut. Så kan man naturligtvis göra. Men jag tycker att utskottet kunde ha gjort en positiv skrivning när det gäller den här skolan, som är så utomordentlig viktig för bygden. Samfundet, skolan, lärarna, eleverna, elevernas föräldrar och vi andra som bor i bygden väntar på ett positivt besked. Varför är inte Ekebyholmsskolan berättigad till statsbidrag? Barbro Nilsson i Örnköldsvik sade att regeringen avgör vilka skolor som är berättigade till statsbidrag. Vad är det som gör att Ekebyholmsskolan inte är berättigad till statsbidrag?

Den som besöker skolan – jag har själv haft en son som elev där – och den som följer litet grand vad som händer där kan konstatera att skolan i olika avseenden har lika bra eller bättre standard jämfört med andra skolor när det gäller ordning och undervisning, osv. – där finns inget klotter på väggarna. Mot den här bakgrunden frågar man sig varför denna skola inte är berättigad till statsbidrag.

Man säger i många sammanhang att vi inte skall ha A- och B-lag. Men om man i detta fall inte ger likartade statsbidrag bibehåller man B-lag när det gäller skolorna. Ekebyholmsskolan tillhör fortfarande B-laget, som inte får statsbidrag. Jag beklagar det, och jag väntar på ett positivt besked.

Herr talman! Kunskaper i främmande språk har stor betydelse när det gäller förståelsen för andra människors bakgrund och miljö och därmed för individens kulturella utveckling. Ett av skolans viktigaste övergripande mål är internationalisering, där språken utgör en hörnsten. Universitet och högskolor finner det vidare angeläget att eleverna kan läsa utländsk kurslitteratur utöver engelsk för att ta del av den internationella forskningen.

Inom industrin och annat näringsliv finns det nu en stark betoning av språkkunskapernas betydelse – och då inte bara engelskan – för vår export, för turismen och för den tekniska och vetenskapliga utvecklingen. Här kan det gälla miljarder i ökad eller minskad försäljning. Vi måste t. ex. på EG-marknaden kompensera andra handikapp med både tekniska och PR-mässiga övertag. Svenskarna reser också mer än andra, och en växande turistström har börjat hitta hit. Både för vår ekonomiska utveckling och för vårt praktiska vardagsliv betyder de s. k. B- och C-språken alltmer. B- och C-språk i gymnasieskolan är i första hand franska, tyska, spanska och ryska.

Man kan mot denna bakgrund ställa sig frågan hur den språkutbildning ser ut som vi i dag erbjuder våra ungdomar jämfört med tidigare år. Man finner då att den försvagning som skett av undervisningen i B- och C-språk på gymnasieskolan står i skarp kontrast till det ökade behov av språkkunniga tekniker, naturvetare och ekonomer som samfällt omvittnas.

Behovet av människor med språklig grundutbildning utöver engelska är uppenbart. En förstärkning av språkundervisningen i gymnasieskolan skulle kunna ske om eleverna på ekonomisk linje i årskurserna 2 och 3, naturvetenskaplig linje i årskurs 3 och teknisk linje årskurserna 3 och 4 valde språk som utökad studiekurs. Men så är i dag inte fallet, i första hand därför att ämnen som läses som utökad studiekurs inte får räknas som merit vid ansökan till högskolan, såvida det inte krävs för särskild behörighet.

Betyg i språk som läses som utökad studiekurs bör enligt min mening få räknas till godo för sökande till högskolan. En sådan ordning skulle innebära en ökad stimulans till ökade språkstudier.

Ett problem i gymnasieskolan är samläsning mellan olika linjer. För att samläsning i språk med elever från olika linjer skall fungera på ett acceptabelt sätt måste de olägenheter som nu är förenade med denna anordning omgående elimineras. I nuvarande läge är en del av undervisningsgruppen ofta frånvarande, därför att man på vissa linjer vissa dagar har prov, studiebesök eller andra aktiviteter på gång. Undervisningsgruppen är sällan samlad. Ibland förekommer lektioner där hälften är borta. Det går inte att återläsa dessa lektioner. Härigenom uppstår luckor i elevernas kunskaper, och flertalet klarar inte av att själva ta igen dem. Motivationen för språkstudierna sjunker liksom kunskapsnivån.

I färdighetsämnen som språk är det nödvändigt att träning ges kontinuerligt. Frånvaron från undervisningsgrupperna i B- och C-språk för eleverna på olika linjer har en sådan omfattning att den måste kartläggas. Orsakerna bör enligt min mening också klarläggas.

Ett annat och stort problem är timreduktioner för språk i gymnasieskolan.

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Anslag till gym-  
nasieskolor m. m.*

Enligt förordningen om timreduktioner i gymnasieskolan reduceras veckotimtalet med 10, 15, 20 eller 25 % beroende på elevantalet i gruppen. Oavsett hur mycket bättre träning man får i en mindre klass är detta givetvis en försämring av undervisningssituationen jämfört med tidigare. Effekten av timreduktionen blir för språkundervisningen förödande. Språkundervisning innebär till stor del färdighetsträning och är beroende av den tid som står till buds för att ge resultat. Med en avkortad tids- och kursplan minskar elevernas kunskapsinhämtande, och de kan lätt tappa modet i sitt arbete. 0,5 veckotimmars reduktion innebär ett bortfall av ca 18 undervisningstimmar på ett läsår och 1 veckotimmars reduktion ett bortfall av ca 36 undervisningstimmar.

En enkät som gjorts av Riksföreningen för lärare i moderna språk visar att det finns grupper som innevarande läsår förlorar 13 veckors arbete. Somliga grupper slutar redan efter påsk med B- och C-språkundervisningen. Även vikariebesparingarna får olyckliga konsekvenser för språkundervisningen.

Som visats sitter språken genom gjorda timplaneändringar numera mycket trångt på timplanen. En ökning av timantalet för språken skulle vara önskvärd för att tillgodose samhällets ökade behov av språkkunnigt folk på alla nivåer i vårt land. Inom nuvarande timplansramar är detta emellertid inte lätt att åstadkomma. Däremot är det ett rimligt krav att språken åtminstone får behålla de timmar som de en gång fått på timplanen. Annars är det fråga om ett svek mot den språkliga utbildningen i gymnasieskolan. En utbildning som formellt är treårig motsvaras snart av ungefär lika mycket undervisningstid som förr tillhandahölls för en tvåårig utbildningsgång.

Herr talman! Jag har tillsammans med representanter för borgerliga partier i motion 2526 utvecklat tankegångarna närmare. Tyvärr har våra synpunkter inte accepterats av utskottets majoritet. Däremot har man i reservation 30 med representanter för moderaterna och folkpartiet gjort detta. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Den här frågan är så viktig att vi motionärer avser att återkomma i den vid första lägliga tillfälle för att förhoppningsvis möta större förståelse även från utskottets majoritet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 29.)

**Anf. 19 TALMANNEN:**

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 19 om anslag till utrustning för gymnasieskolan, m. m.

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

### *Utrustning för gymnasieskolan.*

#### **Anf. 20 GÖRAN ALLMÉR (m):**

Herr talman! Beträffande utbildningsutskottets betänkande nr 19 om anslag till utrustning för gymnasieskolan har vi i vår partimotion från förra året utförligt redogjort för vår inställning till det nu genomförda statsbidragssystemet för undervisningsmateriel i gymnasieskolan.

Vi finner det anmärkningsvärt att regeringen gör stödet till första uppsättning undervisningsmateriel permanent, när riksdagen tidigare vid upprepade tillfällen understrukt bidragets temporära karaktär. När regeringen motiverar en satsning på utökat stöd till materiel med den tekniska utvecklingen, hade det dessutom varit på sin plats om analysen kompletterats med en förklaring till att inte en besparande lärlingsutbildning i företagen tillåts ersätta dyrbara investeringar i skolan.

För grundskolan gäller huvudprincipen att kommunerna står för kostnaderna för såväl lokaler som materiel. Vi finner inte skäl att på sikt hävda någon annan uppfattning för gymnasieskolan.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2 och 3 som är fogade till betänkandet.

#### **Anf. 21 LENNART BLADH (s):**

Herr talman! Det betänkande som vi nu har att behandla avser bidrag till gymnasieskolans utrustning. Det gäller procenttalen för statsbidragsdelen vid startbidrag och det gäller kompletteringsbidrag för utrustning i gymnasieskolan. I betänkandet behandlas också bidrag till förnyelse av utrustning för gymnasieskolan, stimulansbidrag för anskaffning av datautrustning och programvara för datalära i gymnasieskolan samt särskilt verksamhetsstöd.

Föredragande statsråd föreslår att statens bidrag till det startbidrag som ges för anskaffande av utrustning för påbyggnadsutbildningar skall utgå med hälften av bidragsunderlaget. Det föreslås därutöver att bestämmelserna för utbetalning av bidraget ändras.

Vidare föreslås att kompletteringsbidraget skall utgå för utrustning avseende högre specialkurser och för studievägarna i direktramen. Utskottet vill här i likhet med vad som gjordes vid förra riksmötet framhålla anslagets betydelse för en effektivisering och teknisk modernisering av den gymnasiala utbildningen och utgår från att bidraget årligen skall prövas på det sätt som föreslås i propositionen. Utbildningsutskottet biträder därmed statsrådets förslag.

Statsrådet föreslår att det även i fortsättningen årligen skall lämnas bidrag till kommunerna för förnyelse av föråldrad och utsliten utrustning och att det skall stå varje kommun fritt att använda bidraget för de studievägar som kommunen anser bäst behöver förnyad materiel. Utskottet anser att vad som i propositionen anförts om bidrag till förnyelse av utrustning bör bifallas. Föredragande statsråd betonar att kommunerna med hjälp av bidraget snabbare skall kunna förnya utrustningen för de olika studievägarna än

Onsdagen den  
8 maj 1985

*Utrustning för  
gymnasieskolan*

genom möjligheterna till egna avskrivningar. Även denna statsrådets hemställan tillstyrks av utskottet.

När det sedan gäller ny programvara för datautrustningen vill statsrådet betona att det är viktigt att man i gymnasieskolan får möjligheter att förnya datautrustningen så att den undervisning som givits på grundskolan kan följas upp. Även i detta avseende vill utskottet tillstyrka statsrådets hemställan. Detta gäller även vad som anförs om datautrustning och om särskilt verksamhetsstöd för vissa utbildningar.

Till betänkandet har fogats några motioner. I motion 731 från folkpartiet föreslås att man skall kunna förhyra viss datautrustning. Utbildningsutskottet skriver i betänkandet att det går att såväl köpa som hyra en utrustning och anser att motionen därmed är besvarad.

I motion 1362 hemställs att statsbidrag skall kunna utgå även till inköp av datautrustning som skett tidigare läsår. Utskottet framhåller att ytterligare bidrag till investeringar som kommunerna redan har gjort inte bör komma i fråga, och därmed avstyrker vi motionen.

I motion 1915 yrkas att kommunerna skall få underlag för en långsiktig planering, så att de kan ha framförhållning. Utskottet säger i betänkandet att det, mot bakgrund av vad statsrådet har anfört, bör finnas möjligheter för kommunerna att göra en långsiktig planering. Vi anser därmed denna motion vara besvarad.

De moderata motionerna, som har behandlats förut, har här redovisats av moderaternas talesman. Vi föreslår att riksdagen avslår dessa motioner.

Herr talman! Jag vill härmed yrka bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande 19 och avslag på de moderata motionerna.

**Anf. 22 LENA ÖHRSVIK (s):**

Herr talman! Regering och riksdag har många gånger uttalat vikten och behovet av att eleverna i gymnasieskolan så snart som möjligt får orientering om och insikt i dataområdet. Dessutom har kommunerna rekommenderats att utöka antalet platser inom gymnasieskolan genom att t. ex. anordna högre specialkurser.

Ett särskilt statsbidrag till anskaffning av utrustning till högre specialkurs på dataområdet fanns läsåret 1983/84 och utgick med 6 000 kr. per elev. Detta bidrag upphörde den 1 juli 1984 för att ersättas av ett annat stöd, som för läsåret 1984/85 skulle fördelas av styrelsen för teknisk utveckling. Detta stöd var på 4 milj. kr.

Dessa pengar har inte räckt, utan det finns kommuner vilka reagerade snabbt på regeringens signaler, inrättade högre specialkurser och inköpte utrustning efter den 1 juli 1984 som nu har blivit helt utan statsbidrag. Det kan naturligtvis inte ha varit avsikten.

Jag har i en motion påtalat att det finns kommuner som kommit i kläm mellan de olika statsbidragssystemen och begärt att regeringen skall pröva om det nya statsbidraget för läsåret 1985/86 skulle kunna utgå i de fall kommunerna fått avslag av STU på grund av medelsbrist. Självfallet skall avräkning ske, så att inte dubbla statsbidrag kan utgå.

Jag tolkar utskottet så, att ingenting hindrar att regeringen prövar frågan för de kommuner som tidigare inte fått något bidrag alls. Utskottet skriver ju att "ytterligare" bidrag inte kan utgå.

Avsikten med förändringarna i statsbidragsbestämmelserna varje år kan rimligen inte ha varit att straffa de kommuner som genast lyssnat på rekommendationer och försökt leva upp till intentionerna om ett snabbt igångsättande, utan tvärtom måste avsikten vara att stimulera dessa kommuner.

Datautrustning är dyr. Jag skall ta ett litet exempel från min egen kommun, Nybro.

Vi inrättade hösten 1984 två högre specialkurser och köpte den 5 juli utrustning för 356 651 kr. Givetvis förutsatte vi att statsbidrag skulle utgå, åtminstone som tidigare termin med 6 000 kr. per elev, vilket skulle ha gjort 186 000 kr. Med nuvarande regler får vi inget stöd alls. Om vi hade väntat ett läsår, hade vi fått 50 % av kostnaden.

Men jag tolkar som sagt utskottets skrivning positivt och räknar med att regeringen löser problemet, även om riksdagen i dag formellt avslår min motion.

När det gäller grundskolan uttalade en representant för skolöverstyrelsen i förra veckans nummer av Kommun Aktuellt att det kan bli aktuellt med retroaktiva statsbidrag för inköp av datautrustning. Säkert går det att lösa denna fråga också för gymnasieskolan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 29.)

**Anf. 23 TALMANNEN:**

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 29 om anslag till utbildning för kultur- och informationsyrken.

**Utbildningen för kultur- och informationsyrken**

**Anf. 24 BIRGER HAGÅRD (m):**

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 29 handlar om utbildning för kultur- och informationsyrken. Jag kan rent allmänt konstatera att vi moderater endast på en punkt har en uppfattning som avviker från utskottsmajoritetens. Det gäller journalistutbildningen.

Det är tacknämligt att UHÄ har utrett frågan och föreslagit en försöksutbildning i Göteborg. Det gäller en ettårig utbildning om 40 poäng som en påbyggnad till en högskoleutbildning i olika ämnen motsvarande 120 poäng. Det är att beklaga att regeringen inte har velat anamma detta förslag. Regeringen kryper bakom förhållandet att UHÄ genomför en annan utredning, som rör utbildningen inom områdena information och kommunikation, och säger sig vilja se journalistutbildningen i det sammanhanget.

Man undrar om detta är det verkliga skälet eller om det helt enkelt är rädsla för facket som har dikterat regeringens ställningstagande. Fackets makt i sådana här frågor är ju stor och kommer till uttryck inte minst i det avtal som Journalistförbundet har slutit och som ger facket veto när det gäller tidningsföretagens praktikplatser.

Rent allmänt kan man konstatera att journalistutbildningen som den nu bedrivs här i landet inte är bra. Tidningarna vill många gånger inte anställa folk som kommer ifrån våra journalisthögskolor. Det diskuteras alternativa utbildningsmöjligheter. I debatten har man bl. a. föreslagit inrättandet av en pressens folkhögskola. Det finns vidare en nordisk journalisthögskola, veterligen den enda privata högskolan i landet, i Mullsjö.

Mångfalden är naturligtvis särskilt viktig när det gäller ett yrke som journalistyrket. Det ansvariga statsrådet säger sig vilja åstadkomma denna mångfald genom att införa någon form av kvotering. Men det är förvisso inte mera kvotering vi behöver i det här landet, utan snarare mindre kvotering, och helst ingen kvotering alls.

UHÄ:s förslag om försöksverksamhet har stora fördelar. Det skulle innebära att de studerande fick en gedigen allmän kunskap i sådana ämnen som speciellt intresserar dem. Det skulle göra det möjligt för de studerande att gå in i en utbildning utan att vara bundna vid ett visst yrke när studierna är avslutade. Efter uppnådda 120 poäng får de en chans att själva konstatera om de trivs med journalistyrket eller inte. På det sättet skulle man slippa att uppleva det som så ofta förekommer inom den linjeutbildning som så olyckligt har införts på de filosofiska fakulteternas område, nämligen att en studerande så småningom finner att den utbildningslinje som påbörjats inte rör ett yrkesområde som han eller hon vill ägna sig åt. Den studerande upptäcker plötsligt att de år som gått i själva verket är bortkastade och att han inte inom något annat område kan räkna sig till godo de delar av utbildningen som genomförts.

Mångfalden är som sagt viktig, eftersom vi behöver journalister med olika inriktning. Vi behöver naturvetare, samhällsvetare och humanister med gedigna kunskaper. Mot den bakgrunden är det att beklaga att regeringen inte har velat ställa sig bakom UHÄ:s mycket modesta förslag och åtminstone försöksvis inrättat utbildningen i Göteborg.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 4, som samtliga borgerliga partier ställt sig bakom, och i övrigt till utskottets hemställan.

**Anf. 25 LARZ JOHANSSON (c):**

Herr talman! När det gäller frågan om en alternativ journalistutbildning kan jag nöja mig med att i huvudsak instämma i de argument som redan har framförts av Birger Hagård och som för övrigt finns belysta i reservation 1.

När det sedan gäller frågan om en konst- och formutbildning i Umeå så har det sedan länge funnits önskemål om att kunna förlägga utbildningar inom den kulturella sektorn också till Norrland. UHÄ har nu utarbetat ett förslag om en sådan högre konstnärlig utbildning som skulle förläggas till universite-

tet i Umeå. Det förslaget grundar sig på ett noggrant förberedelse- och planeringsarbete. Enligt vår mening knyter detta förslag också väl an till de befintliga utbildningar som redan finns i regionen. Då tycker vi att det är litet förvånande att utskottsmajoriteten avvisar förslaget – egentligen inte med några sakliga motiveringar utan med hänvisning till att förslaget grundar sig på ett ofullständigt planeringsunderlag. Det argumentet anser vi inte vara hållbart och tycker i stället att detta förslag bör genomföras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 5 i utskottets betänkande.

**Anf. 26 JÖRGEN ULLENHAG (fp):**

Herr talman! Frågan om den framtida journalistutbildningen är som både Birger Hagård och Larz Johansson har sagt mycket viktig. I folkpartiets partimotion tog vi också upp den här frågan och konstaterade att det förslag som hade lagts fram av UHÅ fick ett mycket starkt remisstöd. Tanken är ju att man skall skaffa sig en ordentlig utbildning vid universitet eller högskola; det är bra om journalisterna får ordentliga ämneskunskaper. Jag hörde för några veckor sedan tidningen Expressens chefredaktör tala i en debatt i radio om journalistutbildningen. Han sade att han själv hade en humanistisk utbildning. Bl. a. hade han läst religionsvetenskap och menade att det hade för honom varit en mycket bra bakgrund och en mycket bra utbildning i hans journalistiska verksamhet. Jag tror att han är typisk för väldigt många aktiva journalister i dag. Det är utmärkt om de journalister som är verksamma har olika bakgrund. Det är bra om det finns journalister som har en ordentlig teknisk eller naturvetenskaplig utbildning. Det är bra om det finns journalister som har en utbildning i humaniora, samhällsvetenskap, juridik eller medicin. Den utbildningen får man alltså vid universiteten och högskolorna.

Sedan är då tanken att man skall bygga på med en journalistisk utbildning. Jag beklagar liksom de övriga talarna hittills i den här debatten att regeringen trots denna utredning och trots det starka remisstödet inte har fört fram detta förslag till riksdagen. Det är beklagligt att socialdemokraterna och kommunisterna i utskottet inte har kunnat gå en annan väg än vad regeringen har gjort.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 1.

I folkpartiets kulturpolitiska motion har vi föreslagit att ytterligare 1 milj. kr. skall tillföras danshögskolan. Det innebär, säger vi, att man får en förstärkning på fyra punkter inom danshögskolan. Det gäller

för det första fortbildning av dansare till pedagoger,

för det andra föreställningsverksamheter inom koreografutbildningen,

för det tredje en förstärkning av ämnet scenisk framställning inom mimlinjen.

Slutligen – för det fjärde – underlättar en sådan ekonomisk satsning också besök av gästpedagoger.

Sammantaget skulle detta innebära att danshögskolan kunde befästa sin ställning som kulturcentrum inom dansens område.

Med dessa motiveringar, herr talman, yrkar jag också bifall till reservationerna 3 och 6.

**Anf. 27 BJÖRN SAMUELSON (vpk):**

Herr talman! Högre utbildning på det konstnärliga området finns i dag bara i Göteborg och Stockholm, vilket vpk anser vara otillfredsställande både från nationell och från regional synpunkt. Rent allmänt kan man säga att högre utbildning i humanistiska ämnen inte tillhör det högst prioriterade när det gäller satsningen på högskoleområdet. I ord betonas gärna humanioras betydelse, men det leder sällan till konkreta reformförslag. Förslaget om en högre konstnärlig utbildning kan utgöra ett bra exempel på detta. Ifrågavarande förslag har varit föremål för ett långvarigt beredningsarbete, och enigheten om att den humanistiska utbildningen i Norrland – det gäller alltså universitetet i Umeå – behöver förstärkas är stor. UHÄ har tagit fasta på detta i sin anslagsframställning för 1985/86 och föreslår en linje för fri konst samt formgivnings- och designinriktad utbildning vid universitetet i Umeå. Vpk anser att detta är ett bra reformförslag och har därför valt att stödja det i form av en motion till årets riksdag.

Herr talman! Jag vill med det sagda yrka bifall till reservation 2 och 7.

**Anf. 28 IRIS MÅRTENSSON (s):**

Herr talman! I betänkandet 1984/85:29 behandlas anslag till kultur och information, och jag vill nu bemöta argumenten i de till betänkandet fogade reservationerna.

I reservation 1 behandlas, som vi redan har hört, försöksverksamhet med alternativ journalistutbildning – en försöksverksamhet med en ettårig journalistutbildning som påbyggnad på annan högskoleutbildning. Man säger att en sådan utbildning skulle ge möjlighet för vissa grupper studerande att fullfölja relativt omfattande akademiska studier med en speciell ämnesinriktning.

Utskottsmajoriteten anser, liksom statsrådet, att det ligger ett värde i att det till journalistlinjen rekryteras personer med kunskaper inom skilda områden. Det bör, enligt utskottsmajoriteten, vara möjligt med någon form av kvotering vid antagningen till den nuvarande utbildningen. Av propositionen framgår det också att UHÄ avses få regeringens uppdrag att utreda frågan. Vidare bör frågan om journalistutbildningens utveckling bedömas i samband med lösningen av utbildningsfrågorna inom områdena information och kommunikation. Detta är mycket viktigt. Mångfalden är viktig, sade Birger Hagård, och däri kan man instämma.

Den snabba tekniska utvecklingen påverkar även journalistutbildning och informationsområdet i stort. Vi anser att det är svårt att bedöma frågan om inrättande av en försöksverksamhet med en påbyggnadslinje som ger 40 poäng.

Remissvaren har berörts. Visserligen var många svar positiva, men de som var negativa kom från de närmast berörda intressenterna, t. ex. Journalist-

förbundet och linjenämnderna för journalistlinjerna i Stockholm och Göteborg. Detta kan man inte blunda för.

Folkpartiförslaget innehåller ingenting om finansiering av planeringskostnaderna för den föreslagna försöksverksamheten. Moderaterna föreslår en försöksverksamhet, men i samma andetag föreslås att ett reservationsanslag på 189 220 000 kr. för budgetåret 1985/86 skall anslås för utbildning för kultur- och informationsyrken, vilket är 168 000 kr. mindre än vad som föreslås i propositionen. Det är värt att lägga på minnet att UHÄ beräknar att den föreslagna utbildningen skulle kosta 168 000 kr. Jag vill alltså understryka att vi anser att journalistutbildningens utveckling bör bedömas i samband med lösningen av utbildningsfrågorna inom områdena information och kommunikation.

När det gäller konst- och formutbildningen anser vi också att det finns skäl för en geografisk breddning i vad avser de konstnärliga utbildningarna. Det är emellertid en dyrbar utbildning, som är svår att finansiera i dagens budgetläge.

Det finns en reservation om medelsanvisning till danshögskolan, men dagens statsfinansiella läge gör att det inte finns utrymme för den medelsberäkning som behövs till danshögskolan. Låt mig, herr talman, starkt understryka att vi ser mycket positivt på dessa utbildningar, men till syvende og sist gör det statsfinansiella läget att vi inte kan stödja förslagen i dag.

Med detta, herr talman, yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan i övrigt.

**Anf. 29 BIRGER HAGÅRD (m) replik:**

Herr talman! Med tanke på att den tid som är utmätt för oss i riksdagen är något knapp skall jag försöka att fatta mig mycket kort. Jag skall bara konstatera att Iris Mårtensson säger att man inte får blunda för att Journalistförbundet och journalisthögskolorna hade en negativ syn på en försöksverksamhet med alternativ journalistutbildning. Men de talar ju i egen sak! Det är fråga om ett revirtänkande, och det kan knappast vara ett skäl för att avslå förslaget om försöksverksamhet – något som man eftersträvar praktiskt taget i resten av landet.

**Anf. 30 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:**

Herr talman! I utskottsbetänkandet säger utskottsmajoriteten att man anser att ytterligare överväganden erfordras innan man tar ställning till frågan om den försöksverksamhet med journalistutbildning som vi har pläderat för från folkpartiets, centerns och moderaternas sida. Jag ställer mig då frågan: Hur länge skall regeringen och riksdagens socialdemokrater fundera på detta? När kommer ni fram till vad ni egentligen tycker? Såvitt jag förstår innebär denna formulering att de inte avvisar tanken på försöksverksamhet.

Min raka fråga till Iris Mårtensson är alltså: När kan vi förvänta oss att socialdemokraterna har funderat färdigt på om de är beredda att släppa fram en försöksverksamhet?

**Anf. 31 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:**

Herr talman! I budgetpropositionen har den snabba tekniska utvecklingen angetts som ett skäl för att se hela informationsområdet i ett samlat perspektiv.

Jag kan nämna att A-pressen var kritisk till förslaget om försöksverksamhet med journalistutbildning. Man ansåg att det skulle ge en alltför specialiserad utbildning, som främst tillgodosåg storstadspressens behov. Svenska journalistförbundet var också kritiskt till förslaget, vilket måste vara värt att beakta. Journalistförbundet sade bl. a. följande: Vi reserverar oss mot detta förslag och anser att frågan bör samordnas med övriga olösta frågor vad gäller utbildningar inom informationsområdet.

Det är mycket viktigt att vi tar till vara just dessa synpunkter. Det är svårt att säga exakt när en försöksverksamhet kan komma till stånd, men vi låter detta ärende ha sin gilla gång, som alla övriga ärenden. Vi väntar och ser vilket förslag UHÄ kommer med, och sedan kan vi ta ställning till det.

**Anf. 32 ERKKI TAMMENOKSA (s):**

Herr talman! Jag har inget yrkande men är tvungen att utnyttja några minuter av kammarens tid. Det gäller min, Lahja Exners och Bruno Poromaas motion 619 om utbildning av finskspråkiga skådespelare i Sverige.

Eftersom någon finskspråkig linje i scenskolan inte ens tillfälligt är realistisk tänkte vi att en kvot skulle tillämpas för svensk-finskspråkiga elever. Vi inser att genomförandet av förslaget innebär svårigheter, men vi förstår däremot inte utskottets svar. Utskottet tycks inte förstå att utbildning av teaterintresserade finska invandrare i scenskolan inte har någonting med amatörskådespeleri att göra.

En annan sak är att man givetvis bör satsa på utbildning av finskspråkiga amatörteatergrupper. Regeringen har ju reserverat extra medel för kommande budgetår för ett projekt i syfte att skapa barn- och ungdomsteater.

Jag antar att personer som söker till scenskolor har ett intresse för teater, och om de varit verksamma i amatörteatergrupper utgör väl inte någon belastning.

Utbildning av svensk-finsk-talande i scenskolan har som sagt inte med utbildning av aktiva i amatörteatergrupper att göra. Men på längre sikt gagnar dessa åtgärder samma sak, nämligen att man förstärker den finskspråkiga teaterverksamheten i Sverige.

Ett av målen för denna verksamhet var ju att skapa en yrkesverksam finskspråkig teaterensemble bland de finskspråkiga invandrarna i Sverige.

**Anf. 33 NILS CARLSHAMRE (m):**

Herr talman! Jag råkar ha ett förflutet som ger mig ett särskilt engagemang i frågor om journalistutbildning. Jag var en gång i världen på utredningsstatiet med och arbetade fram förslaget till det som 1962 blev de ettåriga journalistinstituten i Stockholm och Göteborg. Jag var med om att omvandla dessa till tvååriga högskolor. Jag var lärare i journalistik i Göteborg tills riksdagen började ta all min tid. Jag har varit aktiv journalist i 15 år.

Med den bakgrunden blir man mer och mer förbluffad över den diskussion om journalistutbildningen som förts den senaste tiden. För mig är det helt obegripligt hur man t. ex. kan beskriva förslaget om en alternativ journalistutbildning som om det skulle gälla en förkortad utbildning. Det handlar ju om en utbildning på fyra år i stället för den nuvarande på två år. Hur man kan få fyra år till en förkortning jämfört med två år är för mig helt oförståeligt.

Redan på 1950-talet när vi höll på med utredningarna fanns tankarna att vi egentligen behövde en journalistutbildning med en mycket grundligare akademisk förberedelse än den som kunde åstadkommas inom institutens och journalisthögskolornas ram.

Jag tror att man vågar säga att endast tvånget att äntligen få fram någonting alls gjorde att det den gången gick att enas om den sammansatta praktisk-teoretiska utbildning som instituten och journalisthögskolorna sedan dess har gett. Behovet av en annan utbildning fanns redan då.

Vi kan i pressen använda nästan vilken utbildning som helst. Birger Hagård gav ett exempel, och jag kan ge ett annat. Min egen bakgrund – i den mån jag kan tala om en akademisk bakgrund – innefattar ämnena litteraturhistoria, statskunskap, religionshistoria, teoretisk filosofi och semitiska språk. Det har varit en utmärkt grund att jobba i pressen på.

Vi som är avnämare – vi som läser tidningar, hör på radio och ser på TV – och inte minst vi som också står på den givande sidan som pressens källor i väldigt många fall borde egentligen ha gjort en erfarenhet vid det här laget, nämligen att bristen på kunskaper och utbildning i den svenska journalistiken i dag – i den mån en sådan brist finns, och knappast någon bestrider att den finns – inte gäller dåligt handlag med det journalistiska hantverket. Konsten att göra tidningar kan svenska journalister. De kan det t. o. m. så bra och så lika att tidningarna blir alltmer lika för varje dag. Bristen gäller däremot basen av kunskaper – bildning och utbildning i vanliga skolämnen och fackämnen. Om vi tänker efter finner vi att vi praktiskt taget varje dag upplever att den basen på många håll är för svag.

Det var någon här som sade att den alternativa utbildningen som den skisseras skulle bli en särskild utbildning för storstadstidningarnas behov. Det ligger mycket i det. Men vad är det för fel på det? Den svenska pressen är oerhört mångfasetterad. Det finns allting från små, en gång i veckan utkommande nyhetstidningar med något enda tusental exemplar i upplaga, till de stora dagstidningarna i de stora städerna. De har helt olika behov och intressen och helt olika möjligheter att anställa människor med olika utbildningsbakgrund.

Vad är det för fel i att de tidningar och de etermedier som både behöver och anser sig ha råd med högt utbildade människor får tillgång till sådana och dessutom får tillgång till människor med den grundläggande utbildning i själva det journalistiska arbetet som man också bör ha rätt till? Man skall ändå komma ihåg att här handlar det inte heller i första hand om tekniska och praktiska ting såsom redigering, layout och allt vad det heter. Det lär man sig ganska snabbt ute på fältet.

Jag vet inte riktigt hur det är i dag, men för några år sedan kunde man

räkna samman den totala praktiska utbildningen vid journalisthögskolorna till en tid som motsvarade sex veckors tjänstgöring på redaktion. Mer var det faktiskt inte. Jag skall inte säga att det kan man ha eller mista, men det är inte heller det som är det viktigaste. Det viktigaste av de rent yrkesinriktade ämnena är sådant som källkritik t. ex. Jag minns att vi arbetade fram en alldeles särskild kurs i källkritik för journalister just i Göteborg. Sådant är oerhört viktigt. Alla möjliga analysformer, undersökningsmetodik och sådana ting behöver man kunna. Hantverket skall man också kunna, och det hinner man väl lära sig med en ettårig påbyggnadsutbildning.

Herr talman! Jag kan uppriktigt sagt inte förstå varför någon är rädd för att som ett alternativ – det handlar ju inte om en ersättning – till den nu existerande journalistutbildningen försöka med en påbyggnad på en hygglig akademisk grundexamen. Också ett sådant alternativ behövs.

**Anf. 34 JÖRGEN ULLENHAG (fp):**

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att replikera på Iris Mårtenssons senaste inlägg. Men låt mig först säga att Nils Carlshamre svarade för ett utomordentligt klokt inlägg alldeles nyss mot bakgrund av de erfarenheter han har. Jag vill bara tillägga att också landsortstidningarna och inte enbart de stora tidningarna i de stora kommunerna skulle ha stor glädje av välutbildade journalister med ordentliga ämneskunskaper. Det är ingen alldeles orimlig tanke att journalisterna på en tidning i en mellanstor kommun i Sverige har ungefär lika djupa ämneskunskaper som lärare på högstadiet. Jag tycker att den jämförelsen kan göras. Förslaget innebär att man skall kunna bygga på den ämnesutbildning man skaffar vid universitet och högskolor.

Till Iris Mårtensson vill jag säga att jag inte riktigt förstod hennes argumentation. Hon argumenterade helt plötsligt mot det framlagda förslaget. I utskottstexten står ju att man är tveksam och behöver fundera ytterligare. Man får bestämma sig: Antingen skall man säga att man är emot förslaget och argumentera för det eller också säga att man behöver ytterligare rådrunder för att fundera. Sedan skall man tala om när man kan tänkas ha funderat färdigt. Men man kan inte säga dessa båda saker samtidigt.

Till sist sade Iris Mårtensson att vi får se vad UHÄ kommer att säga och att ärendet får ha sin gilla gång. Ja, men poängen är just att UHÄ har sagt sitt. Ärendet har ju haft sin gilla gång. Det är UHÄ som har föreslagit försöksverksamheten, så det argumentet förstår jag över huvud taget inte alls.

**Anf. 35 IRIS MÅRTENSSON (s):**

Herr talman! I budgetpropositionen har den snabba tekniska utvecklingen angetts som ett skäl till att vi skall se hela informationsområdet i ett samlat perspektiv. Bredden i rekryteringen är väl tillgodosedd. Omkring hälften av

dem som i dag anställs inom journalistyrket kommer dit på andra vägar än via journalisthögskolan.

Överläggningen var härmed avslutad.

## **Utbildningsutskottets betänkande 18**

### **Punkt 1**

*Mom. 3* (vissa utgångspunkter för gymnasieskolans dimensionering)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 44 för reservation 1 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson.

*Mom. 4* (utökning av gymnasieskolans direktram m. m. för budgetåret 1985/86)

Först biträdades reservation 2 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson, som ställdes mot

*dels* reservation 3 av Linnea Hörlén,

*dels* reservation 4 av Björn Samuelson,

med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 223 röster mot 46 för reservation 2 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson. 31 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 5* (upphävande av visst bemyndigande för regeringen att utöka gymnasieskolans totala ram för budgetåret 1985/86)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 6* (fördelningen av intagningsplatserna på sektorsramar för budgetåret 1985/86 m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 78 för reservation 6 av Birgitta Rydle m. fl.

*Mom. 8* (antalet platser i gymnasial lärlingsutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Kerstin Göthberg m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 9* (verksamheten med kombination av gymnasieskolstudier och specialidrott)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Kerstin Göthberg m. fl. – bifölls med acklamation.

**Nr 138**

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Utbildningen för  
kultur- och infor-  
mationsyrken*

*Mom. 12* (omfattningen av gymnasieskolans direktram och lilla ram för budgetåret 1986/87)

Utskottets hemställan, som ställdes mot  
*dels* reservation 10 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson,  
*dels* reservation 11 av Linnea Hörlén,  
*dels* reservation 12 av Björn Samuelson,  
bifölls med acklamation.

*Mom. 13 och 14* (gymnasieskolans dimensionering för budgetåret 1986/87 i övrigt samt visst bemyndigande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 15* (planeringsramar för elevplatser i gymnasieskolan för budgetåret 1987/88)

Utskottets hemställan, som ställdes mot  
*dels* reservation 15 av Birgitta Rydle m. fl.,  
*dels* reservation 14 av Björn Samuelson,  
bifölls med acklamation.

*Mom. 17* (översyn av planeringssystemet för gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 19–21* (huvudlärare och institutionsföreståndare, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 210 röster mot 92 för reservation 17 av Birgitta Rydle m. fl.

Per Unckel (m) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

*Mom. 23* (skolledningsresursen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 24* (skolöverstyrelsen såsom sista instans i fråga om beslut om tillsättning av lärartjänster, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 27* (kalkyl över vissa kostnader för samhället)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 17 för reservation 20 av Björn Samuelson.

*Mom. 30* (avveckling av systemet med timreduktioner)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 17 för reservation 22 av Björn Samuelson.

*Mom. 31 och 32* (självstudietimmarna och resursen för studietekniska övningar)

Utskottets hemställan, som ställdes mot  
*dels* reservation 23 av Birgitta Rydle m. fl.,  
*dels* reservation 24 av Björn Samuelson,  
bifölls med acklamation.

*Mom. 35* (rekryteringsbidrag för platser i lärlingsutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

*Mom. 38* (slopande av uppdelningen av vissa B-språk i allmän kurs och särskild kurs)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 41* (ändringar i timplanerna för treårig ekonomisk linje)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 43* (timplanerna för gymnasieskolans treåriga och fyraåriga linjer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 45* (åtgärder för att öka intagningen till den naturvetenskapliga linjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Linnea Hörlén – bifölls med acklamation.

*Mom. 46* (effektivt utnyttjande av undervisningstiden i moderna språk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 52* (utökade möjligheter till timplanejämkningar för personliga intresseval)

Utskottets hemställan bifölls med 207 röster mot 97 för reservation 31 av Birgitta Rydle m. fl.

*Mom. 54* (gymnasieskolans inriktning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 56* (lärlingsutbildningen som alternativ till annan gymnasieskolutbildning, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 141 för reservation 33 av Kerstin Göthberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 57* (nytt statsbidragssystem för den gymnasiala lärlingsutbildningen)  
Utskottets hemställan, som ställdes mot  
*dels* reservation 34 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson,  
*dels* reservation 35 av Linnea Hörlén,  
bifölls med acklamation.

*Mom. 58* (ett nytt system för lärlingsutbildning)  
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Birgitta Rydle  
m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 60* (verkstadsskola)  
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 37 av Kerstin  
Göthberg och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

*Mom. 65* (anslag till Bidrag till driften av gymnasieskolor)  
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 38 av Birgitta Rydle  
m. fl. – bifölls med acklamation.

*Övriga moment*  
Utskottets hemställan bifölls.

**Punkt 2**

*Mom. 4 och 5* (Göteborgs högre samskola, Sigrid Rudebecks gymnasium och  
Stockholms Tekniska institut)  
Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 143 för reservation 42 av  
Kerstin Göthberg m. fl.

*Mom. 8* (Lundsbergs skolas grundskola)  
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Birgitta Rydle  
m. fl. – bifölls med acklamation.

*Övriga moment*  
Utskottets hemställan bifölls.

**Punkt 3**

*Mom. 3* (medel för handledarutbildning)  
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 45 av Linnea Hörlén  
– bifölls med acklamation.

*Mom. 6* (plan för ”jobb efter nian”)  
Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 17 för reservation 48 av  
Björn Samuelson.

*Övriga moment*  
Utskottets hemställan bifölls.

**Utbildningsutskottets betänkande 19****Punkt 1**

*Mom. 1-3* (statsbidrag till startbidrag och kompletteringsbidrag för utrustning i gymnasieskolan m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 82 för reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl.

*Mom. 4-7*

Utskottets hemställan bifölls.

**Punkt 2**

Utskottets hemställan bifölls.

**Utbildningsutskottets betänkande 29**

*Mom. 3* (försöksverksamhet med alternativ journalistutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 141 för reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 5* (konst- och fornutbildning vid universitetet i Umeå)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 59 för reservation 2 av Kerstin Göthberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 8* (medelsanvisning till danshögskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Jörgen Ullenhag – bifölls med acklamation.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**8 § Föredrogs**

jordbruksutskottets betänkanden

1984/85:28 om program mot luftföroreningar och försurning (prop. 1984/85:127),

1984/85:35 om avfallshantering,

1984/85:29 om lag om foder (prop. 1984/85:149) samt

1984/85:31 om anslag på tilläggsbudget III (prop. 1984/85:125 delvis).

**Anf. 36 TALMANNEN:**

Jordbruksutskottets betänkanden 28, 35, 29 och 31 kommer att debatteras i nu nämnd ordning, och voteringen äger rum i ett sammanhang.

Först upptas alltså jordbruksutskottets betänkande 28 om program mot luftföroreningar och försurning.

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Luftföroreningar  
och försurning*

**Anf. 37 HANS WACHTMEISTER (m):**

Herr talman! Försurning av luft och vatten har framkallat ett stort antal yrkanden i vår riksdag. I det betänkande som vi nu skall behandla är de koncentrerade till 98 yrkanden på 50 sidor. Eftersom det är ett ytterst allvarligt problem, som i allra sista hand gäller våra möjligheter att över huvud taget existera på vår jord, är det väl snarast ägnat att förvåna att inte frågekomplexet har varit uppe till debatt för länge sedan. Det borde redan ha gett upphov till en långt livligare debatt än den som nu förs.

Även om jag förstår den besvikelse som på naturvårdshåll har visat sig till följd av en, som man där menar, för litet offensiv proposition, innehåller likväl denna proposition flera förslag till konkreta åtgärder. Måhända hade man hoppats att regeringen klarare hade sagt ifrån att den billiga energins tid nu ohjälpligt är förbi. Men frågan har trots allt fått en någorlunda god genomlysning, om än långt ifrån fullständig. Propositionen gör inget försök att skönmåla läget i vad gäller sjöar och vattendrag, grundvatten, skog och övrig växtlighet samt djurlivet. Åtgärder föreslås för att motverka vissa effekter av försurningarna, men inte på långt när tillräckliga. Ännu saknas någonting så grundläggande som en konsekvensanalys. Det saknas med andra ord bedömningar av åtgärdernas effekt på naturen och på dennas olika ekosystem.

När det gäller utsläppens nivå anser vi att denna lämpligen bör sättas till en sådan höjd som naturen långsiktigt kan ta emot utan att skadas. Vi har därmed kommit fram till att det gränsvärde för försurning av grundvatten om 0,5 gram per kvadratmeter och år som formulerades av den internationella försurningskonferensen Miljö -82 i Stockholm bör vara lämpligt. Det är här som det är så viktigt med en konsekvensanalys. Vi är något förvånade över att socialdemokraterna, som annars vill utfärda direktiv och regleringar i vartenda skrymsle av det mänskliga livet, inte velat vara med där. Men vi andra vidhåller vår reservation nr 1, till vilken jag härmed yrkar bifall.

Det är viktigt att vi kommer i gång med analysen, så att vi inte vidtar åtgärder som på längre sikt kanske binder oss eller får oss att tro att läget är bättre än det i själva verket är. Det har t. ex. framskyttat på några håll att de utsläpp av kväveoxider som skall minskas med 30 % fram till 1995, enligt vad som står i propositionen, i själva verket inte kommer att minska med mer än 5 %. Detta sagt bara som ett exempel på vad en konsekvensanalys bör kunna ge oss upplysning om. Det lär för övrigt härvidlag bli hälsosamt med en kartläggning av relevanta procenttal. Nu får man ofta det intrycket att en viss sammanblandning mellan de olika procenttalen sker.

Anledning finns att här påpeka att vi i utskottet varit i stort sett eniga om det mesta när det gäller målet. Men motsättningarna har, som så ofta, i stället gällt vägen till målet. Den saken kommer Ivar Virgin att behandla efter mig.

Innan jag själv går vidare vill jag passa på att i förbifarten yrka bifall till centerreservationen nr 15. Moderaternas representanter i utskottet råkade tydligen, liksom vår gamle kollega Homeros, slumra till ett tag. Än en gång

yrkar jag bifall till reservation nr 15. Jag hoppas att centerpartiet kan överleva det.

Jag skall nu ägna några ord åt kalkningens långsiktiga effekter. Det förefaller som om man på sina håll anser att om man bara har spritt ut en mängd kalk i försurningshotade marker eller vatten är allt gott och väl. Men tyvärr är det inte så. Jag skall därför i mycket grovt förenklade ordalag försöka bena ut vad det är som händer vid försurningen.

Hittills har vi mest talat illa om svavelsyrenedfallet, och det med rätta. Men med tiden har vi nog kommit underfund med att vi ganska ordentligt har underskattat kväveoxidernas verkan. Just nu talar jag emellertid om försurningen som ett kollektivt begrepp och om dess kollektivskuld. Den kollektiva försurningen frigör en del metaller som vi helst velat se bundna i en eller annan form. Det är för att nå det målet som vi kalkar. Härvidlag binder kalken de försurande ämnena kemiskt och kanske också – jag vet inte så noga – katalysatoriskt. Men det går inte att därmed slå sig till ro. Det kommer nya sura nedfall, och för att hålla dem på mattan måste nya kalkningar ske, osv.

Har jag börjat kalka måste jag fortsätta därmed. Om jag slutar med kalkningen frigörs plötsligt de bundna ämnena, och vi får en försurningschock, som vi inte riktigt vet hur den kommer att te sig. Därför är en utredning, sådan som den vi har begärt i reservation nr 18, så viktig, medan vi ännu har kvar någon handlingsfrihet. Jag yrkar således bifall till reservation nr 18.

Som jag hoppas står klart för kammarledamöterna är det här behandlade området inom vårt samhälle långt ifrån färdigutforskat. Vi är emellertid inte överens om organisationen. Jordbruksministern och utskottsmajoriteten med honom anser att huvudansvaret för samordningen av försurningsforskningen bör ligga hos naturvårdsverket och vill därför inte vara med om att föra forskningsanslagen till fakultetsanslagen som vi borgerliga har yrkat på.

Vi reseranter menar först och främst att forskningsanslagen skall vara fakultetsanknutna och fakultetsstyrda, inte minst därför att man vid Lantbruksuniversitetet har utarbetat ett forskningsprogram om luftföreningarnas inverkan på skogen. Eftersom vi inte kan ansluta oss till regeringsförslaget, med dess risk för dubbelorganisation, yrkar jag bifall till reservation nr 20. Och för att ingen punkt må falla bort yrkar jag sammanfattningsvis bifall till reservationerna nr 1, 4, 5, 6, 8, 15 och 18.

**Anf. 38 LENNART BRUNANDER (c):**

Herr talman! I likhet med Hans Wachtmeister vill jag understryka vikten av den här frågan. Det är en ödesfråga för oss att klara av detta med försurningen och luftföreningarna.

Hans Wachtmeister sade också att vi har varit ganska eniga när det gäller det här betänkandet. Men där håller jag inte med honom riktigt lika mycket, för jag anser att den proposition som regeringen har lagt visar på en alltför stor handlingsförklammning – en handlingsförklammning som jag tycker är både oförståelig och oacceptabel. Frågorna är alltför viktiga för att man skall kunna gå så här försiktigt fram.

Som sagt: Detta är en av våra viktigaste frågor. Vi har ju blivit förvarnade genom att våra sjöar har dött. De har försurats, fisken har försvunnit. Vi har för all del kalkat i sjöarna för att i någon mån råda bot på försurningen. Härvidlag har vi delvis också lyckats. Men det är ju bara ett uppehållande försvar och löser inte på något sätt problemen, och det är dem vi måste komma till rätta med. Detta har vi alltså inte gjort, och det har blivit ytterligare effekter. Vi har fått ett försurat grundvatten, och det har påverkat vattnet i våra brunnar, så att det ibland varit mindre tjänligt att dricka och att använda vid matlagning etc. Vi har också fått, och riskerar att få, en avsevärd minskning av växtfloran. Enligt en rapport som jag läste nyligen skulle ett hundratal växter – bl. a. då vårblommor samt vissa mossor och lavar – vara utrotningshotade på grund av försurningen. Särskilt så här i vårens tid måste man ju säga, att det skulle vara fruktansvärt om vi inte kunde gå ut och titta på blåsippor och annat i vår natur.

Ytterligare en effekt är att skogen dör. Det är först då som man börjat att reagera runt om i världen. Vi har varit i Tyskland och tittat på det problem som har skapats där genom skogsdöden. Det problemet är på intet sätt löst. Fortsätter den här utvecklingen – och vi börjar redan se tendenser till att det föreligger risk för vår hälsa – har det gått så långt att vi som människor verkligen fått känna på luftföroreningarna.

Jag kan i det sammanhanget läsa upp ett avsnitt ur en artikel i Dagens Nyheter för ett år sedan. Den handlar om Svante Odén. Han var ju den som slog larm om det här med försurningen. Det står:

”Den förödande inställningen att naturen är en oändlig soptipp för allsköns utsläpp, den börjar nu ge effekt. En långsamt smygande förgiftning har lett till att vi knappt kommer ihåg hur ren luft luktar. Det är en anpassning till döden som är otäck, dundrar professor Svante Odén, försurningsdebattens initiativtagare.”

Det här är faktiskt någonting som vi måste ta hänsyn till och beakta, och även ha med när vi planerar åtgärder. Chefen för naturvårdsverkets utvecklings- och informationsavdelning Göran Persson har också framfört idéer om att man borde sätta målen betydligt högre. Målet 30 % minskning av svavelutsläppen som man har ute i världen är alldeles för lågt. Detta räcker inte – man måste sätta målet betydligt högre.

Det har också höjts många röster mot denna utveckling. Från centerpartiets sida hade vi redan i en motion 1984 lagt upp ett program för hur man skulle kunna komma åt problemen. Svante Lundkvist tillsatte generaldirektörsgruppen för att på det sättet visa sin handlingskraft och sin handlingsförmåga. Gruppen skulle jobba snabbt. Den jobbade under förra året och lade fram ett betänkande. Det var naturligtvis med ganska stora förhoppningar vi emotsåg den proposition som skulle komma, och förväntningarna var stora. Vi trodde att man då också skulle komma med förslag som innebar att vandrigen mot en bättre balans i naturen påbörjades – ett ekologiskt tänkande som bättre stämmer överens med vad som är möjligt.

Men besvikelsen blev stor när propositionen kom. Förslagen var ganska få, och de var otillräckliga. I många fall innebar skrivningarna i propositionen att

vi får vänta och se vad som händer. Det har vi inte råd med i den situation som vi nu befinner oss i.

Under den tid då Anders Dahlgren hade ansvaret för dessa frågor i regeringen intog Sverige en tätposition i Europa och drev på arbetet. Nu riskerar vi att förlora den positionen – ja, vi har förlorat den – för nu avser regeringen att lägga sig i kölvattnet på EG och vad som där görs, framför allt när det gäller avgasreningen för bilar.

Regeringens målsättning är alltså för låg. Man avser att minska svavelutsläppen med 65 % från 1980 års nivå, och det låter ju i och för sig bra. Men om vi vet att ungefär 60 % redan har klarats, måste vi ju säga oss att det inte är särskilt mycket kvar. Målsättningen är således inte särskilt hisnande. Minskningen med 30 % när det gäller kväveoxider är heller inte tillräcklig.

Från centerpartiets sida har vi föreslagit att de riktlinjer som drogs upp av konferensen Miljö -82, och den expertgrupp som där arbetade, när det gäller vad naturen långsiktigt kunde tåla, skall vara riktmärket. Vi måste ha en avvecklingsplan för de försurande utsläppen, så att vi når dit inom rimlig tid. Det gör vi inte med det förslag som regeringen har lagt.

Vi för vår del har då föreslagit att man skall minska utsläppen från koleldade och oljeeldade anläggningar. Man skall minska svavelinnehållet i oljan, både den tjocka oljan och den tunna oljan.

Vi vet att väldigt mycket av dessa föroreningar kommer utifrån – från andra länder. Detta kan vi naturligtvis påverka i betydligt mindre utsträckning. Vi vet emellertid också att många av dessa länder har ekonomiska problem då det gäller att göra de förbättringar som krävs, och därför har vi föreslagit att det skulle inrättas en luftvårdsfond, som de här länderna skulle kunna få lån och bidrag från.

Då det gäller de två sistnämnda sakerna – en lägre svavelhalt i oljan och en luftvårdsfond – måste jag tacka utskottets ledamöter för att de framsynt har gått på en kärvare linje och ställer större krav än vad regeringen gör. Man vill också ge regeringen i uppdrag att ta initiativ till att starta en sådan luftvårdsfond. På den punkten har vi blivit tillgodosedda vid utskottsbehandlingen av frågan.

Energipolitiken har en avgörande betydelse för hur mycket utsläpp vi får. Den energipolitik som förts under de senaste åren har inneburit en minskad användning av fossila bränslen, vilket betytt väldigt mycket för att minska utsläppen. Här har vi från centerpartiet ställt ytterligare krav på att använda alternativa bränslen. Detta skall jag inte gå närmare in på nu, eftersom vi så småningom kommer att få en energiproposition där den här frågan behandlas.

Det är också väldigt viktigt att vi ökar forskningsinsatserna för att klara ut orsak och verkan och för att kunna få de resurser som krävs. Lantbruksuniversitetet har utarbetat ett forskningsprogram för detta område. Vi anser att det är ett minimikrav att programmet genomförs. Vi har därför föreslagit att man skulle tillskjuta mer pengar för att kunna genomföra det och för att genomföra fler inventeringar, så att vi vet hur situationen är. Det har nämligen visat sig t. ex. i Västtyskland att när man verkligen börjat

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Luftföreningar  
och förurning*

undersöka hur tillståndet är för skogarna, har man kommit fram till ganska chockerande resultat. Situationen är betydligt sämre än vad man anade. Utvecklingen går dessutom fort.

Vidare är det viktigt att vi har en information om detta. Därför bör och skall mer pengar satsas för information till allmänheten, gärna genom de ideella organisationer som är verksamma på detta område.

Vi har talat mycket om svavelutsläppen och gjort svavlet till den stora boven. Men även kväveoxiderna har stor betydelse. Två tredjedelar av kväveoxiderna i Sverige kommer från bilavgaserna. Det är därför förvånande att man från regeringens sida inte nu snabbt ställer krav på förbättrad avgasrening, vilket snabbt skulle ge goda resultat. Man lägger sig, som jag tidigare sade, i kölvattnet på EG. Eftersom vi nu kan se att EG:s målsättning inte ligger närmare i tiden än en bit in på 1990-talet, är det bekymmersamt att man gjort på detta sätt. Tidigare har socialdemokraterna ofta kritiserat moderaterna för att de har haft den inställningen att vi måste följa EG:s planering när det gäller bilavgaserna. Nu har man sällat sig till moderaterna i den här frågan. Det beklagar jag verkligen.

Regeringens förslag innebär att vi inte tar till vara de tekniska möjligheter som redan finns. Både Volvo och Saab gör redan ungefär en tredjedel av sina bilar med denna typ av rening. Det gör man därför att man skall kunna sälja bilarna på de marknader där sådana krav ställs. Vi står inte ensamma med dessa krav, utan väldigt många ställer sig bakom våra krav.

Jag kan citera Aftonbladet från den 27 mars 1985. Där skrivs:

"Centerpartiet har i sin miljöpolitiska motion föreslagit obligatorisk avgasrening enligt de skärpta kraven redan från 1987.

Regeringen bör göra allt för att se om det är möjligt. ---

Backa inte om avgasreningen, Svante Lundkvist. Gör en rejäl rivstarr framåt i stället!" Så uppmanar alltså Aftonbladet jordbruksministern. Det har inte blivit något resultat av detta, såvitt jag kan se.

Samma uppmaning får Svante Lundkvist från Broderskapsrörelsen i Skövde. Även Vi Bilägare har skrivit att bilägarna självfallet ställer upp för en renare miljö. Också bilisterna är människor med familj och barn som behöver andas ren luft, säger man. Kraven är alltså samstämmiga. Man kräver beslut nu. Det är inte så att de inom bilindustrin som skall göra och sälja bilarna är opåverkbara. Vi som politiker måste också vara beredda att fatta beslut och tillgripa lagstiftning om det är nödvändigt.

Jag kan visa en broschyr som Volvo har gjort och skickat ut till Tyskland. På omslagssidan skriver man: Volvo visar på säkerhet. För dig och omgivningen. På broschyrens första sida finns ett träd som är symbolen för "Rädda skögen" i Tyskland. När man ser att det ställs krav dels från dem som skall köpa bilarna, dels från andra människor samt dels från samhället, då är man villig att ställa upp och gör det också. Tekniken härför är ju tillgänglig.

Det är också viktigt att få bort blyet ur bensinen. Centerpartiet har påvisat möjligheten att ersätta bly med en viss mängd etanol för att på det sättet klara ett något högre oktantal än annars. Dessutom ersätts på det sättet en del importerat bränsle med svensktillverkat. Det finns alltså ganska mycket

övrigt att önska, och det tyder också antalet reservationer på.

Låt mig avslutningsvis yrka bifall till centerreservationerna. Det gäller först reservation 1 där vi tar upp målet för miljöarbetet och minskningen av svavelutsläppen. Jag yrkar bifall till reservation 4 där vi ställer skärpta krav när det gäller utsläpp från koleldade anläggningar. I reservation 6, som jag yrkar bifall till, vill vi få till stånd en utredning om svavelavgifter för att på det sättet stimulera till ökade satsningar från företagen på detta område. Vidare yrkar jag bifall till reservation 7, där vi ställer ett mer långtgående krav beträffande kväveutsläppen än vad regeringen gör. Vi vill få till stånd en halvering på 1990-talet, medan regeringen stannar vid 30 %. I reservation 9, som jag också yrkar bifall till, tar vi upp frågan om avgasrening och blyfri bensin. Jag yrkar bifall till reservation 10, där vi kräver åtgärder mot de tunga dieselbilarna. I reservation 13, som jag också yrkar bifall till, kräver vi att man litet bättre skall studera kväveutsläppen från flyget.

Jag yrkar bifall till reservation 15, som tar upp frågan om att avskaffa 5:3-bidraget. Vi känner oss inte alls generade över att Hans Wachtmeister yrkar bifall till vår motion. Den har mycket gemensamt med Hans Wachtmeisters sätt att se på dessa frågor. Jag skulle välkomna om fler moderater hade samma inställning som Hans Wachtmeister i dessa viktiga frågor.

Reservation 18 yrkar jag också bifall till. Den gäller kalkningens långsiktiga effekter. Jag yrkar bifall till reservation 20 om forskningsmedlens destination och hur man använder dem. Slutligen yrkar jag bifall till reservation 22 vad gäller anslag till åtgärder mot försurning, där vi således vill ha mer pengar.

Centerpartiet har också avgett ett särskilt yttrande i vilket särskilt påpekas vikten av att vi utomlands låter bli känt vilka tekniska landvinningar som vi har gjort på detta område. Jag tycker det är viktigt att understryka det och att även låta våra ambassader i dessa länder öka bevakningen på området.

Herr talman! Med detta har jag framfört mina synpunkter och yrkat bifall till de reservationer som centerpartiet har framlagt.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

**Anf. 39 LARS ERNESTAM (fp):**

Herr talman! Luftföroreningarna och försurningen är kanske den allvarligaste miljöfrågan just nu. Skadeverkningarna – försurningen av luft och vatten, fiskdöden, försurat grundvatten, utfällning av tungmetaller – har varit kända sedan lång tid. Det är först nu som ett aktionsprogram kommer.

Jag skall inledningsvis säga något om de förslag som motionsvägen lämnats från folkpartiet under gångna år. Vi har velat få blyfri bensin, vi har önskat större aktsamhet med lövskogen, vi har föreslagit ökat skydd mot utsläpp av tungmetaller och mycket annat. Våra motioner har regelmässigt avslagits.

När nu Europa har vaknat upp, när hotet mot våra skogar är akut, då

redovisar regeringen sin aktionsplan. Den kommer sent och är, som jag senare återkommer till, otillräcklig.

Försurningen drabbar vår miljö mycket hårt. Vi har här i kammaren diskuterat de förändringar som pågår i skogsmarken och kan se vad som hänt i Europa och vad som också är på väg att hända i vårt land. Vi vet att försurningen pågår i åkermark och skogsmark och att i stora delar av landet brunnarna är på väg att bli oanvändbara. Vi vet att fisken dör i många sjöar.

I går kväll tittade jag på ett TV-program, som jag blev djupt gripen av. En forskare redovisade där vad som är på väg att hända med vårväxterna. Blåsippan, gulsippan och en rad andra växter är hotade. En del växter tycker om försurad mark, bl. a. brännässlan. Jag vet, herr talman, att jag nu kanske uttrycker mig förenklat, men skall vi bara överlämna brännässlor till kommande generationer? Det får vi inte göra.

Jag lyssnade också på ett radioeko, där statsministern, som jag bedömer det, mycket oklart uttalade sig om försurningsfrågan. Nu behövs det klara besked till svenska folket. Sverige måste gå i täten i kampen mot försurningen!

Enligt jordbruksutskottets betänkande skall propositionen med program mot luftföroreningar och försurning vara startpunkten för ett nytt skede i kampen mot luftföroreningar och skogsdöd. Från folkpartiets sida delar vi inte den uppfattningen. Det går i och för sig att ställa upp bakom propositionens allmänna inriktning, men förslagen är otillräckliga. Det finns i propositionen alltför stor undfallenhet inför kravet att *nu* vidta omedelbara åtgärder. Skogsdöden är ett så totalt och akut hot mot landet att alla tänkbara åtgärder måste vidtas för att så långt som möjligt motverka de skador som bevisligen är på väg att också drabba vårt land. Sverige måste vara föregångare på miljöområdet. Det går inte att vara så undfallande som regeringen är när det gäller exempelvis frågorna om blyfri bensin och minskningen av kväveoxider i avgaserna. Eventuella handelshinder får väga tyngre än möjligheterna för skogen att leva vidare. Det kan inte vi acceptera.

Från folkpartiet finns ett särskilt yttrande och elva reservationer fogade till betänkandet. I dessa reservationer redovisar vi vår syn på de mer omfattande åtgärder som vi anser är nödvändiga att vidta.

Innan jag kommenterar de frågeställningarna vill jag med tillfredsställelse konstatera att utskottet på ett par punkter går längre än regeringen. Det gäller frågorna om en internationell luftvårdsfond och svavelhalten i tunn eldningsolja.

Sedan skall jag gå över till de frågor där vi har skiljaktig mening. Det slutliga målet måste vara att pressa ned de försurande nedsläppen till en nivå som naturen långsiktigt kan ta emot utan skada. Det måste formuleras ett gränsvärde för försurningen av grundvatten, och föroreningarnas påverkan av eko-systemet behöver utredas.

Flera frågeställningar som rör svavelutsläppen bör preciseras. Riksdagens beslut om halvering av processindustrins svavelutsläpp måste vara definitivt, så att det inte råder något tvivel om att utsläppen *skall* halveras under en tioårsperiod. Det räcker inte att, som utskottet och propositionen gör,

använda formuleringen att utsläppen *bör* halveras. Verbet *bör* måste enligt vår uppfattning utbytas mot *skall*.

Ett led i att nå de uppställda målen kan vara att införa en svavelavgift. På det sättet stimuleras företagen att vidta miljöförbättrande åtgärder. Svavelavgiften får i det sammanhanget naturligtvis inte innebära att ett företag kan köpa sig fritt från ansvar.

Bilavgasernas betydelse i luftförenings- och försurningssammanhang har alltmer uppmärksamats, och detta har också konstaterats i tidigare inlägg i dag. Kväveutsläppen går att åtgärda. Det är i det här sammanhanget mycket förvånande att regeringen och utskottsmajoriteten visar en så avvaktande inställning. Från folkpartiet menar vi att det finns möjligheter att införa blyfri bensin omgående. Vi ser med stort beklagande på att förslag om blyfri bensin inte har kommit tidigare. Redan under folkpartiregeringens tid redovisade nuvarande professorn Per Wramner att de tekniska möjligheterna att införa blyfri bensin fanns. Förslaget har dock dröjt.

Blyföreningarna som ingår i bensen är i och för sig mycket giftiga. När Greenpeace-folket fäster uppmärksamheten på transporterna av de mycket giftiga, flytande blyföreningarna är det en larmklocka. Vi behöver inte ha så mycket blyhaltig bensin. Miljontals bilar går redan i dag att köra på blyfri bensin. Det finns all anledning att besluta att sådan bensin skall finnas i alla mackar med mer än en pump fr. o. m. den 1 juli 1986, alltså redan om ett år. Skatteutskottet kommer att redovisa våra förslag om stimulanser för att underlätta övergången till blyfri bensin.

Skrivningen om rening av avgaser är mycket undfallande. Det finns starka skäl för att Sverige inte skall avvakta vad som händer i Europa. Jag återkommer till vad jag sade i inledningen. Kan vi acceptera att eventuella handelshinder får medföra att våra skogar dör?

Kommande års bilmodeller brukar finnas i handeln den 1 oktober året innan. Det innebär att 1987 års modeller säljs fr. o. m. den 1 oktober 1986. Vid den tidpunkten bör USA-kraven gälla också i Sverige. Varför, herr talman, skall vi ha lägre miljökrav än man har i USA?

Sedda mot den bakgrund som jag här har redovisat är också våra krav på en halvering av kväveutsläppen under en tioårsperiod rimliga. På denna punkt har vi fått reservera oss. Även dieselfordonen måste omfattas, och USA-kraven på dieselfordon bör gälla fr. o. m. 1988.

Tidigare talare har diskuterat etanol i bensin. Tredje vice talman Karl Erik Eriksson har väckt en motion i detta ämne. Etanolfrågan utreds nu. Det är bra om etanol kan användas i detta sammanhang. Vi måste dock observera att etanol inte ersätter bly.

Kalkning är ett värdefullt instrument för att motverka försurningens skadeverkningar. I likhet med andra mediciner kan emellertid också kalkningen ha skadeverkningar. Nackdelarna med kalkning behöver utredas, liksom möjligheter att få fram alternativa fällningskemikalier för reningsverk.

Det är nu mycket angeläget att alla krafter sätts in i kampen mot försurningen. Det är då värt att notera att regeringen i propositionen i stort

sett går förbi de betydande insatser som görs vid våra forskningshögskolor. Det är dock naturligtvis bra att också naturvårdsverket får forskningsanslag.

Lantbruksuniversitetet har tagit fram ett utmärkt program för forskningsinsatser, som omedelbart kan igångsättas. Programmet är kostnadsberäknat till 3,4 miljoner. Från folkpartiets sida anser vi att ett anslag på detta belopp bör ställas till lantbruksuniversitetets förfogande, utöver de anslag som redovisas i propositionen.

I naturvårdssammanhang har vi från folkpartiet ofta framhållit det hot som 5:3-satsningen innebär mot lövskogen, som har lättare att motstå försurning. Det finns skäl att vara aktsam om den lövskog som vi har. Vi föreslår därför att bidrag i fortsättningen inte skall utgå till 5:3-skogar med dominans av lövträd.

Utskottet diskuterar även behovet av internationella överenskommelser. Från folkpartiets sida har vi reserverat oss på elva punkter. Det hade kanske behövts en reservation också när det gäller det internationella området.

Speciellt bekymmersamt är det med utsläppen i de östeuropeiska länderna. Det ekonomiska system som dessa länder tvingas leva under ger ju inte samma möjligheter till tekniska och ekonomiska framsteg som i västvärlden.

Jordbruksministern berömmar sig i detta sammanhang av att ha träffat bilaterala avtal. Eftersom jordbruksministern senare skall delta i debatten vill jag fråga: Vilka praktiska resultat har de bilaterala avtal som träffats med Östeuropa hittills haft?

Också utskottet tycker att Sverige bör gå i spetsen för det internationella arbetet, men då måste Sverige – i alla avseenden – vara en föregångare när det gäller egna insatser.

Herr talman! Det anförande som jag nu har hållit – och i vilket jag i mycket stor utsträckning har redogjort för våra reservationer – visar att det finns anledning att gå mycket längre i kampen mot luftföroreningar, försurning och skogsdöd än vad regeringen har gjort. De åtgärder som föreslås i propositionen är otillräckliga och, som jag tidigare sagt, alltför undfallande.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 6, 7, 9, 10, 18, 19, 20, 24 och 25, som behandlar de frågeställningar som jag har tagit upp i mitt anförande.

**Anf. 40 PAUL LESTANDER (vpk):**

Herr talman! Blommorna och skogen dör – nässlorna breder ut sig.

I går rapporterades att en rad arter i vår flora håller på att utplånas som en följd av försurningen. Skall Sverige bli ett land där bara nässlorna överlever, där kemiska öknar breder ut sig så att livsmedelsproduktion blir omöjlig på allt större markområden?

En ny skrämmande hypotes tar nu form: Först dör skogen, sedan blommorna, barnen och de vuxna människorna. Hänsynen till företagen inom bilindustrin och övriga storföretag, såsom den hittills styrta delar av miljöpolitiken, är ett hot mot livet.

Skogen betraktas som Sveriges styrka och ryggraden i vår ekonomi, dvs. att skogen är den i särklass största källan när det gäller att ge landet främmande valuta. Ungefär 300 000 svenskar får sin utkomst av skogsbruk

och skogsindustri och alla de servicenäringar som hör till. Skogsindustrin exporterade 1984 för 46 miljarder kronor. Läger man till detta leveranserna inom Sverige av skogsindustriprodukter, kommer man fram till att skogsindustrins samlade produktionsvärde uppgick till ca 60 miljarder kronor under föregående år. Den ianspråktaga skogsråvaran motsvarar cirka ett års tillväxt i den svenska skogen.

Gjorda inventeringar av 1984 års skogsskador indikerar att dessa motsvarar bortfall av skogstillväxt – barrförlust – och försämrad virkeskvalitet motsvarande åtminstone ett års tillväxt i den svenska skogen. Skogsdöden i Sverige har således redan lett till samhällsekonomiska förluster. Dessa förluster är mycket betydande.

Oersättliga kulturminnen löper risken att vittra sönder av samma föroreningar som drabbar skogen. Samhället tycks helt sakna överblick, och beräkningar av ekonomiska förluster och kulturvärdesförluster saknas. Korrosionsskador i övrigt har dock beräknats till ca 20 miljarder kronor per år.

Försurning av sjöar, åkermark och dricksvatten leder successivt till enormt stora kostnader för samhället. Utöver dessa rent samhällsekonomiska konsekvenser tillkommer självfallet förlusten av oskattbara naturvärden och risken för att ekologiska system slås ut.

Sammantaget förefaller det alltså klart motiverat att satsa flermiljardbelopp på kampen mot försurningen.

Även åkerjorden drabbas genom flera olika processer. Försurningen sker genom atmosfäriskt nedfall av svavel- och kväveföreningar, bortförsel av växtnäringsämnen med grödor, tillförsel av försurande gödselmedel samt urlakning av baskatjoner. Kvävegödslingen svarar, genom sin direktförsurande verkan på åkerjorden, för i genomsnitt inemot en tredjedel av den totala försurningen i landet. Gödslingen svarar för dubbelt så stor andel av försurningen av åkerjorden som det sura nedfallet. Till detta kommer en försurande påverkan genom att urlakning och upptagning av växtnäringsämnen ökar vid gödslingen.

Vpk:s mål är att vi redan 1989 skall ha minskat kväveoxidutsläppen till under 200 000 ton och svaveldioxidutsläppen till under 150 000 ton. Det senare skulle innebära att man hade uppnått målet 100 000 ton svaveldioxidutsläpp år 1995.

Ungdomsaktionen för Europas skogar har i ett upprop till riksdagens ledamöter inför dagens försurningsdebatt sagt att regeringens förslag är otillräckliga. Vpk:s förslag för att minska försurning och skogsdöd sammanfaller helt med ungdomsaktionens.

Framför allt gäller det att ta så rejäla tag att effekterna i form av minskad försurning kommer att märkas snabbare än vad regeringen eftersträvar. Reduceringar måste ha verkställts redan 1989, då ett nytt torrår, som kan förvärra försurningsskadorna, förväntas.

Vpk har tyvärr inte fått stöd av övriga partier när det gäller att kraftfullt minska kväveoxidutsläppen genom sänkta fartgränser på 110 km-vägar. Ungdomsaktionen ställer samma krav men får alltså gehör bara från vpk.

Denna målformulering utvecklas utförligare i reservation 3 till detta betänkande.

I reservation 9 behandlas kravet på förbättrad avgasrening och blyfri bensin. Där anges också varför detta är så viktigt att Sverige, trots att någon internationell överenskommelse inte gått att få fram, bör lagstifta om detta.

Reservation 11 handlar om tunga dieslbilar och hastighetsbegränsning. Vpk hävdar att de krav som gäller i Kalifornien på utsläpp från dieselfordon bör införas i Sverige fr. o. m. 1987 års modeller.

I samma reservation finns också vpk-kravet om en sänkning av hastighetsgränsen på våra vägar, så att den högsta tillåtna hastigheten sänks till 100 km/tim.

Reservation 12 gäller behovet av riktvärden och gränsvärden för hälsovådliga föroreningar i tätorter och industriområden.

Reservation 13 tar upp kravet om en utredning av kväveutsläppen från flygplan. Volymen på flygverksamheten i vårt land har ökat fortlöpande. Det är alltså viktigt att kväveutsläppen från flyget kartläggs.

Reservation 14 handlar om skogsgödsling. Som jag inledningsvis framhållit i mitt anförande står mycket stora värden på spel, om skogsskadorna skulle fortsätta att breda ut sig. Varje åtgärd som minskar tillförseln av försurande ämnen bör sättas in. Vpk yrkar att skogsgödsling förbjuds.

Reservation 16 gäller gödsling och kalkning av åkermark. Där förordas en plan för att gradvis minska den försurande gödslingen av åkermarken med målsättningen att halvera utsläppen från dessa marker.

En miljödelegation från vpk, som nyligen besökte DDR, mötte ett positivt intresse från DDR:s miljöminister och miljöministerium i diskussioner om deras svaveldioxidutsläpp över gränsen till Sverige. Diskussionerna tydde på att det kan finnas möjligheter till samarbete utöver vad DDR lovat i den s. k. 30-gruppen, där man skall minska utsläppen med 30 %.

Är jordbruksministern intresserad av att Sverige från DDR köper in kadmiumfritt apatitbaserat handelsgödsel till dess att vpk-förslaget om en handelsgödseltillverkning i Norrbotten, baserad på samma basråvara, blir verklighet? Är jordbruksministern beredd att med DDR diskutera möjligheten att vi i Sverige utvecklar och säljer reningsteknik och utrustning som är anpassad till DDR:s brunkolseldning, vilken förorsakar stora svaveldioxidutsläpp?

Reservation 17 tar upp behovet av medel för ytterligare kalkningsinsatser. Reservation 21 gäller forskning samt metoder för mätning och inventering av skogsskador. Vpk framhåller i den behovet av ökade insatser inom försurningsforskningen. För att snabbare få inventerat omfattningen av skogsskadorna vill vi att riksdagen anslår medel till flygfotografering med infraröd film. Försöken att få fram nya metoder för mätning av skogsskador bör stödjas.

Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 3, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 21 och 23.

Herr talman! Försurningen är vår tids värsta miljöproblem. För att bemästra detta problem krävs enorma insatser. Vi borde öka dessa insatser

på det sätt som reservationerna till detta betänkande från vpk anger. Avstår vi från detta faller ett stort ansvar på oss – ansvaret för jorden, markens växtbetingelser, vattnet, luften och den livsmiljö som finns på vår jord. Vi har kunskaperna. Vi har resurser. Finns viljan?

Nr 138

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Luftföreningar  
och försurning*

**Anf. 41** GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Den luft som vi andas och den luft som skall ge god växtmiljö åt våra träd och växter är i dag svårt förorenad. På grund av ökade svavel- och kvävenedfall från luftburet stoft och gaser hotas inte bara luften utan också yt- och grundvatten samt markens kvalitet.

Redan på 1960-talet började arbetet med att mäta, utforska och motarbeta luftföreningarnas effekter. Först upptäckte man skador i sjöar och vattendrag, där växtlighet och fisk dog. Efter hand känner vi också till riskerna för träden, växterna, marken och grundvattnet. Vi anar att även människans hälsa är hotad.

Redan 1968 började svavelutsläppen att begränsas i Sverige, och under 1970-talet begränsades högsta svavelhalten i eldningsolja flera gånger.

I dag kommer största delen av det sura nedfallet från utsläpp utomlands. Kring 1975 var den svenska andelen av svavelnedfallet 25 %, i dag är denna andel 10–15 % på grund av främst i Sverige vidtagna åtgärder. Därför är det intensiva arbete som regeringen har lagt ned på internationella överenskommelser om begränsning av svavel- och kväveutsläpp så viktigt för svensk natur och våra naturresurser. Man får djupt beklaga att vissa stora industristater i Europa inte förstår att detta gäller en av den europeiska befolkningens stora ödesfrågor, fullt jämförbar med kapprustningen. Kanske kan en internationell luftvårdsfond – som ett enigt utskott vänt sig till regeringen om – vara ett nytt positivt inslag.

Det program som nu läggs fram för riksdagen berör:

1. ytterligare minskning av *svenska utsläpp* av försurande ämnen,
2. åtgärder för att minska försurningens effekter i mark, grundvatten, sjöar och vattendrag,
3. fortsatta internationella insatser för att få till stånd utsläppsminskningar samt
4. insatser för inventering, forskning och övervakning för att följa upp utvecklingen på försurningsområdet.

I stort sett är alla partier överens om den huvudsakliga inriktningen av arbetet med försurningen, men det finns skillnader på grund av olika intressekonflikter och olika prioriteringar.

När man i en borgerlig reservation skriver att målsättningen bör vara att på sikt pressa ned utsläppen till en sådan nivå att naturen ej tar skada, vill jag framhålla att denna målsättning i och för sig redan har täckts in i propositionens målavsnitt. Där anges att målet bör vara att trygga alla människors rätt till god livsmiljö och samtidigt skydda grundläggande ekologiska processer och balanser mot oåterkalleliga störningar.

Också utvidgningen så att programmet inte endast gäller försurning utan

också luftföroreningar som sådana är ett tecken på att man verkligen vill komma åt orsakerna till försurningen.

Det krav på en utredning med analys av utsläppens följder för naturen, vilket framförs i en borgerlig reservation, är snubblande nära det resonemang som förs av vissa stater som är negativa till snara åtgärder mot försurningen – eller som det står i propositionen: Behovet av att forska kan användas som en förevändning för att undvika att vidta åtgärder nu för att minska utsläppen. Vi *har* nämligen redan goda kunskaper.

Den tveksamhet som folkpartiet i en reservation nämner beträffande hållbarheten i löftena om en halvering av svavelutsläppen från industrins processer är något långsökt, eftersom experterna i aktionsplanen anser det rimligt och möjligt att åstadkomma detta med nuvarande lagstiftning och provningssystem.

Så sent som våren 1984 bestämdes riktlinjer för begränsning av svavelutsläpp vid kolförbränning. För större anläggningar angavs ett intervall på 0,05–0,1 g svavel/megajoule och för mindre anläggningar något högre. Detta skulle minska utsläppen med 20 000–30 000 ton vid en kolanvändning på 3–4 miljoner ton per år. Nu har kolanvändningen minskat genom olika energi- besparande åtgärder, och därmed har utsläppen minskat, vilket man inte får glömma bort.

Detta uttalade regeringen i propositionen om kolfrågor som riksdagen diskuterade våren 1984. Att redan efter ett år nu ändra reglerna – i ett läge då kolanvändningen minskar – ger en alltför ryckig energi- och miljöpolitik. Statsrådet förutsatte också att i takt med den tekniska utvecklingen kraven kunde skärpas vid tillståndsprövningen. Därför anser jag att reservation 4 bör avvisas.

Vid behandlingen av frågan om utsläppskraven för olika biobränslen upphör plötsligt den borgerliga enigheten. Moderaterna betraktar nämligen kärnkraftsproducerad värme som lämpligare ur miljöskyddssynpunkt och avvisar också kärnkraftens säkerhetsproblem. Med hänsyn till beslutet om avveckling av kärnkraften för kraft- och värmeproduktion och till att utsläppsnormerna för kol och biobränslen är desamma bör reservation 5 avvisas.

Det bör uppmärksammas att ett enhälligt utskott nu vill ge regeringen till känna att en sänkning av svavelhalten i tjock och tunn eldningsolja snarast bör komma till stånd, om de rön som en nordisk ämbetsmannakommitté har framlagt om kapacitet för avsvavling i Västeuropa kan bekräftas.

Däremot vill inte utskottsmajoriteten gå med på att utreda frågan om svavelavgifter för att stimulera till ökad miljömedvetenhet. Det föreligger en risk för att företag kan känna det lönsammare att betala än att vidta åtgärder. Samhället bör enligt vår uppfattning ställa bestämda men realistiska krav på en minskning av svavelutsläppen.

Numera uppmärksammas alltmer de försurande kväveutsläppen från olika industri- och energiproduktionsföretag. Det anses realistiskt att minska dem med 30 % till 1995, men det bör samordnas med insatser mot trafikens kväveutsläpp. Detta kommer Ulf Lönnqvist att ta upp i sitt inlägg.

Med det anförda yrkar jag avslag på reservationerna 1-7 och bifall till utskottets skrivning i berörda delar.

Från vpk och centerpartiet föreligger motionskrav på att skogsgödsling bör förbjudas. Denna gödsling har dock minskat sedan dess försurande verkan har påpekats, och skogsägarna borde på goda skäl gå främst i kampen mot försurningen. Därför torde enligt vår uppfattning allmän rådgivning vara tillräcklig för att ta bort denna bidragande orsak till försurningen. Reservation 14 avstyrks därför.

Det har länge pågått en diskussion bland myndigheter och skogsägare om huruvida lövskogsinblandning i barrskog skulle minska försurningen. Naturvårdsverket anser att negativa miljöeffekter kan uppstå om löv- eller blandskogarna försvinner. Redan tidigare i år har anslaget till skogsodlingsåtgärder efter glesare och mindre produktiva bestånd minskats, men utskottet är inte i nuvarande sammanhang berett att helt ta bort anslagen eftersom regeringen inom nuvarande anslagsram kan differentiera användningen så att det passar bättre i miljösammanhang.

Försurningens skadliga effekter på skog och sjöar är väl kända. Nu uppmärksammas emellertid allt mer också försurningen av åkermarken. Den moderna kvävegödslingens ansvar för försurningen beräknas vara 15-50 % med hänsyn till gödselmängd och jordmån. Samtidigt påverkas marken också av farliga tungmetaller. Lantbruksuniversitetet har beräknat att kalkning för att motverka försurningen och förgiftningen behövs i våra stora lantbrukslän i södra och västra Sverige.

Jordbruksministern har i den proposition vi nu behandlar instämt i behovet av ökad kalkning inom jordbruket samt vill ha en utredning om övergång till icke försurande gödselmedel. Utskottets majoritet har också haft förtroende för de ansvariga myndigheternas hantering av dessa frågor, så att framtida risker för åkerjorden och våra baslivsmedel verkligen kan undanröjas.

Det är riktigt som det angivits i motion 2904 att *en* kalkningsåtgärd i sjöar ofta inte är tillräcklig, om inte orsaken till försurningen avsevärt kan minskas. Det sker nämligen ofta en återförsurning med tungmetallutfällning om inte kalkningen upprepas. Därför har kalkningsanslagen ständigt ökats de senaste åren. Man måste dock komma ihåg att kalkning endast minskar symtomen, inte försurningens uppkomst.

Utskottet noterar att en ökning av sjökalkningen föreslagits för nästa budgetår och att naturvårdsverket kommer att inrikta verksamheten så, att t. ex. kvicksilverhalterna minskar. Med detta, herr talman, yrkar jag avslag på reservationerna 14-18 och bifall till utskottets hemställan i dessa delar.

Som framgår av propositionen finns det fortfarande stora behov av kunskapsuppbyggnad kring utsläppen av olika luftföroreningar och om försurningens orsaker och effekter. Det är viktigt att det sker en samordning av forskningen, så att inriktningen och överblicken inte förloras.

Naturvårdsverket har detta samordningsansvar, och det är viktigt att verket också framgent stöder högskolornas och olika forskningsinstituts relevanta forskning på området. Den grundläggande forskarkompetensen på området måste byggas upp med hjälp av universitetens och forskningsrådens

egna anslag. Såväl för våra myndigheter som för universitet och högskolor bör försurningsforskningen även i fortsättningen vara ett prioriterat område. Det får förutsättas att naturvårdsverket upprätthåller god kontakt med olika högskolor och institut vid planeringen av nya forskningsinsatser. Utskottets majoritet finner inte att riksdagen bör gå in för att prioritera mellan olika forskningsprojekt utan förutsätter att detta sker mot bakgrund av de övergripande uttalanden som finns i propositionen, i aktionsplanen och utskottets skrivning. Därmed avstyrker jag yrkandena i reservationerna 20 och 21.

Jag skall därefter ganska kort kommentera något av det som sagts av tidigare talare i debatten.

Allra först finner jag då anledning att tacka Hans Wachtmeister för hans ständigt brinnande intresse för miljöfrågorna. Detta är kanske näst sista gången han i denna kammare tar till orda i dessa för honom så angelägna frågor, och det finns anledning att tacka honom för det mångåriga engagemanget i dessa frågor.

Till Lars Ernestam vill jag säga att det väl är riktigt att folkpartiet skrivit många motioner i miljöfrågor. Men folkpartiet har vid detta tillfälle endast varit med om att underteckna 8 av de 25 reservationerna, och om vi läser dessa motioner finner vi att det inte är fråga om några stordåd utan att de krav man ställer är relativt blygsamma.

Lennart Brunander säger att propositionen speglar handlingsförlamning. Jag vill gärna säga att propositionen är programmatiskt upplagd. Mycket kan handhas praktiskt av olika myndigheter. Med de åtgärder som föreslås i propositionen får dessa myndigheter riktlinjer för sitt handlande i framtiden, precis så som var fallet med den försurningsproposition som framlades 1982.

Herr talman! Luftföreningarna fortsätter och har långvariga effekter på mark, vatten, växtlighet, material och hälsa. Vi har i Sverige lyckats med att bromsa föreningarnas mängd, och det arbetet fortsätter. Men in över Sveriges gränser väller fortfarande förorenad luft. För luftmassorna finns tyvärr ingen tullkontroll eller avvisningsrätt. Därför är internationella överenskommelser om begränsningar av förorenande och försurande utsläpp av avgörande betydelse. Den svenska regeringen arbetar intensivt med att bryta det nuvarande dödläget i de internationella förhandlingarna. Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet ser lösningen av försurningsproblemen internationellt som en hjärtesak och är beredda att ta nya tag. Det bör vara ett ansvar för varje politiker i denna riksdag att här hemma och i utlandet medverka till kraftiga minskningar av luftföreningarna. Det är, herr talman, ytterst en fråga om överlevnad för natur och människor.

**Anf. 42 LENNART BRUNANDER (c) replik:**

Herr talman! Grethe Lundblad började med att tala så vackert om naturen och om hur rädda vi bör vara om den. Men sedan kom hon in på att tala mera om hur duktiga vi varit med att minska svavelutsläppen, och det är väl sant. Hon slutar med att säga att det svavel som kommer utifrån kan vi inte stoppa, det flyger över våra gränser utan någon som helst tullkontroll. Det är också

riktigt. Men vi borde kunna göra mer åt det vi fabricerar och släpper ut här hemma. Grethe Lundblads uttalande förvånar mig en del när hon säger att åtgärder mot de svenska svavelutsläppen inte är så viktiga. Hur kan man över huvud taget fälla ett sådant yttrande när vi vet att både mark och luft och allt som växer på marken lider av försurningen och att den svenska försurningen är betydande? Jag skulle vilja veta vad Grethe Lundblad egentligen menar med det uttalandet.

Grethe Lundblad talar också om att kolanvändningen och utsläppen från kol har minskat. Det kan de ha gjort. Men vad som oroar oss är att socialdemokraterna fortfarande leker med tanken att introducera kol, och det motsätter vi oss på det bestämdaste. Det är ingen lösning på problemen med försurning och utsläpp att få nya utsläpp i stället för dem som man tar bort. Vi vill ha alternativa bränslen, som dessutom ger jobb i Sverige.

Grethe Lundblad är glad över att utskottet har haft förstånd att ändra jordbruksministerns proposition i några avseenden – när det gäller luftvårdsfond och när det gäller svavelhalten i olja. Jag vill understryka att det är viktigt att man har gjort så. Det är bara beklagligt att man inte gjort det på fler punkter.

Kväveutsläppen skulle inte Grethe Lundblad ta upp, och enligt min uppfattning är det ju dem som vi internationellt har de största möjligheterna att påverka. Därför är det viktigt att vi gör något. Grethe Lundblad tycker inte om att jag säger att regeringen visar handlingsförlamning, men jag tycker faktiskt att den gör det. Regeringen visar inte det ansvar som Grethe Lundblad efterlyste i slutet av sitt anförande.

**Anf. 43 HANS WACHTMEISTER (m) replik:**

Herr talman! Jag vill först tacka Grethe Lundblad och Lennart Brunander för deras vänliga ord, men tyvärr måste jag nog säga att ni inte är färdiga med mig ännu.

Herr talman! Det var inte därför jag begärde ordet utan det var för att ta upp frågan om den accelererande kalkning som sker. Hur länge kan vi hålla på med den saken? Vad säger gotlänningarna och ölänningarna om de rätt vad det är vaknar en dag och inte hittar sin ö? Hur stora kvantiteter kalksten kommer det att gå åt på lång sikt? Där om har jag inte sett någon utredning. Jag betonar i motionen 2904 att vi måste utreda frågan hur vi skall kunna undgå tvånget att ständigt öka kalkningen för att slippa den försurningschock som inträder om vi slutar med denna verksamhet.

**Anf. 44 LARS ERNESTAM (fp) replik:**

Herr talman! Grethe Lundblad säger, att om det är rimligt och möjligt – och det tror industrin –, kommer kväveutsläppen att kunna halveras. Men varför kan man då inte byta ut ordet "bör" mot "skall", så att frågan får en definitiv lösning?

Grethe Lundblad hade synpunkter på folkpartiets reservationer. Hon sade att det var åtta folkpartistiska reservationer, men vi har faktiskt elva och inte

åtta reservationer. Men Grethe Lundblad har kanske inte haft tid att läsa dem alla.

Om det nu är så att Grethe Lundblad anser att de frågeställningar vi tar upp är obetydliga, vill jag nämna att de t. ex. gäller skyddet för lövskogen, blyfri bensin, tidpunkten för införande av avgasrening, dieselmotorerna, forskningen och mycket annat. Om Grethe Lundblad anser att dessa frågor är obetydliga, får det stå för henne. För mig är alla dessa frågor stora och viktiga.

**Anf. 45 PAUL LESTANDER (vpk) replik:**

Herr talman! Grethe Lundblad har ju inte polemiserat mot mitt inlägg, och jag har därför ingen som helst orsak att söka sak med henne. Men det fanns förutom alla faktiska saker två delar i hennes anförande som ändå klart visar på skillnaden i vår ambitionsnivå.

När vi vill ha förbud mot skogsgödning, vill Grethe Lundblad satsa på rådgivning. Låt oss hoppas att det räcker. Men jag befärar att vi kommer att bli grymt besvikna på resultatet av den rådgivningen.

Så till frågan om destination av forskningsanslag, speciellt när det gäller undersökning av skogsskador. Det är oerhört viktigt att mycket snabbt få klara besked om hur stor omfattningen av skogsskadorna är. Därför är det viktigt att man satsar på de två metoder som har omnämnts i de olika vpk-motioner för vilka vi också har reserverat oss. Om detta inte görs, innebär det att vi på ett mycket allvarligt sätt försenar nödvändiga åtgärder.

**Anf. 46 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:**

Herr talman! Jag tycker visst att det är viktigt att vi gör något åt svavelutsläppen här hemma. Om Lennart Brunander har missuppfattat mig, hoppas jag att han läser mitt anförande i protokollet i morgon. Då skall han finna att jag inte alls har sagt så.

Vad jag däremot har sagt är att minskningen av svavelutsläppen ju också kan åstadkommas på andra sätt än genom att sänka gränsvärdena. Just den omständigheten att vi nu använder mindre energi av de sorter som medför utsläpp av svavel medverkar också till att utsläppen minskar.

När det gäller frågan om kolintroduktionen vill jag säga att vi inte har något önskemål om att öka användningen av kol. Men eftersom man så sent som 1984 har begränsat utsläppen, tycker jag ändå att det är för tidigt nu att återkomma med krav på ytterligare begränsningar. De som planerar värmeverk och industrier måste väl ändå få ha litet av framförhållning. Då blir det inte så lätt om vi vartenda år sänker gränsvärdena.

Vi får hoppas att det beslut om sänkta gränsvärden som fattades så sent som för ett år sedan kommer att medverka till att vi under de närmaste åren får minskade utsläpp från värmeanläggningarna.

Orsaken till utskottets ändrade inställning och tillkännagivande till regeringen beträffande svavelutsläppen var att vi plötsligt fick tillgång till en rapport från en nordisk ämbetsmannakommitté, som gav uttryck för att det nu var tekniskt möjligt att göra någonting åt detta, därför att man hade fått en

avsvavlingskapacitet över i Västeuropa. Man kunde övergå till tunnare eldningsolja.

Jag kan hålla med Hans Wachtmeister om att man bör se väldigt allvarligt på den accelererande kalkning som sker. Vi vet att kalkning är bara ett uppehållande försvar mot försurning och inte någon bot mot miljöskadesjukdomen. Det är en lindrande medicin. Men så länge de svenska utsläppen bidrar med bara 10–15 % till försurningen i Sverige, måste vi tyvärr ta till kalkning innan man får ordnade internationella förhållanden på detta område. Det hoppas jag verkligen att regeringen snarast möjligt skall lyckas med.

Jag ber Lars Ernestam om ursäkt för mitt dåliga räknesinne. Det skedde i snabb takt i bänken. I de reservationer som jag har studerat finns emellertid inga avgörande krav på ändringar i förhållande till regeringens proposition.

Till Paul Lestander vill jag säga att det var tidsbrist som gjorde att jag inte hann yttra mig om hans inlägg. Det verkar också som om min taletid nu är slut. Men jag tror ändå att det skulle vara möjligt att utan förbud få en mycket klar minskning av skogsgödslingen. Redan efter rådgivning har man sett en klar minskning. När det gäller undersökningen av skogsskador vill jag framhålla att den inventering som skall ske redan är på gång i samband med riksskogstaxeringen. Därför är det viktigt att vi nu ägnar forskningsinsatserna mer åt att komma åt orsakerna till försurningen.

**Anf. 47 LENNART BRUNANDER (c) replik:**

Herr talman! Nu sade Grethe Lundblad att det är viktigt att vi minskar på utsläppen här hemma. Det var tur att hon gjorde det, eftersom det faktiskt är så. Men nog uppfattade jag hennes första inlägg som att det inte var så förfärligt viktigt. Jag kan då upplysa Grethe Lundblad om att chefen för naturvårdsverket, Valfrid Paulsson, så sent som i höstas sade att de svenska svavelutsläppen hittills har varit de utsläpp från ett enskilt land som bidragit mest till nedfallet i Sverige. Vid mitten av 1990-talet kommer det enligt verkets bedömning att finnas två eller fler länder som kan ha större utsläpp om ingenting görs. Det har alltså väldigt stor betydelse vad vi själva gör, och det är viktigt att på allt sätt medverka till detta. Då kommer även kolet in i bilden.

Grethe Lundblad sade att man plötsligt fick kunskap om svavelutsläppen genom den nordiska ämbetsmannakommittén. Det kunde väl inte vara så plötsligt, för detta arbete har pågått ett tag. Det visste man nog om. Men vad var det som gjorde att man så plötsligt gick med på luftvårdsfonderna? Jag är väldigt glad över att man gjorde det. Jag vill tacka Grethe Lundblad för att hon medverkade härtill.

I sitt förra inlägg sade Grethe Lundblad att hon känner skogsskadorna väl. Där ställer jag mig väldigt frågande. Kan Grethe Lundblad tala om vilken omfattning skogsskadorna har i Sverige? Det vet vi faktiskt inte. Vi vet alltför litet. Därför är det så viktigt att vi får resurser för forskning. I annat fall kommer vi att drabbas mycket hårt den dag vi upptäcker skadorna men inte vet någonting om dem.

**Anf. 48 LARS ERNESTAM (fp)** replik:

Herr talman! Det är inte så stor skillnad mellan folkpartiets förslag och regeringens förslag jämte betänkandet, sade Grethe Lundblad. För att vinna tid skall jag ta upp bara en enda fråga, nämligen frågan om rening av avgaserna.

Ser man till vad som står i handlingarna, att vi vill införa obligatorisk rening två år tidigare, kan det möjligen sägas att detta inte är någon stor fråga. Jag anser att det är en stor fråga, och jag vill läsa upp en mening i betänkandet, där det står så här: "Förslaget om skärpning av avgasreglerna gäller under förutsättning av att det vid tiden för propositionen pågående internationella samarbetet fullföljs."

Därmed kommer ju frågan in i ett helt annat sammanhang. Det är inget löfte att vi skall få obligatorisk avgasrening 1989, utan det beror på hur det går med de internationella överläggningarna. Då blir skillnaden i den frågan mycket stor.

Jag kan dra upp fler frågor, men jag skall inte göra det, för tids vinnande.

**Anf. 49 PAUL LESTANDER (vpk)** replik:

Herr talman! Jag tycker att vi skall ägna huvuddelen av krafterna åt att undanröja *orsakerna* till försurningen.

**Anf. 50 GRETHE LUNDBLAD (s)** replik:

Herr talman! Till Lennart Brunander vill jag gärna säga att jag tror att det har mycket stor betydelse vad vi själva gör, bl. a. när vi går ut i världen och kräver en minskning av utsläppen. Då måste vi naturligtvis kunna visa att vi är mycket aktiva på hemmaplan och har lyckats här i Sverige. Det är viktigt för att vi skall kunna påverka andra länder.

En orsak till att vi ville vara med om ett uttalande rörande luftvårdsfonden är att denna fråga inte har tagits upp i propositionen. Det är ju en helt ny fråga som kommit upp genom en motion från centerpartiet. Vi fann att vi gärna ville ansluta oss till motionärernas synpunkter. Det är alltså inte fråga om någon ändring från vår sida utan om ett ställningstagande till ett helt nytt förslag.

Om jag uttryckt mig så att vi känner till hur stora skogsskadorna är, har jag naturligtvis varit lite oförsiktig. Vad jag ville säga var att inventeringen är i full gång och att man på vissa områden har nått rätt långt när det gäller att kartlägga skadorna. Men det tillkommer ständigt nya aspekter på försurningen, och därför kanske man får hålla på länge innan man rätt kan kartlägga alla problem, och jag tror att det är viktigare att man nu tittar på försurningen av marken och försurningen av grundvattnet, för här finns stora problem som i mycket hög grad berör frågan om människornas hälsa.

Till Lars Ernestam vill jag säga att jag talade om i mitt huvudanförande att det ligger på Ulf Lönnqvists lott att ta upp avgasfrågorna. Därför berörde jag inte dessa frågor i den översikt som jag gjorde. Det är mycket möjligt att Lars Ernestam har rätt, men det vill jag överlåta åt Ulf Lönnqvist att ta ställning till.

Herr talman! Oron över den miljöförstöring som följer i luftföroreningarnas spår har ökat påtagligt de senaste åren. Det är ingen tvekan om att Västtyskland varit ett centrum för såväl oro som debatt. De omfattande skogsskadorna var en självklar utgångspunkt.

När det visade sig att utsläppen av kväveoxid och kolväten från bilar var en huvudorsak till skadorna och att påverkan på träden sker genom direktverkan i trädens livsprocesser, gjorde den borgerliga västtyska regeringen en kraftfull politisk viljemarkering att snabbt komma till rätta med problemet genom förslag om en övergång till avgasrenade bilar. Förslagen gick ut på en frivillig övergång, stödd av kraftiga miljövårdsstimulanser i form av skatterabatter. Skatterabatterna träder i kraft om knappt två månader, och avsikten är att genom dessa få en mjuk övergång till år 1989, då alla nya bilar skall vara försedda med avgasrening.

Moderata samlingspartiet har i en rad motioner i år och tidigare år pekat på den västtyska ledarrollen i detta hänseende och föreslagit att vårt land skall sträva efter en liknande lösning. I dessa förslag har vi utgått från att åtgärder i Västtyskland, som accepteras av den gemensamma marknaden, självklart också måste accepteras om de vidtas i vårt land.

Vi är däremot rädda för bestämmelser och särkrav, som skulle försvåra den gemensamma marknadens bilexport till vårt land. De skulle lätt kunna leda till motåtgärder från den gemensamma marknadens sida, som skulle kunna drabba svensk bilexport till denna. Det har vi inte råd med. Det skulle kunna skapa arbetslöshet i bilindustrin och ekonomiska svårigheter för den.

I regeringens proposition 1984/85:127, Program mot luftföroreningar och försurning, föreslås skärpta avgasreningskrav för personbilar, motsvarande nuvarande amerikanska s. k. USA 83-krav, att införas obligatoriskt 1989, som i Västtyskland, och frivilligt fr. o. m. 1987 års bilmodeller. I propositionen nämns ingenting om hur en sådan frivillig övergång till avgasrenade bilar skall ske, och det är en stor brist. En stimulans i form av skatterabatter är en absolut nödvändighet, annars kommer självfallet de flesta bilköpare att välja de billigare bilarna utan avgasrening. Utskottet konstaterar också i betänkandet att "det torde bli nödvändigt att införa ekonomiska styrmedel".

Enligt moderat uppfattning bör spelreglerna klarläggas så snabbt som möjligt, och den frivilliga övergången till avgasrenade bilar borde då kunna påbörjas i mitten av nästa år, kanske t. o. m. tidigare. Detta skulle vara av stort värde från miljösynpunkt.

Jag skall gärna erkänna att de förhandlingar inom den gemensamma marknaden på bilavgasområdet som har förts och som kommer att fortsätta i juni har komplicerat den här frågan högst avsevärt. Det verkar som om Västtyskland kommer att tvingas att minska skatterabatten på avgasrenade bilar. Sannolikt kommer också en gruppindelning av bilarna att genomföras, där den västtyska linjen accepteras för bilar med över 2 l cylindervolym men där något lägre reningskrav och längre övergångstider införs för bilar under 2 l cylindervolym.

Detta innebär helt klart en försämring av den ursprungliga västtyska linjen. Men man kan också hävda att västtyskarnas hårda krav utövat en stark påverkan på de övriga medlemsländerna i EG, självfallet i positiv riktning.

Det är viktigt att Sverige gör sin röst hörd i dessa förhandlingar och över huvud taget försöker fördjupa det miljöpolitiska samarbetet med den gemensamma marknaden.

En annan viktig miljöfråga är de gränsöverskridande luftföreningarna. Luftkvaliteten i Sverige är starkt beroende av utsläpp i andra länder. Det är egentligen endast om svaveldioxiden som vi har goda kunskaper.

För ett par år sedan motsvarade våra egna utsläpp ca 45 % av vad vi tog emot i form av nedfall. Eftersom vi exporterar svaveldioxid till omgivande länder, svarar svenska källor endast för 15–20 % av nedfallet i vårt land.

Enligt den statistik som propositionen bygger på mottar vi mest svavelnedfall från Storbritannien, Östtyskland, Västtyskland och Polen. Enligt andra källor, tagna från den ansedda miljötidningen *Ambio*, får vi mest från Sovjetunionen, Östtyskland, Storbritannien, Västtyskland och Polen. Vilken statistik som är riktig tror jag ingen kan gå i god för. De bygger på samma grundmaterial från det europeiska mätprogrammet i FN:s regi.

Om vi räknar svavelutsläppen i kilogram per invånare, toppar Östtyskland och Tjeckoslovakien listan i Europa med 240 resp. 210 kg per invånare och år. Storbritannien och Danmark ligger på ca 90 kg. Det är ungefär den siffra man har i Västtyskland. Sverige ligger betydligt lägre.

I propositionen återfinns också en sammanställning över beräknade minskningar i svavelutsläppen mellan 1970 och 1995. De västliga industriländerna står för betydande minskningar, normalt 50 % och mer, medan öststaterna ligger på mellan 0 och 30 % under samma period. Enligt regeringens egen prognos kommer Storbritannien att minska sina svavelutsläpp med 30 % mellan åren 1980 och 1995. Det är två år längre tid än vad trettioprocentklubben kräver. Skillnaden är ju relativt måttlig. Mot bakgrund av dessa fakta är regeringens olika ensidiga utspel mot Storbritannien svårförståeliga.

Betydligt mer konstruktivt borde det vara att i det internationella förhandlingsarbetet föra fram krav på miljöavgifter för de luftföreningar som ett land exporterar. Därmed skulle en luftvårdsfond kunna skapas för att användas till investeringar för att minska utsläppen. Det tycker vi alltså var ett konstruktivt förslag. Vi är glada att utskottet delar den uppfattningen. Det är en linje som centerpartiet och vi har drivit.

När det gäller våra egna utsläpp av luftföreningar, som framför allt kommer från förbränning, bör enligt moderat uppfattning målet vara att minska *all* förbränning och att ställa höga reningskrav på den förbränning som vi ändå tvingas att acceptera.

Vi kan konstatera att vårt lands förbrukning av eldningsolja halverades mellan åren 1976 och 1983, från 20 miljoner m<sup>3</sup> till ca 10 miljoner m<sup>3</sup>. Denna minskning av oljeförbrukningen stimulerades av de borgerliga regeringarna genom energisparåtgärder. Den snabba prisstegringen på oljan är ändå den

dominerande faktorn i den snabba förändringen.

Vi kan med glädje konstatera att detta har resulterat i en väsentlig minskning av luftföroreningarna. Uppskattningsvis har det svenska lufthavet befriats från ungefär 100 000 ton svaveldioxid och tiotusentals ton kväveoxider per år. Det är en miljöförbättring som sannolikt minskat antalet cancerfall som beror på luftföroreningar med flera hundra per år.

Elenergin från våra kärnkraftverk har bidragit i denna för miljön så positiva omställning. En fortsatt nedgång i oljeförbrukningen är väsentlig inte minst från hälso- och miljösynpunkt. På sikt bör utsläppen från oljeförbränning sänkas till 0,1 gram svavel per megajoule. Det motsvarar en eldningsolja som innehåller ungefär 0,4 % svavel, alltså obetydligt över den s. k. villaoljan.

När det gäller förbränning av kol har vi åter fört fram våra förslag på en väsentlig skärpning av nu gällande krav. Centerpartiet har samma linje. Svensk teknik har visat att förslaget är fullt realistiskt. Om det genomförs får vi dessutom en positiv bieffekt genom en kraftig minskning av kväveoxidutsläppen.

Vi för också fram i vår motion och reservation bestämda krav vid förbränning av bibränslen. Miljöproblemen i samband med användning av bibränslen har i ökad utsträckning uppmärksammats. I vår motion 2986 har vi bl. a. pekat på dioxinrisken. Vi har också pekat på miljövänliga energiformer. Vattenkraften är normalt billig, förnybar och okänslig för internationella störningar. Dock finns det enligt vår mening bestämda gränser för hur mycket vattenkraft vi kan bygga ut. Vi ligger nära den gränsen och kan inte gå längre, om inte viktiga miljövärden i form av bl. a. skönhetsupplevelser skall äventyras. De fyra stora Norrlandsälvarna skall självfallet skyddas.

En utbyggnad av gasnätet i sydvästra Sverige upp till en förbrukning av 2 miljarder m<sup>3</sup> naturgas – det motsvarar 2 miljoner ton eldningsolja – borde kunna vara ekonomiskt fördelaktigt i dagsläget då själva kostnaden för överföringssystemet från Danmark redan är antagen och man skulle kunna utnyttja systemet maximalt.

En övergång från eldningsolja till naturgas av denna omfattning innebär från miljösynpunkt stora vinster. Svaveldioxidutsläppen skulle minska med 40 000 ton per år, om uteslutande tung eldningsolja med 1 % svavel ersattes. Kväveoxidutsläppen skulle också kraftigt minskas, med ungefär 60 % i förhållande till eldningsoljan.

De största miljöförbättringarna kan vi få genom att utnyttja elströmmen från våra kärnkraftverk i värmepumpar, där energin dessutom till två tredjedelar kommer från vatten, mark eller luft. Det är glädjande att kunna konstatera att Stockholms stad gör en mycket kraftfull satsning på värmepumpar, som kommer att ersätta flera hundra tusen kubikmeter olja.

Kärnkraften är med andra ord basen för ett miljövänligt energisystem. Regeringens bindning till en avveckling av kärnkraften år 2010 är från miljösynpunkt olycklig. Utvecklingen visar dessutom successivt att säkerhetsproblemen med kärnkraften går att lösa. Jag kan konstatera att Olof Palme vid ett besök i Forsmark för någon månad sedan uttryckte sig mycket

positivt om dessa möjligheter att lösa säkerhetsproblemen.

Våra möjligheter att långsiktigt lösa luftföroreningsproblemen utan kärnenergin är enligt vår uppfattning små.

Herr talman! Vi har i vår motion framfört idéer om miljövårdsstimulanser. Vi kan konstatera att miljöskyddet kommit längst i de demokratiska marknadsekonomierna. Enligt vår uppfattning gäller det därför att utnyttja marknadsekonomins goda egenskaper i miljövårdens tjänst. Marknadshushållningen har ju visat sig vara det system som på ett överlägset sätt styr våra totalt sett knappa resurser mot de områden där de gör den största nyttan. Marknadshushållningen bidrar alltså i sig till en god hushållning med våra naturresurser. Det är också det system som ger den enskilda människan stort inflytande och stor frihet.

Ett problem vid en viss miljöförstöring, t. ex. utsläpp i luft och vatten, är att den som orsakar skadan inte drabbas av de negativa effekterna. Det är därför naturligt att försöka korrigera marknadsekonomins felfunktion härvidlag genom miljövårdsavgifter eller miljövårdsrabatter, så att kostnaden för miljöskador läggs på dem som är upphovet till skadorna.

I energiproduktionen tas normalt inte hänsyn till de skador som förorsakas på miljön. Det finns olika sätt att rätta till detta problem. Man kan förbjuda viss energiproduktion och man kan genom koncession ge bestämda villkor om luftföroreningar, säkerhetsbestämmelser osv. Vi tycker att man utöver koncessionskrav bör använda stimulanser i form av t. ex. skatterabatter. För att stimulera miljövårdsarbetet och åstadkomma större miljövårdssatsningar än vad man har i givna koncessioner kan det vid en anläggning som är ställd under dessa krav införas ett system med återbetalning i förhållande till miljövårdsinsatsen på anläggningen.

Jag kan berätta att man vid ett kolkraftverk inte långt härifrån är mycket noga med att exakt följa de regler som är uppställda i koncessionen. Så fort man får bättre värden och lägre utsläpp än tillåtet till omgivande luft, ökar man inblandningen av högsvavligt kol. Man försöker korrigera värdena så att man kommer upp till de värden som är godkända i koncessionen. Med ett system där man så att säga får betalt för att göra ett gott jobb genom att hålla lägre värden än man egentligen är tvingad till skulle olika anläggningar kunna stimuleras till en god miljövårdsinsats. Det här tycker vi skulle vara ett viktigt miljöpolitiskt instrument.

**Anf. 52 LENNART BRUNANDER (c) replik:**

Herr talman! Ivar Virgin talade om bilavgaserna och vikten av att ha ett samarbete med EG. Det kan vara riktigt och bra. Det gäller också att kunna påverka EG. Men Ivar Virgin redogjorde även för de problem som har uppstått i och med att EG nu skjuter dessa beslut framför sig.

Jag skulle helt enkelt vilja ställa frågan: Borde det inte vara rimligt – med tanke på den betydelse som våra egna kväveutsläpp har – att ompröva det ställningstagande som moderata samlingspartiet har gemensamt med socialdemokraterna, för att vi på det sättet skulle kunna få en bättre situation och tidigare införa bestämmelser om rening av bilavgaser?

Sedan skulle jag rent allmänt vilja säga att Ivar Virgins syn på miljön är litet märklig. Han säger att om vi skall vara aktsamma om miljön, skall vi satsa på kärnkraften. Då har man inte mycket känsla för vad som är ansvarigt inför kommande generationer.

**Anf. 53** GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja säga till Ivar Virgin att vi socialdemokrater inte långsiktigt vill acceptera kärnkraften som basen för el- och värmeproduktionen – inte ens av miljöskäl.

Jag tror nämligen att man genom rökgasavsvavling och andra processer kan skapa en god miljö även om man använder t. ex. olja och kol eller andra bränslen. Jag har själv i min hemstad sett hur omgivningen till en svavelfabrik har förändrats från nära nog en öken till att vara ett grönt och blommande område, tack vare en effektiv rökgasavsvavling. Man behöver alltså inte tro att det måste vara den s. k. rena kärnkraften som ger sådana förbättringar.

Beträffande de internationella utblickar som Ivar Virgin gjorde vill jag säga: Jag tycker inte att det finns någon anledning att från den här talarstolen utdela ris och ros internationellt och kanske speciellt inte att försöka försvara Storbritanniens hållning. Det är ju ett land som har visat ringa intresse. Virgin säger att det bara kommer att ta två år längre att nå målet 30 %. Men det är väl så att England startar från ett mycket sämre utgångsläge, och då kanske 30 % inte innebär så mycket i fråga om utsläpps begränsning, om man använder en internationell måttstock.

Ivar Virgin säger att miljöskyddet skulle ha kommit längst i de demokratiska marknadsekonomierna. Vi vet att det i Västtyskland och USA finns ett mycket gott miljömedvetande på vissa områden och att man kommit långt, i USA t. ex. på bilavgasområdet. Men det finns också områden – i USA t. ex. när det gäller svavelutsläppen och de försurande luftföroreningar som förs över bl. a. till Canada – där man inte har gjort så mycket för att begränsa utsläppen. Det är ett ständigt diskussionsämne mellan Canada och USA hur man skall komma till rätta med dessa luftföroreningar.

Skall man nämna några länder som kommit långt även i internationellt hänseende på miljövårdsområdet skall man helst nämna välfärdsstaterna i Norden. De går främst i denna kamp, både internationellt och nationellt. Och även om vi har mycket som vi fortfarande behöver ta itu med här i landet, får vi ändå, om vi skall se med internationella glasögon, säga att vi har kommit långt på miljövårdsområdet här i landet.

**Anf. 54** PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Ivar Virgin sätter mycket stor tilltro till kärnkraften, både när det gäller dess effektivitet och när det gäller dess miljövänlighet. Men för att vi skall kunna komma till rätta med de omfattande försurande utsläppen och använda mindre energi handlar det ytterst om sparsamhet, teknikanvändning, återanvändning, styrning av processsystem, varvtalsreglering och annat.

Det gäller också att etablera solvärmetekniken för att värma upp vår jord. Solen är en synnerligen miljövänlig energikälla, som vi mycket väl skulle

kunna använda, om man bara kommer tillräckligt långt i den tekniska utvecklingen.

Kärnkraftens många problem är enorma, och de är i mycket stor utsträckning ännu olösta på t. ex. avfallens område. Vi kan också, i fråga om de länder som vi har ganska bra överblick över, se vad som händer på de ställen där man har brutit uran. Kärnkraften är ingen bra och miljövänlig teknik.

**Anf. 55** IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Vad gäller bilavgaser gör vi en annan bedömning än centerpartiet. Vi är rädda för att vidta obligatoriska åtgärder vid en tidpunkt då vi inte tror att det skulle accepteras av den gemensamma marknaden. Det är möjligt att man i förhandlingar kan nå fram till en accept, och då kan vi godta åtgärder av denna typ. Men det läget har vi inte kommit i. Det land som har visat vägen i Europa är därför det land som Sverige enligt vår mening kan följa. Det har hittills varit Västtyskland, och jag hoppas att det kommer att vara så även i framtiden. Jag tror att de västtyska reglerna utgör den praktiska gränsen för hur långt vi i detta avseende kan komma.

Jag vill ingalunda försvara Storbritannien. Jag kan bara konstatera att Storbritannien under 1970-talet har minskat sina svavelutsläpp med 30 %, vilket internationellt sett är en mycket hög siffra. I fallet Storbritannien tycker jag att den svenska regeringen har gjort fel på egentligen bara en punkt. Det är att regeringen ensidigt har riktat kritiken mot Storbritannien. Det finns länder betydligt närmare Sverige som har ett stort ansvar i detta sammanhang.

Det är bara att konstatera att det finns en grundläggande skillnad i vår uppfattning om kärnkraftens miljövänlighet. Vi skall dock leva med kärnkraften i 25 år till, och vi kommer, som jag ser det, att kunna använda den på ett sätt som är mycket gynnsamt för vår miljö. Bara genom att utnyttja elström för att driva värmepumpar ger kärnkraften en utväxlingseffekt som är mycket positiv.

Jag hävdar mycket bestämt att marknadsekonomierna har större möjligheter än kommuniststaterna att genomföra miljövårdsåtgärder. Jag räknar självfallet Sverige som en marknadsekonomi, och jag hoppas att det så får förbli. Ett av de länder som har lyckats mycket bra i detta avseende är Japan, och det är ju i allra högsta grad en marknadsekonomi.

**Anf. 56** Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! I dag känner vi alla till försurningens orsaker och effekter, åtminstone i deras huvuddrag. Om orsakerna kommer fortlöpande nya rön, som visar på nya faktorer som måste tas med i beräkningen. Men på det hela taget vet vi att svavel- och kväveoxidutsläppen är stora bovar i dramat.

På samma sätt känner vi till förändringen av biologin i sjöarna, spridningen av tungmetaller och skogsdöden. Ändå är jag rädd för att vi, när det gäller effekterna, kanske bara har sett toppen av isberget. Kanske döljer sig fortfarande stora problem under ytan. Kanske kommer snart rapporter om

nya förändringar och fler skador i miljön som en följd av försurningen.

I det här läget måste man göra allt som är möjligt för att komma till rätta med problemen. Här måste alla åtgärder som över huvud taget är möjliga att genomföra sättas i verket.

Vi har från centerns sida föreslagit en rad konkreta åtgärder på försurningsområdet. Vi har föreslagit olika vägar att minska svavelutsläppen. Vi har föreslagit begränsningar i användningen av försurande gödselmedel. Vi har föreslagit ett internationellt agerande genom tillskapande av en särskild luftvårdsfond.

Vi har också föreslagit kraftåtgärder när det gäller införandet av blyfri bensin och katalytisk avgasrening. Detta har vi gjort därför att det tveklöst är utsläppen av kväveoxider i bilavgaserna som är det mest akuta problemet och därför att insatser på det området ger de snabbaste resultaten.

Vi har föreslagit åtgärder på just bilavgasområdet därför att det är åtgärder som är välkända. Det är åtgärder som redan finns genomförda i andra länder. Det är alltså inte en fråga om att ge sig in på något okänt och tekniskt eller ekonomiskt riskabelt.

Vad jag talar om är naturligtvis förslaget att införa blyfri bensin i Sverige nästa år och att fr. o. m. 1987 års bilmodeller kräva katalytisk avgasrening. Dessa åtgärder skulle påtagligt bidra till att minska de försurande utsläppen. De skulle dessutom ha positiva effekter när det gäller andra miljöproblem, inte minst blyutsläppen.

Vi vet att de åtgärder vi har föreslagit har ett mycket starkt stöd hos svensken i gemen och hos miljövärdande organisationer och myndigheter. Men – och det är naturligtvis det allvarliga – åtgärderna har inte stöd hos den socialdemokratiska regeringen.

Regeringen vill haka upp alla sina åtgärder när det gäller begränsningen av bilavgaserna på hur man gör inom den gemensamma marknaden, EG. Men det vet vi ju redan. Vi vet att man inom den gemensamma marknaden inte är överens. Där har man ännu inte kommit i närheten av en överenskommelse som inom överskådlig tid leder fram till de nödvändiga åtgärderna när det gäller bilavgaser. På den osäkra, för att inte säga avlägsna grunden vill alltså regeringen bygga sitt agerande. I verkligheten innebär det att man helt sviker de mest grundläggande kraven på ett fast svenskt agerande i miljösammanhang. I stället för att vara bland de länder som driver på, har Sverige numera inte ens styrfart i kampen mot försurningen. Vi är, herr jordbruksminister, på väg att bli ett bihang till industripolitiska överväganden inom den ekonomiska sammanslutning som vi själva inte tillhör. Det tycker jag är tråkigt. Jag skulle t. o. m. vilja säga att det är oacceptabelt.

För ett ögonblick trodde jag att det hela på något sätt berodde på ett missförstånd, att regeringen helt enkelt hade gjort en tabbe när den skrev propositionen och att regeringen nu ångrar sig. Så är det inte. Det kan vi konstatera efter utskottets behandling. Och framför allt kan vi konstatera det efter att i radions Morgon-eko i går ha hört hur statsministern själv för det första visade en stor okunnighet om vad saken egentligen gäller och för det andra än en gång bekräftade att den socialdemokratiska regeringen tänker

göra sig helt beroende av utvecklingen i andra länder.

Så här sade Olof Palme: "Den här gången har vi valt att försöka samla länderna och gå i spetsen, och", fortsatte statsministern, "detta är en internationell kamp där vi har återtagit så att säga en internationell ledning." Jag kan lova statsministern och jordbruksministern att det numera inte är så många andra länder som känner igen Sverige på den beskrivningen. Statsministern tycks inte bara vara helt omedveten om hurdan situationen egentligen är på internationell nivå i den här frågan, utan han redovisar också en syn på hur det bör bli i Sverige som är än mer förvånande.

"Vi menar att vi ska fram, både när det gäller katalytisk rening och när det gäller blyfri bensin så snabbt som det är tekniskt möjligt att nå fram", säger Olof Palme och fortsätter: "Jag tror att vi kommer i realiteten att ha katalytisk rening före 1987, även om vi gör det på frivillighetens väg men i så fall får vi vidta de skattepolitiska och andra åtgärder som gör det attraktivt." Olof Palme säger vidare i radiointervjun: "Vi tappar inget tempo, för det är först 1987 som vi kan ha blyfri bensin på alla våra mackar. Det är ju den tidpunkten då vi kan ha katalytisk rening på våra bilar och dit ska vi också nå si eller så." Detta var alltså ett citat av vad statsministern sade i går.

Jag vill till jordbruksministern gärna passa på att ställa frågan: Vad menar egentligen regeringen? Instämmer man numera, fr. o. m. i går, i centerns krav på att katalytisk rening skall vara införd fr. o. m. 1987 års bilmodeller? Är det det man säger? Det återspeglas i så fall dåligt både i propositionen och i utskottsmajoritetens ställningstaganden.

Eller menar man att man skall åstadkomma det hela genom att, som statsministern sade, göra det attraktivt? Tror jordbruksministern att skattelättnader och liknande räcker för att ha genomfört en övergång till katalytisk rening fr. o. m. 1987 års bilmodeller? I så fall är nog han och statsministern ganska ensamma om det. Om man tror detta, vad är i så fall regeringens konkreta förslag i den riktningen?

Var är de konkreta förslagen som innebär en ekonomisk stimulans för den enskilde bilägaren som börjar söka sig till bilar med katalytisk rening? Det var ju så statsministern sade i går.

I själva verket är det faktiskt så att med det ställningstagande som regeringen har gjort är och förblir bilar med katalytisk rening inte ens typgodkända i Sverige. Det beror på att de inte kan godkännas förrän man har tillräckligt god tillgång på blyfri bensin i landet för att de katalytiskt avgasrenade bilarna alltid skall få rätt – blyfri – bensin. Så är det alltså i praktiken med den miljöpolitik som regeringen är företrädare för. Man tillåter inte ens katalytisk rening – än mindre stimulerar man den.

Jag vill påstå att Sverige har haft ett gott miljörykte. Våra ansträngningar att åstadkomma Genèvekonventionen och att sedan få den ratificerad lyckades. Därmed lades under vår regeringstid grunden för ytterligare ansträngningar internationellt och i Sverige.

Regeringens agerande nu, eller kanske snarare brist på agerande, har förändrat den här bilden. Det är inte längre Sverige som leder på miljöområdet. Nu kommer Sverige sent omsider rantande efter, om uttrycket tillåts.

herr talman. Den socialdemokratiska miljöpolitiken har blivit ett fiasko, och det tycker jag uppriktigt är tråkigt. Jag tycker som sagt att det är tråkigt, herr jordbruksminister. Frågan är så viktig att vi behöver vara många i kampen för en bättre miljö. Jag och många med mig är nu djupt oroade över regeringens brist på intresse för att göra någonting konkret i miljöfrågorna, särskilt när det gäller försurningen. Från centerns sida kommer vi inte att släppa frågan. Vi kommer att vädja hos den miljöengagerade allmänheten om stöd för en politik, som systematiskt och snabbt bidrar till att minska försurningsproblemen. Den politiken omfattar en konkret och tydlig tidtabell:

1. övergång till blyfri bensin den 1 juli 1986,
2. omedelbar omläggning av skattereglerna på drivmedel, så att inblandning av inhemsk etanol i bensin stimuleras,
3. krav på katalytisk rening fr. o. m. 1987 års personbilsmoeller,
4. omedelbara skärpningar i utsläppsnormerna för industrier och värmeverk, skärpningar som möjliggör en halvering av svavelutsläppen i Sverige under den närmaste tioårsperioden samt
5. beslut om ett vidgat kalkningsprogram.

Jag är övertygad om att detta program har stöd hos alla dem som på allvar vill värna om miljön i Sverige och i utlandet. Jag förstår inte varför detta program inte har regeringens och jordbruksministerns stöd.

**Anf. 57 ULF LÖNNQVIST (s):**

Herr talman! Utsläppen av kväveoxider har ökat kraftigt både i Sverige och i Europa i övrigt. Utsläppen från fordonstrafiken svarar för nära två tredjedelar av de totala utsläppen. Dessa utsläpp beräknas öka ytterligare. Vi vet också i dag att kväveföreningarna ökar försurningen. Vi vet också att dessa föreningar är en kraftigt bidragande orsak till skadorna i våra skogar. De påverkar också försurningen av vattendragen.

Men utsläppen från trafiken vållar också en rad andra problem. Avgasutsläppen är en helt dominerande föroreningskälla när det gäller luften i våra tätorter. Bilavgaserna innehåller en mängd hälso- och miljöfarliga ämnen: bly, kväveoxider, aromatiska kolväten och en rad tungmetaller. Allt detta bidrar till att göra avgasutsläppen skadliga för människors hälsa. Vissa av ämnena har konstaterats vara cancerframkallande.

För att begränsa bilavgasutsläppen fattade den socialdemokratiska regeringen redan 1972 beslut om att skärpa avgasreningskraven för personbilar fr. o. m. 1976 års bilmodeller. Sverige var således tidigt ute med åtgärder för att begränsa bilavgasutsläppen. Men de vidtagna åtgärderna räcker inte. Det är bakgrunden till att den socialdemokratiska regeringen – när socialdemokraterna nu åter är i regeringsställning och har möjlighet att driva på på miljöpolitikens område – har presenterat propositionen angående program mot luftföroreningar och försurning med ytterligare åtgärder för att begränsa dessa utsläpp. I propositionen läggs det fram en tidsplan för införande av effektiv avgasrening med de normer som tillämpas federalt i USA. Normerna bygger på införande av katalytisk avgasrening för bensindrivna bilar, vilket i

sin tur förutsätter användande av helt blyfri bensin. Enligt den tidtabell som anges i propositionen bör nya skärpta avgasreningskrav för personbilar införas på frivillighetens väg redan fr. o. m. 1987 års modeller, dvs. de modeller som finns på marknaden hösten 1986, och obligatoriskt fr. o. m. 1989 års modeller.

Blyfri bensin skall, sägs det i propositionen, kunna tillhandahållas vid ett begränsat antal bensinstationer i Syd- och Mellansverige redan fr. o. m. den 1 juli i år. Fr. o. m. den 1 juli nästa år kan blyfri bensin finnas vid stationer i ett rikstäckande nät. Fr. o. m. den 1 juli 1987 skall blyfri bensin tillhandahållas vid samtliga bensinstationer i landet med undantag för sådana stationer som har endast en pump.

Utskottsmajoriteten ansluter sig till de förslag som redovisas i propositionen. Utskottet understryker det angelägna i att vi kan uppnå en harmonisering med andra länder i Europa. Det är nödvändigt, med tanke på den internationella biltrafiken. Men utskottet säger också, att oaktat de ställningstaganden som görs inom EG finner utskottet att det för Sveriges del är angeläget att de program regeringen föreslagit i möjligaste mån kan fullföljas. Utskottet utgår vidare från att regeringen överväger möjligheterna att genomföra programmet enligt den angivna tidtabellen.

Inom regeringskansliet pågår arbete med att utforma ekonomiska styrmedel för att underlätta en frivillig övergång till skärpta avgasreningsystem. Detta, Anders Dahlgren, var det som statsministern pekade på i går. Det är ingen stor nyhet, eftersom utskottet berör detta förhållande i betänkandet.

Svante Lundkvist kommer senare att gå igenom och redovisa den mångfald av internationella initiativ som den socialdemokratiska regeringen har tagit och tar för att skynda på och driva på i dessa frågor. Sverige är pådrivande internationellt sett, och det är viktigt och nödvändigt att vi är det.

I centerpartiets motion 2894 krävs att blyfri bensin skall finnas tillgänglig vid alla tankställen fr. o. m. den 1 juli 1986 och att riksdagen skall besluta att krav på katalytisk avgasrening skall gälla på bilar fr. o. m. 1987 års modeller.

Jag har svårt att se dessa förslag från centerpartiets sida som annat än ett utslag av en strävan att till varje pris bjuda över regeringens förslag. Centerpartiet har, Anders Dahlgren, sannerligen ingen ärofull historia när det gäller kampen mot bilavgaser. När Anders Dahlgren nu påstår att Sverige inte ens har styrfart på detta område, borde han något studera vad som händer under hans egen tid i regeringsställning som ansvarig för miljöfrågorna. Jag skall försöka att använda en del av den tid som står till mitt förfogande för att påminna Anders Dahlgren om något av detta med styrfart.

I regeringsdeklarationerna 1976 och 1979 uttalades stolta paroller om åtgärder för att nedbringa luftföroreningar. När socialdemokraterna i partimotioner till 1976/77 och 1977/78 års riksmöten framförde krav på åtgärdsprogram mot biltrafikens föroreningar avsågs de av den borgerliga riksdagsmajoriteten. 1977/78 ställdes krav på en sänkning av blyhalten i bensin till 0,15 gram per liter fr. o. m. den 1 januari 1979. Också det kravet avvisades. Samtidigt framfördes krav på fastställande av en tidpunkt för övergång till helt blyfri bensin, och även detta förslag avsågs.

Vid årsskiftet 1977-1978 beslöt produktkontrollnämnden föreslå en begränsning av blyhalten i bensin till 0,15 gram per liter. I boken Blylarmet säger Per Lindeberg, att först ett halvår efter produktkontrollnämndens framstöt kom regeringens beslut. För den sänkning som svenska OK frivilligt genomfört ett år tidigare fick nu de multinationella bolagen av regeringen en övergångstid på ett och ett halvt år. Senast den 1 januari 1980 skulle alltså all regularbensin i Sverige innehålla 0,15 gram per liter. För premiumbensinen förlängdes övergångstiden ytterligare ett och ett halvt år till sammanlagt tre år, med tanke på de omfattande investeringar och installationer som oljebolagen uppgivit vara nödvändiga. Regeringen hade alltså givit oljebranschen lång respit.

Det tog tre år innan denna sänkning var genomförd. Då var centern i regeringsställning. Nu i opposition vill man ha helt blyfri bensin på mindre än ett år.

När socialdemokratin upprepade sitt krav på ett åtgärdsprogram mot bilismens föreningar vid 1978/79 års riksmöte, stödde riksdagen det socialdemokratiska förslaget. Starka skäl talar, sade jordbruksutskottet, för att regeringen i lämplig ordning snarast låter utarbeta ett samlat åtgärdsprogram mot bilavgasproblemet. Detta hände alltså vid 1978/79 års riksmöte. Det var ett klart uttalande från riksdagens sida om ett sådant åtgärdsprogram, men ingenting hände. Det kom aldrig något förslag från Anders Dahlgrens eller centerpartiets sida i regeringsställning om ett sådant åtgärdsprogram. Olika utredningar redovisade sina resultat, men ingenting hände.

Betänkandet Bensin utan bly överlämnades i augusti 1979 till den dåvarande regeringen. Förslaget byggde på att oblyad bensin, om beslut fattades snarast efter betänkandets avlämnande, skulle kunna vara införd i januari 1983, alltså efter tre fyra år. Betänkandet lades åt sidan – ingenting hände. Trots riksdagens beslut kom inget åtgärdsprogram mot luftföreningarna. Naturvårdsverkets förslag om skärpta besiktningsregler för avgaseringen senarelades. Betänkandet om blyfri bensin lades, som jag sade, åt sidan. Någon tidsplan för övergång till blyfri bensin utarbetades inte.

I den proposition angående åtgärder mot försurning som centerpartiet gärna talar om och som avlämnades i februari 1982 togs bilavgasproblemet över huvud taget inte upp. Man konstaterar visserligen i inledningen av propositionen att det behövs krafttag mot bl. a. kväveutsläppen från bilarna, men därutöver nämns inte bilavgaserna. När nu socialdemokraterna föreslår att blyfri bensin skall införas i ett hårt pressat tidsprogram som innebär att den skall finnas tillgänglig över hela landet 1986, vilket för övrigt, Anders Dahlgren, innebär ett bifall till den centerpartimotion som väcktes i januari månad – då var detta rättesnöret för centern; några månader senare har centern ett nytt rättesnöre – anser centerpartiet att det är otillräckligt. Centerpartiet är duktigt på att bjuda över när man inte har ansvaret för frågorna. Centerpartiet är mindre duktigt på att handla och åstadkomma konkreta reformer när man har ansvaret. Det är den enkla slutsats som går att dra av centerpartiets agerande i bilavgasfrågorna.

Jag skall kosta på mig ett litet citat till, hämtat från tidningen Sydsvenska Dagbladet i februari 1980. Där säger Anders Dahlgren: "Tidpunkten för när blyfri bensin skall införas i Sverige är t. ex. en fråga som kan komma att skjutas upp av ekonomiska skäl."

I tidningen Miljö och Framtid sägs det att när Anders Dahlgren riktar kritik emot den socialdemokratiska regeringens proposition om miljöfrågorna, så kastar Dahlgren sten i eget glashus. I tidningen heter det: "Som minister för miljön hade han flera år på sig att lägga propositionen om katalytisk avgasrening och blyfri bensin men gjorde det inte. När en arbetsgrupp i jordbruksdepartementet kom fram till att det gick att införa blyfri bensin 1983 vågade Dahlgren inte ens ha någon målsättning om tidpunkten."

Jag tror att man kan dra den enkla slutsatsen att sedan regeringsskiftet 1982 har Sverige åter fått upp farten på miljöpolitikens område. Det är den stora skillnaden mot de sex år då Anders Dahlgren i stort sett under hela perioden bar ansvaret för dessa frågor.

I den folkpartistiska partimotionen 2899 framförs likartade krav. Folkpartiets historia i fråga om bilavgaser och bly i bensinen är inte särskilt mycket ärorikare än centerpartiets. Folkpartiet ingick i samma regeringskonstellation.

Utskottsmajoriteten avvisar kraven i motionerna 2819 från moderata samlingspartiet och i de nyssnämnda motionerna 2894 och 2899 samt i motionen 2902 från vpk.

I moderatmotionen framförs kraven att Sverige vid införandet av nya avgasregler skall binda sig vid utvecklingen i Västtyskland och EG. Jag har tidigare redovisat utskottets argument för att inte bifalla dessa motionskrav. När det gäller introduktionen av den katalytiska avgasreningen samt tidsplanen för införandet av blyfri bensin vilar regeringens förslag på realistiska bedömningar av de snabbaste tänkbara möjligheterna att åstadkomma dessa reformer.

Den socialdemokratiska regeringen har naturligtvis ingen som helst anledning att senarelägga viktiga miljöreformer. Men samtidigt är det en regerings självklara uppgift att se till att de förslag som presenteras är möjliga att genomföra i praktisk handling. Förslag som grundas på otillräckligt underlag och som därför aldrig kan genomföras på det sätt som är tänkt gagnar sannerligen inte miljövärdens intressen.

Oppositionens uppgift är givetvis att hårdhänt granska en regerings förslag. Men samtidigt måste också en opposition grunda denna granskning på vad som är praktiskt möjligt att göra. Tyvärr tyder inte överbuden från centern och folkpartiet i motionerna på att man besinnat denna del av sitt granskningsansvar. I denna utomordentligt viktiga miljöfråga borde det, vilket framskyntade i Anders Dahlgrens inlägg, ha varit möjligt att nå en bred samförståndslösning. Tyvärr har centern och folkpartiet mera drivits av opportunistiska önskemål och av strävan att bjuda litet mer.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag och avslag på de här nämnda motionsyrkandena. Jag yrkar också bifall till utskottets förslag i

de delar som gäller fällningsmedel i kommunala reningsverk och avslag på motionerna 2601 och 358. Jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens förslag när det gäller anslagsfrågorna och avslag på de motionsyrkanden som berör dessa frågor.

**Anf. 58** LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Ulf Lönnqvists förmåga att berätta historiska fakta är lika dålig som framåtandan när det gäller att lägga fram förslag på detta område. De motionskrav som Ulf Lönnqvist talade om blev tillbakavisade beroende på att en bilavgskommitté arbetade med ärendet, och man väntade på resultatet. Detta resultat har vi nu, men ändå har vi inte i de förslag som regeringen nu lägger fram fått se den framåtanda som socialdemokraterna visade i motioner på 1970-talet.

När det gäller blyet var det faktiskt så att blyhalten sänktes från 0,4 gram per liter till 0,15 gram per liter. Det var ett gammalt förslag som legat i de socialdemokratiska byrålådorna men som dammades av och genomfördes när vi fick en annan regering. Nu vill regeringen inte gå med på att sänka blyhalten i bensinen redan till nästa år. Ulf Lönnqvist sade att vi år 1989 skulle få krav på katalytisk rening. Men i propositionen sägs att utgången av de inom EG nu pågående diskussionerna om samordning av bestämmelserna om bilavgaser blir av avgörande betydelse. – Vi vet nu att dessa diskussioner har brakat samman, och därför kan vi inte sätta tro till det övriga som sägs i propositionen heller.

Jag vill läsa upp en vädjan från Greenpeace i Sverige som har sänts till jordbruksministern men också till partiledarna: "I den svenska propositionen föreslås att blyfri bensin hålls tillgänglig på alla bensinstationer från 1 juli 1987, att effektiv avgasrening införs på alla nya bilar från 1989. Men det sägs också att tidpunkten för ett införande förutsätter att det samarbete som inletts internationellt fullföljs.

Greenpeace uppmanar den svenska riksdagen att inte låta sig påverkas av diskussionerna inom EG. EG:s miljöministrars förslag från den 20 mars innebär att avgasrening av USA-83-modell först är genomförd år 1993. Detta är oacceptabelt.

Greenpeace kräver att de nordiska länderna i stället inför gemensamma bestämmelser som säger:

- att blyfri bensin skall finnas på alla bensinstationer från juli 1986,
- att effektiv avgasrening (typ trevägskatalytisk) införs på alla nya bilar från 1987 års modell,
- att de mest miljövänliga alternativen beträffande avgasrening av bensin skall vara de billigaste för den enskilde bilägaren."

**Anf. 59** PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Jag har inte tillgång till det historiska material som Ulf Lönnqvist berör, och jag har inte haft anledning att skaffa det heller. Men om hans beskrivning är riktig måste väl också socialdemokraternas motioner under den här tiden, när man alltså mycket hårdhänt granskade den

borgerliga regeringens politik i dessa avseenden och lade fram förslag, vara fotade på en realistisk grund. Det finns ingen anledning att tro att inte förslagen om tidigare införande av katalytisk rening, av blyfri bensin i pumparna och av insatser beträffande de tunga lastbilarna också skall vara fotade på en mycket realistisk grund.

Jag utgår från att Ulf Lönnqvist under den tiden inte kallade sina och andrasocialdemokraters motioner för överbud. De betecknades ju i stället som offensiva och sakligt underbyggda. Sannolikt kan man på den punkten fälla precis samma omdöme om folkpartiets, centerpartiets och vpk:s reservationer i det här avseendet.

**Anf. 60 LARS ERNESTAM (fp) replik:**

Herr talman! Ulf Lönnqvist höll ett mycket märkligt anförande. Utan att visa någon form av blygsel redovisade han klart och öppet alla ställningstaganden som socialdemokraterna tidigare har gjort i riksdagen, önskemål som man inte har klarat av att uppfylla.

Det har gått tre år nu – vi har val i höst, och det har alltså gått en hel mandatperiod – och vi hade velat se resultaten av de ställningstaganden som Ulf Lönnqvist har varit med om att göra.

Sedan vill jag säga en glädjande sak när det gäller Ulf Lönnqvist. Han tar upp betänkandet om blyfri bensin, som jag också berörde i mitt anförande. Det var statssekreteraren under folkpartiets regeringsperiod Per Wramner som fick i uppdrag att göra en utredning, och den redovisade klart att det gick att införa blyfri bensin redan från 1983.

Bilavgaskommittén har arbetat under socialdemokratisk ledning. Den nämnda utredningen har fått ligga i byrålådan. Det är ändå bra att den tas upp i dag, och jag vill säga till Ulf Lönnqvist att det är den utredningens förslag om blyfri bensin som vi från folkpartiet konsekvent år efter år har tagit upp när vi har krävt införande av blyfri bensin.

**Anf. 61 ULF LÖNNQVIST (s) replik:**

Herr talman! När det gäller det som Lennart Brunander sade vill jag bara konstatera att kraven på åtgärdsprogram ju redovisas i det förslag som regeringen har presenterat och som utskottsmajoriteten i allt väsentligt har ställt sig bakom. Det är ett samlat program i kampen mot försurningen, och det är ett samlat program för att förbättra situationen på bilavgasområdet.

Det var, Lennart Brunander, inga gamla förslag som dammades av av centerpartiet i regeringsställning. Det var ett nytt förslag från produktkontrollnämnden om begränsning av blyhaltig bensin, vilket dess värre centerpartiet i regeringsställning försköt tidsmässigt. Så småningom kom det i alla fall fram, och det var välgörande.

Blyfri bensin, Lennart Brunander, kommer att finnas tillgänglig redan i år på vissa bensinmackar. Den kommer att finnas tillgänglig över hela landet 1986, precis som centerpartiet i januari månad i år krävde. Kanske har Lennart Brunander glömt bort detta krav vid det här laget.

Till Paul Lestander vill jag säga att de motioner som socialdemokratin

väckte i oppositionsställning visst var grundade på realistiska bedömningar och underlag. Hade man då inte bara i riksdagen uttalat sig för att det behövdes ett åtgärdsprogram utan också i regeringen handlat, hade vi i dag haft en helt annan situation. Då hade dessa ting varit i full gång. Detta är skillnaden. Det är kanske synd att Paul Lestander inte har tillgång till materialet, men jag står gärna till tjänst med att låna ut det.

Jo, Lars Ernestam, jag menar nog att det drogs i gång ett arbete mot bakgrund av de betänkanden som fanns liggande, när socialdemokratin tillträdde i regeringsställning. Det drogs i gång på alla tänkbara sätt. Men det förändrade läget var att det för första gången fanns en möjlighet att också vinna en bred internationell förståelse för detta genom den nya situation som hade inträtt i Västtyskland. Det gjorde naturligtvis att bilavgaskommitténs förslag blev något akterseglat ungefär samtidigt som remissbehandlingen av det var avklarad. Det var också skälet till att bilavgaskommittén kom med ett nytt förslag, som man sedan fick gehör för på olika sätt. Det låg till grund för arbetet med ett åtgärdsprogram mot bilavgaser.

**Anf. 62 LENNART BRUNANDER (c) replik:**

Herr talman! Ulf Lönnqvist säger att den motion som han pratade om i sitt förra inlägg är identisk med den proposition som nu har framlagts. Men då var det väl inte mycket att komma hit och skryta med.

Det var inga gamla förslag, framhåller Ulf Lönnqvist. Men det var faktiskt gamla förslag om sänkta blyvärden från 0,4 g till 0,15 g som genomfördes av den borgerliga regeringen. Den socialdemokratiska regeringen har faktiskt – och har haft under dessa år – möjlighet att ta bort blyet i bensinen, men det har den inte gjort. Förra året avlämnade naturvårdsverket ett förslag om hur det skulle kunna gå till. Men ingenting har hänt. Regeringen hade inte ens behövt gå till riksdagen utan kunde ha handlat själv. Men regeringen avstod från att göra någonting.

Jag glömmet inga gamla krav, Ulf Lönnqvist. Men problemet är bara att det med denna regering är så svårt att få kraven genomförda.

**Anf. 63 PAUL LESTANDER (vpk) replik:**

Herr talman! Jag avsåg inte, Ulf Lönnqvist, att träda upp till försvar för någon årgång av någon borgerlig regering. Men samtidigt måste jag konstatera att Ulf Lönnqvist vet ytterst litet om vad vi i vpk känner till om denna fråga och vilka fakta som ligger bakom våra motioner. De innebär inga överbud utan uttrycker en ambitionsnivå.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

**Anf. 64 LARS ERNESTAM (fp) replik:**

Herr talman! Jag skall mycket kort, Ulf Lönnqvist, ta upp frågorna kring bilavgaskommittén. Det är riktigt att kommittén har förändrat sina förslag med hänsyn till vad som har hänt i Europa. Det är bra att så har gjorts. Men

vad jag reagerade mot var Ulf Lönnqvists långa historieskrivning. Aktionerna i Europa har skett under den mandatperiod som socialdemokraterna har haft regeringsansvaret. Var det nödvändigt med dessa aktioner innan man skulle vakna upp?

**Anf. 65** ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Herr talman! Det är riktigt, Lars Ernestam, att den förändrade internationella situationen inträdde ungefär samtidigt som Sverige fick en aktiv, socialdemokratisk regering. Det var ju detta som var det nya i bilden.

Lars Ernestam sade nyss att den socialdemokratiska regeringen lät förslagen ligga och vila. Det var ju därför att det var en ny situation. Det var också mot den bakgrunden som bilavgaskommittén lät omarbeta sitt ännu icke behandlade förslag.

Den situationen har då utnyttjats av den socialdemokratiska regeringen i det arbete Svante Lundkvist genomfört för att få med fler länder i ett aktivt arbete att påskynda resultatgivande lösningar när det gäller bilavgaserna. Det är precis som Lars Ernestam har sagt, och det är ett understrykande av att den socialdemokratiska regeringen handlat med högsta tänkbara tempo i de här frågorna.

Lennart Brunander förvånar mig något när han säger att centermotionen från januari inte var mycket att komma med. Det tycker jag väl att den var. Det är väl ett värdefullt krav man har ställt om att blyfri bensin skall finnas tillgänglig i Sverige redan 1986, och det är också det som regeringsförslaget inrymmer. Blyfri bensin kommer att finnas tillgänglig över hela landet 1986.

Centerns försök nu inför de här besluten att profilera sig genom diverse överbud inger inte särskilt mycket av förtroende.

Ambitionsnivån är vi helt säkert överens om, Paul Lestander. Vi skall driva dessa frågor framåt så snabbt det någonsin är möjligt. Det är nödvändigt ur miljösynpunkt och med tanke på folkhälsan. Men fortfarande gäller att ambitionerna måste vara grundade på vad som är möjligt att åstadkomma. En ambitionsnivå som svävar högt i det blå når man inga resultat med. En ambitionsnivå måste – åtminstone i socialdemokratisk tappning – vara grundad på att den skall kunna leda fram till resultat.

Talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

**Anf. 66** Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Även om kärnvapenupprustningen framstår som det allvarligaste hotet mot mänsklighetens överlevnad, kan vi också på andra vägar genom kortsiktigt och oförnuftigt handlande allvarligt äventyra mänsklighetens framtid. De grundläggande villkoren för mänskligt liv på jorden hotas, om vi inte hejdar den miljöförstörelse som både öppet och smygande tär på livsbetingelserna.

Industrialiseringen, som skapade förutsättningar för en i stora delar av världen framgångsrik kamp mot nöd och fattigdom, har också haft en annan

sida, miljöförstörelse och misshushållning med knappa resurser.

Starka ekonomiska intressen har inför utsikten att göra kortsiktiga vinster nonchalerat de långsiktiga effekterna på människor och miljö.

En färsk opinionsundersökning visar att en majoritet av svenska folket anser att omsorgen om miljön vid sidan om sysselsättningsfrågorna nu är den viktigaste samhällsuppgiften. Det är glädjande att notera att insikten om nödvändigheten av att vi lägger ett långsiktigt perspektiv på hur vi hushållar med våra naturresurser och på hur olika verksamheter påverkar människor och miljö växer sig allt starkare.

Socialdemokratin formulerade sin politik som ett alternativ till den rovdrift med människor och naturresurser som följde i det kapitalistiska systemets spår. Socialdemokratin har en gång för alla slagit fast att hushållningen med naturresurser och omsorgen om miljön inte kan överlåtas åt marknadskrafterna och privata vinstintressen. Vi hälsar den allt starkare opinionen bland medborgarna för denna inställning som ett välkommet stöd för vår politik. I en tid med bekymmer för arbetslöshet framställs ibland hårda miljökrav som ett hot mot sysselsättningen. Därmed skulle sålunda målen för samhällsutvecklingen i de två frågor som framstår som mest angelägna för medborgarna vara oförenliga.

Men ett samhälle som misshushållar med sina naturresurser och förorenar sin miljö äventyrar på sikt också sysselsättningen. I många fall ger skärpta miljökrav dessutom upphov till nya meningsfulla arbetstillfällen.

Stöd för dessa tankegångar finner vi bl. a. i en OECD-rapport om miljövärd och ekonomi. I rapporten, som publicerades förra året, sammanfattar man utvecklingen så att miljöskyddsåtgärderna varken lägger hämsko på den ekonomiska utvecklingen, inflationsbekämpningen eller hotar sysselsättningen.

Tvärtom är det så att de hårda miljökrav som ställts på industrin givit upphov till ny teknik, som varit till gagn för industrin och dess utveckling.

Sverige nämns som ett av de länder där man kunnat påvisa detta. Svenska företag finner bl. a., som ett resultat av de stränga miljökrav vi tidigt ställt i vårt eget land, nu marknader för sin miljöskyddsteknik ute i Europa. Regeringen anser självfallet att dessa möjligheter för svensk industri skall tillvaratas.

I det långa loppet blir sålunda misshushållning med naturresurser och miljöförstörelsen ett hot mot människans hela existens. Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö kräver därför en helhetssyn på samhällsutvecklingen. Vi står inför utmaningen att förena ekonomi och ekologi. Insatserna för en aktiv miljöpolitik och åtgärderna för att trygga sysselsättningen och den sociala välfärden måste gå hand i hand med varandra. Samhället måste ta på sig det övergripande ansvaret.

Inte minst den fråga vi nu har att diskutera har öppnat ögonen på många. I Sverige var vi tidigt ute när det gällde att varna för konsekvenserna av luftföreningar och försurning. Vi hävdade också med stöd i vetenskapliga rön och vår erfarenhet av skadornas utbredning här hemma att vi hade att göra med ett internationellt problem, eftersom föroreningar av luft och

vatten inte gör halt vid nationsgränserna. Tyvärr tog det tid att vinna gehör för nödvändigheten av internationellt samarbete. Starka ekonomiska krafter bagatelliserade effekterna. Så länge faran ansågs begränsa sig till att gälla människors hälsa och försurade sjöar mobiliserade dessa krafter sitt motstånd mot effektiva åtgärder med hänvisning till kostnaderna. Först när de svåra skogsskadorna kom in i bilden, och stora ekonomiska intressen därigenom mera tydligt stod på spel, började man reagera, cyniskt nog.

I Sverige kan vi i dag glädja oss åt en bred opinion bakom kravet på kraftfulla insatser mot luftföreningar och försurning. Frågan har i dag en sådan ställning i det svenska folkets medvetande att de politiska partierna tävlar om att få framstå som de mest aktiva i sammanhanget.

Man kräver kraftfulla åtgärder från statens sida.

Socialdemokratin har hela tiden insett nödvändigheten härav. Därför lade vi fram vårt första åtgärdsprogram 1976 för den då närmaste tioårsperioden. Därför fullföljer vi med ett nytt handlingsprogram för den tioårsperiod vi nu har framför oss.

Jag är naturligtvis glad över den uppslutning bakom propositionen som vi har utsikt att få i riksdagen. Jag är övertygad om att den aktionsplan vi på kort tid under de sju statliga verkens medverkan tog fram underlättat våra möjligheter att komma fram till detta resultat.

Jag ser de ytterligare uppslag som redovisas i motionerna från olika partiers sida som intressanta bidrag till den diskussion vi fortlöpande kommer att få föra i dessa frågor. Inga möjligheter skall lämnas oprövade. Det ankommer på riksdagen att bedöma realismen i de olika förslagen. Utskottets företrädare har utförligt redovisat debatten på den punkten, och jag tänker inte ta upp någon ny debatt beträffande de frågor som i det sammanhanget diskuterats under dagen.

Eftersom exempelvis över 80 % av det svavelnedfall vi drabbas av kommer över oss utifrån är det internationella samarbetet självfallet av stor vikt och betydelse. Sverige har i högsta grad varit pådrivande i detta arbete.

Herr talman! Jag har i propositionen lämnat en utförlig redogörelse för det hittillsvarande internationella arbetet och Sveriges agerande i detta sammanhang alltsedan luftföreningsproblemen på allvar började uppmärksammas på det internationella planet i samband med FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 och den rapport som då avlevererades av den dåvarande socialdemokratiska regeringen.

Jag har också i samband med interpellationer haft flerfaldiga tillfällen att redovisa alla de insatser som har gjorts från 1982 och framåt.

Jag skall därför här endast i korthet beröra utvecklingen på internationell nivå under de senaste månaderna och vad jag ser som det mest angelägna i det fortsatta arbetet.

Förhandlingarna inom ECE-konventionen om ett bindande protokoll för en reduktion av svavelutsläppen med minst 30 % fram till 1993, i enlighet med det nordiska förslag som Sverige tog initiativet till, har pågått under hösten och vintern 1984–1985. Glädjande nog talar nu allt för att förhandlingarna skall kunna slutföras med positivt resultat, och jag förväntar att en stor

majoritet av konventionsparterna kommer att underteckna protokollet vid det tredje mötet med det verkställande organet för konventionen, EB, som avses äga rum på ministernivå i Helsingfors den 8–12 juli i år. Utöver de 20 länder som tidigare anslutit sig till 30-procentskravet finns det goda utsikter att nya skall tillkomma. Sålunda uppgav exempelvis till mig den ungerske jordbruksministern vid ett samtal vi hade för några veckor sedan, att Ungern kommer att ansluta sig.

Trots att 30 % minskning av svavelutsläppen är otillräcklig för att lösa våra försurningsproblem, ser jag ändå uppslutningen bakom detta nordiska krav som ett genombrott för det internationella arbetet mot luffföreningar och försurning, kanske viktigare än själva konventionen. För första gången i historien kan Europas länder komma att enas om ett avtal som i konkreta termer specificerar ländernas åtaganden för att minska utsläppen av luffföreningar. Särskilt viktigt är naturligtvis att vi har kunnat få öst och väst att enas i kampen mot den gemensamma fienden, den miljökatastrof som hotar.

Jag betraktar emellertid de åtaganden som länderna nu gör i detta sammanhang endast som ett första steg i den långa vandring som vi tillsammans måste företa mot målet för att få ned utsläppen till en ur miljösynpunkt *acceptabel* nivå dvs. då inga skador förorsakas i miljön.

Här hemma har lokaluppvärmningens bidrag till föroreningshalten i tätortsluften sedan 1960-talet minskats kraftigt genom de åtgärder som tagit sikte på att ta ned svaveldioxidutsläppen. Genom att utsläppen från trafiken samtidigt har ökat, har dessa kommit att bli dominerande för luftkvaliteten i våra tätorter. Det innebär att för flera ämnen svarar numera motorfordonen för större utsläpp än de sammanlagda utsläppen från all annan verksamhet i landet. Det gäller t. ex. koloxid, kväveoxider och kolväten.

Självfallet underlättas våra möjligheter att genomföra åtgärder för blyfri bensin och effektivare avgasrening om det kan ske i samverkan mellan flera länder. På svenskt initiativ uttalade sig de nordiska länderna vid Nordiska rådets session i Stockholm förra våren för att övergå till blyfri bensin och skärpt avgasrening snarast möjligt och i samverkan med andra länder i Europa.

I konsekvens härmed fann den svenska regeringen det angeläget att inbjuda de länder som hade samma ambition till ett samarbete. De länder som deltar i detta samarbete är, förutom de nordiska, Västtyskland, Holland, Schweiz, Österrike, Liechtenstein och Canada. Dessa länder har kunnat förenas om att avgaskraven borde skärpas till en nivå motsvarande den som för närvarande gäller i USA. Detta förutsätter katalytisk avgasrening, som i sin tur kräver tillgång till blyfri bensin.

Tyvärr pekar rapporter om hur samarbetet inom EG fortskrider i bilavgasfrågan på en från miljösynpunkt beklaglig sänkning av ambitionsnivån i förhållande till vad 10-länderna uttalat sig för.

Vi kommer från svensk sida att fortsätta våra ansträngningar att påverka det internationella samarbetet i positiv riktning. Samtidigt förbereder regeringen förslag att påskynda utvecklingen här hemma, bl. a. genom ekonomiska styrmedel.

Det har i debatten förekommit kritik mot att vi inte redan i propositionen föreslagit lagstiftningsåtgärder och ekonomiska styrmedel för att påskynda införandet av blyfri bensin och en effektivare avgasrening. Vi redovisade i propositionen att vi skulle återkomma på den punkten.

Anledningen var den, att vi ville se hur långt de tio länderna kunde nå i sitt samarbete innan vi spikade åtgärder här hemma. När vi engagerat oss i och avvaktat resultatet av detta samarbete är det sålunda inte uttryck för passivitet utan för den aktivitet vi vill utveckla för att i vårt eget och övriga länders gemensamma intresse få effektiva åtgärder på bilavgasreningens område genomförda så snart som möjligt i så många länder som möjligt.

Kan vi inte få en gemensam och obligatorisk lösning i en vidare länderkrets, måste Sverige välja andra vägar för att påskynda utvecklingen här hemma. Förberedelsearbetet härför pågår i departementet. Vi tänker inte, det vill jag understryka, låta senfärdigheten i vissa andra länders agerande i dessa frågor gå ut över människor och miljö i vårt eget land.

Kampen mot luftföroreningar och försurning har sedan länge utgjort en hörnpelare i det nordiska samarbetet på miljöområdet. Gemensamt har vi utvecklat forsknings- och övervakningsprogram, som successivt har kunnat föras ut i det bredare europeiska samarbetet. Gemensamt har vi fört fram kravet på åtgärder för att minska utsläppen av luftföroreningar, särskilt svavel- och kväveoxid. Att vi gått fram gemensamt har gett tyngd åt våra förslag.

Om vi skall lyckas att bryta den allvarliga trenden i denna viktiga miljöfråga måste vi arbeta för att åstadkomma något av en aktionsplan för Europa, som tar sikte på en definitiv lösning av de allvarliga problem som orsakas av luftföroreningar och försurning. Det är naturligt att de nordiska länderna ställer sig i spetsen för en sådan plan.

Vid det miljöministermöte vi höll i samband med Nordiska rådets session i Reykjavik blev de nordiska miljöministrarna på mitt förslag ense om att gemensamt förbereda vårt agerande inom ECE-konventionen i detta syfte. Vi måste få en aktionsplan för Europa som på bred front angriper problemen på samma sätt som vi gör i Sverige.

Det är naturligtvis viktigt att utöver det multilaterala förhandlingsarbetet inom konventionens ram ta varje tillfälle i akt till bilaterala kontakter med berörda länder. Syftet med bilaterala kontakter är självfallet att påverka. En lång rad sådana kontakter har också förekommit under de senaste åren. Jag kommer nästa vecka att få tillfälle att diskutera luftföroreningens problemen med den engelske miljöministern, Mr Waldegrave, som jag inbjudit till besök här i Sverige. Ett möte med den polske miljöministern är också planerat. Jag bedömer dessa två kontakter som mycket viktiga då det i båda fallen rör sig om länder som ännu inte anslutit sig till 30-procentskraven och i Polens fall inte heller ratificerat själva konventionen.

Sammanfattningsvis bör vi med det beslut som riksdagen nu är på väg att fatta ha lagt grunden till ett samordnat och effektivt arbete på den nationella nivån för att komma till rätta med luftföroreningarna och försurningsproblemen. Detta program kan självfallet under utvecklingens gång och med stöd

av nya vetenskapliga rön och en fortsatt teknisk utveckling kompletteras ytterligare. Men jag menar att vi har fått en god plattform att stå på, och vi drar på flera områden i gång ett viktigt utrednings- och forskningsarbete för att underlätta våra möjligheter att gå vidare.

Sverige kommer att vara pådrivande i det internationella samarbetet. Sverige har befunnit sig och befinner sig fortfarande i täten i kampen mot luftföreningar och försurning. Detta är känt och omvittnat i vår omvärld.

Jag har för min del, herr talman, med glädje konstaterat att i denna viktiga miljöfråga kan regeringen påräkna stöd från en bred opinion i svenska folket. Jag har vid åtskilliga tillfällen understrukt angelägenheten av en bred samling i riksdagen, vilket även ger ökad slagkraft åt Sveriges uppträdande i internationella sammanhang.

Vi borde också i gemensamt intresse, i Sveriges intresse, vara angelägna om att ge en riktig och rättvisande bild av de ansträngningar som görs från svensk sida för att här hemma och i det internationella samarbetet avvärja den miljökatastrof som hotar. Jag tror att svenska folket skulle uppskatta om vi i en fråga där enigheten i grunden är så stor förmår samla oss till gemensamma tag.

**Anf. 67** Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Det är ju inte i många frågor som regeringen kan glädja sig åt att ha oppositionen i så stor utsträckning med sig bakom ett förslag, att oppositionen t. o. m. vill gå längre än regeringen. Vad jag har kritiserat regeringen för är att man inte har tagit till vara denna möjlighet att gå längre än vad man nu har gjort.

Jag gratulerar jordbruksministern och regeringen som helhet när det gäller det internationella arbete som man håller på med. Men jag måste samtidigt säga att jag tycker det bär dålig frukt, och jag vet inte vad som egentligen kommer ut av arbetet. Därvidlag är jag oroad.

Varför är det inte längre angeläget att vi sopar rent framför egen dörr? Varför är det inte längre angeläget att Sverige är ett föredöme? Vore det inte då lättare att driva det internationella arbetet, som vi har gjort under så många år och där vi kan visa på så många fina resultat?

Nu är det ju på det sättet att regeringen låter sig styras och drivs av den internationella utvecklingen. Det är ju t. o. m. så att när det gäller katalytisk avgasrening säger regeringen att hösten 1988 skall sådan rening bli obligatorisk fr. o. m. 1989 års bilmodeller – under förutsättning att EG kommer överens. Vidare säger man: "Utgången av de inom EG nu pågående diskussionerna om samordningen av bestämmelserna blir därför av avgörande betydelse." Alltså: *av avgörande betydelse*.

Det är ju för detta jag har kritiserat jordbruksministern och regeringen – att man inte har en egen linje. Och det blev sannerligen, herr jordbruksminister, inte bättre i går morse, när statsministern framträdde i radioekot. Då blev det totalförvirring!

Nu säger jordbruksministern: Ja, se man kan ju inte låta de här staterna

driva oss hur långt som helst, utan vi får då gå vår egen väg, och därför pågår det ett arbete härvidlag inom jordbruksdepartementet.

Vi är nu inne i maj månad. När blir det här offentligt? Är det i valrörelsen som man skall släppa ut de nya tankegångarna? Varför låter ni inte Sveriges riksdag vara med och diskutera detta, och varför ansluter ni er inte i dag till våra förslag, för det är väl dessa som kommer att gälla i valrörelsen?

**Anf. 68** Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Anders Dahlgren och jag har ju i en rad interpellationsdebatter haft möjlighet att resonera om de problem som det här gäller, och vi har försökt bedöma varandras insatser. Jag har nog anledning, tycker jag, att instämma i de synpunkter som Ulf Lönnqvist nyss gav uttryck åt när det gällde både vad som varit haver och vad som är ambitionsgraden i dag.

Men det som jag finner beklämande är, trots allt, att Anders Dahlgren fortfarande inte tycks inse vilken roll det internationella samarbetet måste få spela vid denna typ av arbete – när man skall driva kampen mot luftföroreningar och försurning.

Det är ändå så, att vi löser aldrig dessa problem om vi *eftersträvar* att isolera oss och *eftersträvar* att gå vår egen väg. Nej, vi bör ta till vara varje möjlighet att få en bred uppslutning bakom åtgärderna, eftersom vi vet att vi är så beroende av vad som sker i vår omvärld. Vi vet ju att exempelvis när det gäller svaveldioxidutsläppen kommer kanske inte mer än 15 % från vårt eget land och 85 % från omvärlden.

Vi har då haft ett utomordentligt samarbete på nordisk nivå. Det redovisades bl. a. vid Nordiska rådets session i Reykjavik. Där tycktes alla bedöma de insatser som de nordiska miljöministrarna gemensamt har gjort som utomordentligt positiva. Det anfördes inte ett ord av kritik från närvarande centerpartister. Alla inser att det här arbetet har gett frukt. Men Anders Dahlgren är så oinformerad att han säger: Jag har inte sett några resultat. Nu kan jag inte upprepa hela mitt tidigare anförande. Det är överflödigt att jag står här och berättar om dessa 20 länder som anslutit sig till 30-procentskravet. Jag tror fortfarande att det är viktiga resultat som vi har utsikter att nå i Helsingfors i juli när man skall träffas för att skriva avtal om att förbinda sig att uppfylla kraven. Jag tror att det är av stor betydelse.

Jag avstår, Anders Dahlgren, i dag från att för min del upprepa alla de inslag i de debatter som vi fortlöpande haft under de senaste åren om vem som borde ha gjort vad och vad som borde göras i fortsättningen. Jag skall med andra ord inte lägga sten på den börda som ändå Ulf Lönnqvist lade på Anders Dahlgrens axlar när han redovisade katalogen över de insatser som gjordes under de borgerliga åren. Jag skall nöja mig med att säga att om Anders Dahlgren lyssnade på mitt anförande, måste han erkänna att det inte är så illa som han vill göra gällande, att Sverige nu sladdar efter, att Sverige icke har någon position i internationella sammanhang. Litet bedrövligt är det faktiskt att när någon i Sverige försöker skapa den föreställningen gentemot oss och inför omvärlden, kan det skada den sak där vi gemensamt borde försöka enas om att komma till en lösning. Jag utgår från ambitionen – hela

mitt anförande hade den prägeln – att vi nu borde sluta med dessa debatter för att i stället göra någonting konstruktivt för framtiden.

Nr 138

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Luftföroreningar  
och försurning*

**Anf. 69** Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Det är just den konstruktiva debatten som jag har efterlyst. Jag har frågat varför regeringen inte vill gå längre. Det skulle vara mycket besvärligare för jordbruksministern om jag anklagade jordbruksministern för att han gått för långt. Nu har jordbruksministern fått stöd av oss. Det har jag sagt otaliga gånger.

Den katalog som jordbruksministern refererade till var ju ingen nyhet. Det är en studie utgiven av en arbetsgrupp på den socialdemokratiska partiexpeditionen och heter Centern och miljöpolitiken. Den har vi svarat skriftligt på för länge sedan. Det var intressant i och för sig att kunna lyssna på ett anförande och läsa innantill i rapporten samtidigt. Men det gav inte mycket i sak.

Den fråga som jordbruksministern bör svara på är varför man nu inte vidtar nationella åtgärder. Det är litet synd att behöva säga, som jordbruksministern uttryckte sig, att det bara är 15 % av föroreningarna som vi förorsakar själva i Sverige – 85 % får vi på oss. Fortfarande är det inget annat enskilt land som smutsar ner Sverige så mycket som vi gör själva. Varför tar vi då inte tag i problemet? Det är detta som är frågan. Varför gör vi ingenting på bilsidan? Varför går vi inte längre på svavelsidan? Jag får inget svar av jordbruksministern mer än att han säger att det här är ett internationellt arbete. Det vet vi ju. Varför gäller det nu inte att vi skall sopa rent framför egen dörr för att vara ett föredöme?

Jordbruksministern, den socialdemokratiska regeringen och det socialdemokratiska partiet har ju en kolossal majoritet hos svenska folket som vill se effektiva åtgärder. De vill inte se Sveriges regering falla undan för den gemensamma marknaden som de själva inte är anslutna till. Sverige och svenskarna vill själva lösa sina miljöproblem. Men jordbruksministern säger att vi måste vänta och se. Det är inte bra.

**Anf. 70** Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Nu börjar jag tycka synd om Anders Dahlgren. Det förefaller nämligen som om han varken har läst propositionen eller lyssnat på mitt anförande. Det tycks ännu inte ha framgått för Anders Dahlgren att det föreslås ett helt åtgärds paket, ett helt handlingsprogram, som innebär att inget land går längre i minskning av svavelutsläppen än vad Sverige gör. Inget bilproducerande land i Europa går heller längre än vad Sverige gör när det gäller avgasreningen. Det är fakta. Jag tycker därför att Anders Dahlgren bör besinna sin situation och inte vara så desperat inför det val som vi har framför oss att han till varje pris bortser från alla fakta i den debatt som vi borde bedriva i något annorlunda former än vi hittills gjort.

**Anf. 71 BRITTA HAMMARBACKEN (c):**

Herr talman! Som jordbruksministern alldeles nyligen nämnde hade vi en interpellationsdebatt här i kammaren för ungefär ett halvår sedan, och där ställdes försurningsfrågorna verkligen i centrum. Mer eller mindre blev väl den debatten orsak till den proposition som ligger bakom dagens debatt.

Jag deltog i nämnda interpellationsdebatt och har alltså med stort intresse lyssnat till debatten i dag. Jag skall av naturliga skäl inte lägga mig i utskottsdebatten – den överlåter jag åt utskottsledamöterna. I stället vill jag ge en lägesrapport från mitt eget län. Den kan tjäna som ett praktiskt exempel från verkligheten, och jag är rädd för att den också kommer att tjäna som ett exempel på rapporter som i allt ökande grad kommer också från andra mellansvenska län och Norrlandslän.

Låt mig citera ur en av våra länstidningar. Där står: "Örebro län har i vinter drabbats av omfattande skogsskador. Frost- och torkskadorna är störst i yngre granplanteringar.

I hela länet lyser många granar rödbruna. En del granar kommer att dö. De flesta får tillväxten avsevärt försämrade de närmaste åren. Hårdast har frosttorkan slagit mot yngre granplanteringar som är 5–25 år gamla.

Vi har nu fått tillbaka resultatet på de prover på skadad skog som vi skickat till Lantbruksuniversitetet i Uppsala, säger jägmästare Lennart Rudqvist på skogsvårdsstyrelsen i Örebro län. Resultatet är att många yngre granar inte klarat de onormala klimatförhållandena vi haft sedan i höstas.

Norra länsdelen, främst området Nora–Lindesberg, har drabbats hårdast av skogsskadorna. På skogsvårdsstyrelsen görs i dag bedömningen att de allra flesta träden kommer att klara sig. Men tillväxten blir nedsatt några år framåt."

I artikeln sägs inte att det direkt är försurningen som har skadat skogen men väl indirekt. Artikeln avslutas nämligen med följande ord av jägmästaren på skogsvårdsstyrelsen:

"Jag har inte hört talas om att skog tidigare drabbats så allvarligt i Sverige på grund av onormala klimatförhållanden. Kanske är också det här ett tecken på att skogens motståndskraft inte är som förr genom det ständiga försurningsregnet som skogen utsätts för."

Det verkar som om vi har nått den gräns som gör att vi får allt större skador i vår skog. Jag tycker att just skogen inte har nämnts så mycket i dag som den borde ha nämnts. Det är ett praktiskt och mycket påtagligt exempel på försurningsproblem.

Självläkningen i vår skog är mycket hög. Men blir påverkan för kraftig och för långvarig, då kommer obönhörligen skadorna och effekterna i alltmer accelererande grad.

I den radiointervju i går där vi fick höra statsministern tala i försurningsfrågor fanns en passus som gjorde mig mycket bekymrad. Jag skall inte ordagrant citera statsministern utan mera beröra den infallsvinkel som han hade.

Han sade ungefär: Vi skall gå den internationella vägen, och leder inte den fram skall vi gå vår egen väg, men inte för tidigt.

Jag undrar: Kan det bli för tidigt i det här läget? Och kan det inte vara så att vi kan få bred uppslutning från andra länder om vi har ett gott föredöme att visa upp?

Det här är en viktig fråga som är central för många. Den berör många viktiga framtidsområden. Den berör ekonomi och sysselsättning men framför allt vår miljö och vår framtid.

Jag vill här bara lämna vidare ett ord som jag fick på vägen en gång: Kom ihåg att det inte är vår generation som har fått miljö och natur i arv. Det är vi som är förvaltare av kommande generationers tillgångar.

Det är någonting som borde ligga till grund för allt vårt handlande i sådana här frågor.

**Anf. 72 AXEL ANDERSSON (s):**

Herr talman! I motion 2005, som är undertecknad av mig och övriga socialdemokratiska riksdagsledamöter i Gävleborgs län, föreslår vi en snabb kartläggning av skogsskadornas utbredning i Sverige samt förordar användande av den nya metoden flygfotografering med infraröd film.

Utskottet har emellertid enhälligt avstyrkt vår motion.

När det gäller förslaget om val av metod kan utskottets avvisande till nöds förstås. Man säger att det inte ankommer på riksdagen utan på vederbörande myndigheter att bedöma vilka inventeringsmetoder som skall komma till användning.

Vad som är mera nedslående är att motionens krav på en så snabbt som möjligt genomförd totalinventering av Sveriges skogars hälsotillstånd inte med ett ord berörs i utskottsbetänkandet. Inte minst skulle en markering från utskottets sida innebära ett tydligt ställningstagande till förmån för regeringens ambitiösa arbete när det gäller att skaffa fram de nödvändiga kunskaperna om hur det står till med våra svenska skogar.

Herr talman! I dag levererar dessa våra skogar råvara till en stark och konkurrenskraftig skogsindustri. Över 300 000 svenskar får sin utkomst genom skogen, som måste må bra om det skall gå bra för Sverige. I följd bidrog skogsbruket med drygt 40 friska miljarder i exportintäkter och underströk därmed eftertryckligt sin roll som hörnsten i vårt lands ekonomi. Det är av den anledningen, herr talman, som jag beklagar att utskottet inte har funnit det motiverat att uttala sig för en snabb kartläggning av den svenska skogens hälsotillstånd. Ju förr vi känner skogsskadornas omfattning och art, desto snabbare kan vi sätta in verkningsfulla motåtgärder.

Herr talman! Som vanligt gagnar det föga att gå emot ett enhälligt utskott. Men jag vill poängtera att den här frågan är djupt allvarlig och grundläggande för att vi skall kunna klara av den smygande skogssjukdom som är på väg söder- och västerifrån. Vi får som vanligt följa frågan, som det heter, och jag lovar kammarens ledamöter att vi, om utvecklingen går för sakta, återkommer i frågan.

**Anf. 73 PAUL LESTANDER (vpk):**

Herr talman! Axel Anderssons inlägg är på en punkt felaktigt. Det finns inget enhälligt motstånd i utskottet beträffande infrarödfotografering.

Om Axel Andersson hade läst reservation 21 i betänkandet skulle han ha sett att det finns en reservation till förmån för flygfotografering med infraröd film.

**Anf. 74 GRETHE LUNDBLAD (s):**

Herr talman! Jag förstår ledamöternas oro för skogsskadorna. Skogsindustrin och skogsvården är ju viktiga verksamheter här i Sverige, men vi får väl bli överens om att den inriktningen hos den proposition vi behandlar – att vi skall sätta in mycket krafter för att försöka minska de försurande utsläppen, såväl i Sverige som i andra länder vilkas luftföreningar bringas hit med vindarna – på sikt ändå är den riktiga vägen att gå.

Det är naturligtvis väsentligt att vi känner till omfattningen av skadorna, men vi kan inte sätta av för mycket pengar till inventeringar och på det sättet medverka till att vi har mindre pengar att satsa på den synnerligen viktiga åtgärden att minska försurningen och bringa ned luftföreningarna – till glädje för såväl skogen i Sverige som svenskarnas hälsa.

**Anf. 75 AXEL ANDERSSON (s):**

Herr talman! Jag är glad över att Paul Lestander har upptäckt att det inte var ett helt enhälligt utskott som avstyrkte vår motion. Men vpk:s sympatier gällde själva metoden, flygfotografering med infraröd film. Däremot fann jag inte heller i vpk:s reservation någon viljeyttring som var likartad vad vi krävde i vår motion, nämligen att inventeringen av den svenska skogen skulle prioriteras.

Till utskottets talesman Grethe Lundblad vill jag säga följande: Det är klart att det är en fråga om prioritering av knappa medel, men när det gäller vad som skall prioriteras skiljer sig kanske våra uppfattningar litet grand. Jag menar nog att det är ganska avgörande att vi känner till hur stor omfattning skadorna har och vilken art av skador det är för att vi skall kunna angripa sjukdomshärden.

Jag vet att det i jordbruksutskottet finns en mängd kvalificerade människor som på allvar går in för sin arbetsuppgift, så med detta lilla meningsutbyte har jag kanske ändå kunnat bidra till att flytta fram positionerna.

**Anf. 76 PAUL LESTANDER (vpk):**

Herr talman! Det var med anledning av att Axel Andersson två gånger i sitt inlägg betonade att det var ett *enhälligt* utskott som hade avstyrkt motionen och att han inte noterade att det krav på flygfotografering med infraröd film som hade ställts i motionen tillgodosågs i reservationens skrivning som jag vände mig mot Axel Anderssons framställning.

Vpk:s motion innehåller stora avsnitt om den svenska skogen. Jag är dock inte säker på om våra åsikter helt sammanfaller med de intentioner som Axel Andersson har, vilka naturligtvis inte i sin helhet är inskrivna i reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.  
(Beslutet redovisas efter debatten om jordbruksutskottets betänkande 31.)

**Anf. 77 TALMANNEN:**

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 35 om avfallshantering.

### Avfallshantering

**Anf. 78 KERSTIN ANDERSSON (c):**

Herr talman! Fr. o. m. 1975 har vi i Sverige haft ett beslut om att vi skulle ta bättre hand om vårt avfall och att detta skulle återvinnas i största möjliga omfattning. Producenterna skulle bära ansvaret för att deras avfall togs om hand på ett ur miljö- och resurssynpunkt lämpligt sätt.

Många varnade redan då för att det inte skulle bli bättre om kommunerna ålades att samla in allt avfall och lägga det på en central plats. Tyvärr har det också visat sig att de storskaliga anläggningar som byggts för sortering och återvinning av material inte fungerar särskilt bra. Några står t. o. m. helt oanvända. På grund av höjda energipriser eldas mer och mer avfall upp, med risk för ökade dioxinutsläpp. De tio år gamla riktlinjerna behöver förnyas och, framför allt, förverkligas.

Centern har i ett par motioner, och i reservation 1 tillsammans med folkpartiet och vpk, ansett att det behövs en ny avfallsstrategi till vägledning för kommunerna.

Enligt tidningsuppgifter i går i Arbetet och Göteborgs-Posten uppskattar man att det på en enda kommunal soptipp i Göteborgsområdet nu härbärgeras 10 ton kadmium, 10 ton kobolt, 2 000 ton koppar, 2 500 ton bly och 3 500 ton nickel. Vad händer med lakvattnet därifrån vid ökad försurning? I desperation föreslogs t. o. m. att det minst farliga vore att anlägga nya soptippar vid havskanten, så att tungmetallerna direkt kommer ut i havet. Vad skulle fiskare och turister säga om ett sådant förslag?

Vi i centern tror inte att man kan fortsätta med att lägga avfallet på soptippar, bränna det eller bygga upp särskilda anläggningar för miljöfarligt avfall. Det blir dyrare och dyrare. Vi blir alltmer medvetna om de miljöproblem som förorsakas av mängder av nya men även av gamla produkter. Det ena steget efter det andra för att rena avgaser, urlakning, rötslam m. m. tillkommer, och för varje steg ökar kostnaderna. Vi måste börja se på vilka material det är vi använder i våra produkter. Kommunerna måste också på ett tidigt stadium gå in och sortera avfallet. Människorna måste bli medvetna om att de bör sortera avfallet redan i hushållen, så att hanteringen kostar samhället och skattebetalarna mindre pengar. Dessutom skapas stora resurser i form av råvaror som kan återanvändas.

Centerns ungdomsförbund, CUF, och Lantbrukarnas riksförbund har för några år sedan frivilligt börjat samla upp plastsäckar efter konstgödsel så att

de kan återanvändas i stället för att hamna på kommunala soptippar. Det är ett bra initiativ, liksom att CUF på centerns miljödag i år samlar in miljöfarliga batterier i hela landet.

Tungmetaller i rötslam är också ett stort problem. Så t. ex. innehåller en rötslamgiva tio gånger mer kadmium än en normal handelsgödselgiva. När det gäller kadmiumhalten i handelsgödsel har denna sänkts betydligt under senare år. Det är därför konstigt att man hittills tillåtit användning av tungmetaller som fällningsmedel i reningsverk. Det finns andra kemikalier att tillgå.

Bertil Fiskesjö har i en motion krävt nya gränsvärden för tungmetaller i rötslam. Man har hittills inte tagit hänsyn till markens sammansättning, nederbördens surhetsgrad m. m. Vi har i utskottet fått reda på att naturvårdsverket tagit fram ett åtgärdsprogram som innehåller just en översyn av gränsvärdena, överläggningar om fällningskemikalier, m. m. Naturvårdsverket anser att riktlinjer skall kunna föreligga redan till sommaren, och vi anser därför att motionärens önskemål har tillgodosetts och har inte reserverat oss.

Jag har tidigare nämnt dioxinutsläppen vid sopförbränning. Människor som bor i närheten av sopförbränningsanläggningar blir alltmer oroade och kräver att anläggningarna skall stängas. I likhet med centermotionärer anser vi att alla åtgärder måste vidtas för att kartlägga dioxinutsläppen, att man måste forska vidare om hur dioxiner uppkommer och vilken verkan de har och att åtgärder måste vidtas för att stimulera till teknisk utveckling inom rökgasområdet. Det är bra att man stoppat byggandet av nya sopförbränningsanläggningar tills vidare. Vi reserverar oss emellertid att man bör kunna göra ännu mer och vill ge regeringen detta till känna.

I en reservation yrkas att bilskrottningslagen skall omfatta även hushållsmaskiner. Vi vet att det används mycket skumplast i kylskåp o. d. och att det vid förbränning frigörs mycket freongaser. Därför bör man vara särskilt försiktig med sådant avfall.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3 och 4 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

#### **Anf. 79 LARS ERNESTAM (fp):**

Herr talman! I betänkandet om avfallshantering behandlas ett antal motioner med miljökrav som i flera fall har anknytning till de frågeställningar vi diskuterade med anledning av betänkandet om luftföroreningar och försurning. Samma rädthåga att ta kraftfulla tag mot miljöskadorna som utskottsmajoriteten visat när det gäller försurningsfrågorna har majoriteten visat vid handläggningen av motionerna om avfallsfrågor. Det är beklagligt att jordbruksutskottets majoritet så lättvindigt avvisar de krav som ställs i motionerna.

Vi i folkpartiet konstaterar i vår kommittémotion att renhållningslagen inte har haft avsedd effekt som styrmedel på återvinningsområdet. Vi anser att det måste komma till en bättre lagstiftning på området. Vi måste få en återvinningslag som verkligen prioriterar just återvinning. Den omfattande förbränning av miljöfarliga varor som nu pågår är oroväckande. Det har i

många fall blivit så lönsamt att bränna miljöfarliga produkter att återvinningsföretagen har svårt att klara konkurrensen. Det är alltså många gånger mer lönsamt att förbränna miljöfarliga varor än att återvinna dem. Det anser vi vara fel.

Vi måste få ett bättre fungerande källsorteringssystem och en bättre lagstiftning på återvinningsområdet.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Hushållsmaskinernas skrotning omfattas inte av bilskrotningslagen. Liksom tidigare år får vi det svaret från utskottets majoritet att dessa frågeställningar är föremål för överväganden inom regeringskansliet. Kylskåp har, som tidigare sagts, beståndsdelar som ger freoner, och denna gas påverkar ozonlagret. Från folkpartiets sida anser vi det självklart att dessa hushållsmaskiner måste tas om hand på ett miljömässigt riktigt sätt.

Jag yrkar bifall till reservation 3.

Den dioxindebatt som pågår är mycket omfattande och visar på behovet av kartläggning, forskning och gränsvärden. Vi har i vår motion också uppmärksammat den mycket omfattande förbränning av orena spilloljor som pågår. Utskottet redovisar att sådan eldning är otillåten. Trots det förekommer den, och jag finner det mycket angeläget att riksdagen, som jag framhåller i mitt särskilda yttrande, påtalar förhållandena.

Några andra miljöfarliga produkter som förbränns är bilbatterier. Frågan om förbränning av bilbatterier skall behandlas i samband med kemikaliepropositionen, men jag vill redan nu påpeka att 0,5 % av svavelsyreutsläppen kommer från just bilbatterier. Det sägs att man för insamlade batterier kan få ett högre pris av uppköpare om batterierna är tomma. Det är naturligtvis ett oacceptabelt förhållande. Bilbatterierna förbränns dessutom i alltför stor utsträckning på ett otillfredsställande sätt.

Jag yrkar bifall till reservation 4.

Från folkpartiet har vi ihärdigt år efter år återkommit med våra krav på åtgärder mot PCB-avfallet. PCB-användningen är en så allvarlig miljörisk att alla tänkbara åtgärder måste vidtas för att bruket av PCB skall kunna avvecklas. Vi har begärt att en arbetsgrupp skall tillsättas dels med uppdrag att utreda möjligheterna att använda alternativa processer, dels för att klarlägga de administrativa och ekonomiska förutsättningarna för att avveckla den PCB-utrustning som finns i landet. En avveckling kostar pengar, men när miljöriskerna är så stora som fallet är med PCB måste alla tänkbara insatser göras, även om det blir dyrt. Utskottet hänvisar till att utredningsarbete pågår. Det har sagts även tidigare, och jag frågar därför: Hur länge skall vi få samma svar?

Jag yrkar bifall till reservation 5.

För folkpartiet med vår allmänna syn på marknadsekonomi och det angelägna i att olika företag får arbeta på så lika villkor som möjligt är det nödvändigt att notera SAKAB:s roll. Vi menar att SAKAB enligt 1975 års beslut skall vara en paraplyorganisation, där många företag skall kunna vara verksamma inom återvinnings- och destruktionsområdet med de begränsningar som SAKAB:s särställning ger. Det har visat sig att SAKAB går ut på

marknaden och konkurrerar med andra företag på insamlings- och transport- sidan. SAKAB:s särställning gör det svårt för de andra företagen att konkurrera på lika villkor. Vi anser att det är en mycket viktig fråga, herr talman. Det torde finnas tillräckligt med arbetsuppgifter när det gäller destruktion och lagring av miljöfarligt avfall. De synpunkter vi anför om SAKAB bör därför ges regeringen till känna.

Jag yrkar bifall till reservation 6.

Slutligen vill jag, herr talman, än en gång beklaga att utskottets majoritet inte på ett positivt sätt vill ta upp de miljökrav som ställs från olika partier. Det är faktiskt så att det finns åtgärder som behöver vidtas och förändringar som måste göras. Allt är inte bra, även om det kan förefalla så när man läser majoritetsskrivningen i utskottets betänkande.

**Anf. 80 PAUL LESTANDER (vpk):**

Herr talman! Det behövs en ny strategi för behandling av avfall. Redan innan en produkt börjar att produceras skall man ha gjort klart för sig hur återvinningen skall gå till. Ett utmärkt exempel på en sådan framförhållning var Volvos presentation av framtidsbilen för något år sedan. Då skisserades en bil som i sin helhet skulle gå att materialåtervinna. Där presenterades också hur låg den totala energiåtgången skulle bli för tillverkning och drift under bilens faktiska användningstid. Jag känner inte till om den här bilen kommer att tillverkas, men tankegången bakom är lika intressant ändå.

Till betänkandet 35 från jordbruksutskottet finns sju reservationer fogade. Två av dessa är gemensamma för centern, folkpartiet och vpk. Två reservationer är vpk ensamt om. Jag vill yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 7 vid detta betänkande.

I reservation 1 tas upp behovet av en ny avfallsstrategi, källsortering av sopor och behovet av ett nytt regel- och riktlinjesystem för avfallshantering- en. En utredning bör tillsättas för att förbereda ny lagstiftning, föreslå åtgärder för ett effektivt källsorteringssystem och uppmärksamma dioxin- problemet.

Reservation 2 gäller pappersavfallet. Returpappersanvändarna har bildat en inköpskartell, som har pressat priserna på returpapperet. Detta har lett till att en del papper inte återsamlas och används som industriråvara. Vpk anser att denna kartellbildning är skadlig med tanke på återvinningsgraden. Åtgärder borde vidtas för att upplösa kartellen.

Reservation 4 handlar om rökgaser vid sopförbränningsanläggningar. I reservationen återfinns skälen till densamma. Jag hänvisar till skrivningen i reservationen.

I reservation 7 om tungmetaller i avloppsslam behandlas målsättningen beträffande avloppsslammet. Vpk vill ha ett program som omfattar sådana åtgärder att allt avloppsslam kan användas för jordbruksändamål. Den sänkning av tungmetallhalterna som naturvårdsverkets åtgärdsprogram innebär är, enligt vår mening, inte tillräcklig.

Herr talman! Vad vi behöver är en långsiktig handlingslinje, en handlings- linje där tillverkning och återvinning samplaneras, där källsorteringen är

genomförd och där avfallet blir en viktig resurs och inte orsak till djupt allvarliga miljöproblem.

Nr 138

Onsdagen den  
8 maj 1985

**Anf. 81 OVE KARLSSON (s):**

Herr talman! I det här betänkandet behandlas en rad motioner som alla har det gemensamt att de rör frågor som kan samlas under rubriken avfallshantering. Ärendet har nära släktskap med det förra, som föranledde en lång debatt här i kammaren.

I reservation 1 tas frågan om avfallsstrategi för återvinning upp. Det är mycket litet som skiljer utskottets ledamöter åt. Utskottets majoritet har ansett det angeläget att återvinning av avfall sker och att detta skall vara en huvudprincip.

Skall en effektivare återvinning av avfall kunna åstadkommas, krävs medverkan i alla hanteringsled. Det gäller att såväl producenten och hushållen som avfallshanteringsanläggningarna medverkar och är intresserade. Viktigt i sammanhanget är att man på olika håll också är intresserad av medverkan till en fungerande och effektiv sopsortering. Här har allmänheten en stor uppgift.

Naturvårdsverket följer den här frågan med stor uppmärksamhet och betraktar avfallshanteringen och den därmed sammanhängande återvinningen som ett stort problem. Av den anledningen har naturvårdsverket aviserat en handlingsplan för att man skall kunna komma till rätta med problemen.

Jag delar Kerstin Anderssons uppfattning att hushållen måste ställa upp och sortera avfall. Ett sådant system kan emellertid inte införas genom utredningar, utan genom praktiskt arbete ute i kommunerna, och i detta arbete måste de enskilda hushållen självfallet vara en viktig part.

Till Lars Ernestam vill jag säga att jag hoppas att vi slipper en hårdare lagstiftning på detta område, därför att vi löser inte dessa problem på det sättet. Vi måste även här lita på människor och deras insatser, utan att hota med lagåtgärder om det inte fungerar.

Naturvårdsverket följer frågan med stor uppmärksamhet, och enligt uppgift överväger man inom jordbruksdepartementet att göra en bred översyn av de problem som är förknippade med sopsortering, återvinning och återanvändning.

Jag yrkar med detta, herr talman, avslag på reservation 1 och bifall till utskottets hemställan.

I reservation 2 tar Paul Lestander upp frågan om returpapperet. Han vill att det skall göras en kontroll av om riksdagens mål för pappersinsamling har uppnåtts.

Allt tyder på att nivån på det insamlade papperet är hög. Det finns anledning att på allt sätt stimulera till återanvändning och insamling av papper, och, så långt jag förstår, ställer allmänheten upp på ett bra sätt vid pappersinsamlingar. Såväl industrin som kommunerna har ett ansvar för att returpapper återanvänds och inte eldas upp. Eftersom frågan om pappersåtervinningsnivån fortlöpande är föremål för uppmärksamhet även från

---

*Avfallshantering*

regeringens sida, finns det inte anledning att nu vidta några särskilda åtgärder i detta stycke.

Jag yrkar därför avslag på reservation 2 och bifall till utskottets hemställan.

I reservation 3 behandlas bilskrotninglagen och dess utsträckning till att även omfatta hushållsmaskiner. Denna fråga var föremål för diskussion även i höstas. Det som har hänt sedan dess är att regeringen gör en bredare översyn av återvinningsfrågorna inom jordbruksdepartementet och att man i det sammanhanget även, enligt vad utskottet inhämtat, ser över de problem som är förknippade med skrotningen av hushållsmaskiner.

Den fråga som aktualiseras i reservation 3, som är en uppföljning av en motion, är, i motsats till vad som framhålls i reservationen, föremål för bearbetning i regeringskansliet, vilket också utskottet framhåller. Några ytterligare åtgärder från riksdagens sida är därför för närvarande inte behövliga.

Jag vill yrka avslag på reservation 3 och bifall till utskottets hemställan.

Rökgaser vid sopförbränningsanläggningar behandlas i reservation 4.

Problemen med dioxinutsläpp har aktualiserats i riksdagen i samband med några frågesvar under detta riksmöte. Jordbruksministern har då klargjort att han ser mycket allvarligt på dioxinfrågan. Det förekommer en omfattande forsknings- och utredningsverksamhet vad gäller de här nu aktuella frågorna. Tillsynsmyndigheten, naturvårdsverket, följer med största uppmärksamhet det arbete som sker. Det är angeläget att det påbörjade forsknings- och utredningsarbetet fortsätter.

Som framgår av utskottets betänkande räknar statens naturvårdsverk med att under det här året kunna presentera ett handlingsprogram för övervakning och minskning av miljö- och hälsorisker i samband med avfallsförbränning. Utskottet anser, med hänsyn till bl. a. det pågående forsknings- och utvecklingsarbetet och de mycket skärpta tillståndskraven, att det inte är nödvändigt att nu vidta några ytterligare åtgärder.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservation 4.

I reservation nr 5 tar man upp frågan om PCB-avfallet. Inom naturvårdsverket pågår ett utredningsarbete i samarbete med SAKAB och Svenska elverksföreningen angående avvecklingen av PCB-haltig utrustning. En avvecklingsplan skall enligt uppgift vara nära förestående, och eftersom regeringen också följer frågan kan vi i dag följa utskottet och avslå reservation nr 5.

De frågor som tas upp i reservation nr 6 var till viss del föremål för behandling i höstas. Enligt 1975 års riksdagsbeslut skall SAKAB ta huvudansvaret för behandling av miljöfarligt avfall. Riksdagen har genom beslut 1975 lagt fast SAKAB:s organisation och verksamhetsinriktning. Det måste ankomma på bolagets styrelse att bestämma hur bolagets verksamhet skall bedrivas.

Vad gäller frågan om gränsvärden för utsläpp från anläggningen är denna föremål för prövning i koncessionsnämnden.

Med det anförda vill jag yrka avslag på reservation nr 6 och bifall till utskottets hemställan i denna del.

I reservation nr 7 tar man upp frågan om tungmetaller i avloppsslam. Som utskottet redovisar har naturvårdsverket tagit fram ett åtgärdsprogram för att sänka tungmetallmängderna i avloppsslammet. Eftersom verket räknar med att nya råd och anvisningar skall komma redan under sommaren borde motionärernas krav vara tillgodosedda, och man borde invänta och se vilket resultat det blir av dessa utlovade nya råd och anvisningar. Därför finns det nu anledning att yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt och avslag på reservation nr 7.

Herr talman! Jag vill i övrigt avslutningsvis yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

**Anf. 82 PAUL LESTANDER (vpk) replik:**

Herr talman! Ove Karlsson framhåller nödvändigheten av att så mycket papper som möjligt samlas in och att det inte bränns upp utan kommer industrin till del. Men samtidigt är han motståndare till att försöka avskaffa den kartell som begränsar prisbildningen, vilket gör att det inte lönar sig att samla in papper från avlägset liggande områden. Priset täcker inte ens fraktkostnaderna.

Detta är ytterligare ett tecken på att man inte vill vidta kraftåtgärder, om man kommer på kollisionkurs med massakapitalet. Det är detta det ytterst handlar om i denna fråga.

När det gäller frågan om tungmetaller i avloppsslammet hänvisade Ove Karlsson till det föreliggande förslaget. Det förslaget tillfredsställer ju inte alls kravet på att det skall vara möjligt att använda allt avloppsslam för jordbruksändamål. Det är alltså självklart att jag inte är nöjd med utskottets handläggning av den frågan.

Om man när det gäller frågan om en ny avfallsstrategi inte redan när man tillverkar en vara tar hänsyn till hur den skall återvinnas, dvs. om man inte introducerar den tekniken och den planeringsmekanismen, kommer vi fortlöpande att få allt större avfallsproblem i vårt land. Propositionens förslag är i många stycken helt otillräckligt.

**Anf. 83 OVE KARLSSON (s) replik:**

Herr talman! Insamlingen av pappersavfall diskuterade vi i höstas, och jag sade då att pappersavfall insamlas i rätt omfattande grad och att riksdagens målsättning från år 1975 i stort sett var uppfylld. Eftersom regeringen fortlöpande med stor uppmärksamhet följer frågan anser jag inte att det finns anledning att vidta ytterligare åtgärder i det hänseendet.

Frågan om tunga metaller i avloppsslam följs av naturvårdsverket, och situationen har förbättrats. För dagen har vi alltså inte anledning vidta ytterligare åtgärder.

**Anf. 84 PAUL LESTANDER (vpk) replik:**

Herr talman! Det faktum att man "följer frågan" innebär inte att man gör något ingrepp mot kartellen. Det är symtomatiskt att Ove Karlsson inte ens nämner kartellen i sitt inlägg.

**Anf. 85 JAN-ERIC VIRGIN (m):**

Herr talman! Så sent som i november förra året hade vi här i kammaren en debatt om avfallshantering. Det var då 1984 års motioner som behandlades. I dag, ett halvår senare, är det dags för kammaren att ta ställning till årets motioner angående avfallshantering. Vi moderater i jordbruksutskottet hade då ingen anledning att reservera oss på någon punkt, och det har vi inte nu heller. I stort sett har inga nya ståndpunkter framkommit sedan höstens behandling av denna fråga.

I ett ärende, som också behandlades i höstas, är jag dock personligen besviken på utskottsbehandlingen, nämligen det angående bilskrotningslagen. Förra året motionerade jag om bilskrotningssystemet, och i år finns en liknande motion från ett antal socialdemokrater. Årets motion får ungefär samma svar som den tidigare. Hösten 1984 avstyrktes motionen med hänvisning till att frågan var föremål för överväganden i olika instanser. Statskontoret har lagt fram en utredning om ändrade regler för bilskrotning, där man föreslår höjda skrotningspremier. Det sades då att frågan bereddes i jordbruksdepartementet, och man väntade också på den utredning som gällde avställningsinstitutet i bilregistret. Resultatet skulle överlämnas till kommunikationsdepartementet.

Utskottet anser nu att man skall avvakta de olika instansernas överväganden, och det är precis vad man sade i höstas. När jag då talade i detta ärende slutade jag med att säga: Kan man hoppas att detta kommer att ske den 1 juli 1985? Nu får jag väl flytta fram positionen och säga: Kan jag hoppas att skrotningspremierna kommer att ändras den 1 juli 1986?

En annan fråga som jag har motionerat om är nedskräpningen i skärgården, närmare bestämt om de s. k. sopmajorna. Genom båtlivet har frågan aktualiserats. Båtlivet utgör en stor rekreationskälla för människor. Även den utländska turismen har fått upp ögonen för den svenska skärgården. Turismen skapar dessutom sysselsättning och behov av service i våra kust- och skärgårdsområden. Sveriges turistråd propagerar med statliga medel för båtutrustning i Sverige. Ett av de viktigaste säljargumenten är därvid vår allemansrätt och vår rena natur.

I dag får kommunerna 60% av kostnaderna för driften av de s. k. sopmajorna – som är uppförda med statligt stöd – täckta av landstingen. Och prutas det på statens stöd, kommer säkert också landstingsstödet att sjunka. Sopmajorna och latrinerna i skärgården fyller en mycket viktig funktion i miljövårdshänseende. Sedan dessa infördes har vi fått en betydligt renare skärgård, och för närvarande har man inga stora renhållningsproblem. Skulle sopmajorna försvinna får vi utan tvivel en snabb försämring, och en sådan åtgärd skulle säkert få en demoraliserande effekt på besökarna. Och besökarna är ju många. Det framgår av Svenska turistföreningens statistik, som visar att det sommaren 1984 var lika många övernattningar i fritidsbåtar som det var på Stockholms hotell sammantaget per natt.

Det totala anslaget till renhållning och toalett-service är i dag 20 milj. kr. för hela landet. Omräknat efter index är anslaget inte större än det var för tio år sedan, samtidigt som besöksfrekvensen fördubblats. Man har, mellan

naturvårdsverket och framför allt Stiftelsen Håll skärgården ren, diskuterat olika finansieringsalternativ. Man har sagt att ett alternativ faktiskt kan vara att gå ut och be näringslivet sponsra miljövården i utbyte mot exempelvis reklamplatser i skärgården. Skall skärgårdens hemlighus bli annonspelare? Är det det som skall bli sopmajornas räddning?

Utskottet har sagt att ansvaret för renhållningen skall vila på kommunerna och finner därför ingen anledning att föreslå riksdagen någon åtgärd. Men det stora problemet är att det främst är de fattiga skärgårdskommunerna som drabbas när anslagen dras in.

Herr talman! Med det anförda vill jag ställa i förhoppning att det dåliga resultat som jag kan förutspå när det gäller sopmajorna inte kommer att bli verklighet, utan att någon annan lösning kommer till stånd. Men om det skall ske med reklamens hjälp får vi väl se.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om jordbruksutskottets betänkande 31.)

**Anf. 86 TALMANNEN:**

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 29 om lag om foder.

## Lag om foder

**Anf. 87 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):**

Herr talman! I förslag till riksdagen om ny lag om fodermedel föreslås förbud mot inblandning av preparat i tillväxtbefrämjande syfte. Regelmässigt tillsätts i fodermedel för slaktsvin och kycklingar kemoterapeutika. Kemoterapeutika har antibakteriella egenskaper vid direktkontakt med bakterier. Däremot har det inte medicinska egenskaper. Denna tillsats verkar i djurens tarmkanal och förbättrar matsmältningen genom att denna intensiva uppfödning hålla bakteriefloran under kontroll. Medlet upptas inte i kroppen vid matsmältningen utan passerar ut genom tarmen och bryts sedan ner. Medlet kommer således inte in i muskulatur och blodomlopp. Detta är också anledningen till att rests substanser inte kan spåras i kött.

Medlet har otvivelaktigt haft fördelaktig inverkan på djurhälsan och har använts såväl i Sverige som utomlands i ett tjugotal år. Medlet kan således sägas vara väl prövat. Till skillnad från vad som förekommer i Sverige används i utlandet antibiotika även i tillväxtbefrämjande syfte. Detta torde vara främsta anledningen till att regeringen nu lagt fram förslag om ett generellt förbud mot inblandning av tillväxtbefrämjande medel i fodret. Då antibiotika inte används på detta sätt i Sverige är det enligt moderata samlingspartiets mening ett onödigt förbud som drabbar djurägarna i form av sämre uppfödningresultat och konsumenterna i form av dyrare livsmedel.

Djuruppfödarnas lönsamhet har beräknats minska med 10 kr. per slaktsvin

och med 25 öre per slaktkyckling, om regeringens förslag genomförs. Vi anser att denna ytterligare kostnadsbelastning på den svenska produktionen först och främst är principiellt felaktig men dessutom kommer vid en synnerligen olycklig tidpunkt, då jordbruket i övrigt är hårt ekonomiskt pressat. Vi har för den skull föreslagit sådan ändring i regeringens förslag att kemoterapeutika i tillväxtbefrämjande syfte alltså skall vara tillåtet i foderblandningar.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till reservation 1 till detta betänkande.

**Anf. 88 KERSTIN ANDERSSON (c):**

Herr talman! Redan under allmänna motionstiden vid 1983/84 års riksmöte väckte centern en motion om förbud mot användning av kemoterapeutika i tillväxtbefrämjande syfte. Om beslut hade fattats då, skulle ett förbud ha kunnat vara i kraft nu. Vi är glada över att alla utom moderaterna nu ställer upp på detta krav. Konsumenterna får en ökad trygghet i fråga om risken för resistens mot nödvändiga läkemedel. Konsumenterna ställer med all rätt högre och högre krav på kvalitet. Vi anser att det är viktigt att man även i exportsammanhang tillvaratar detta ökade medvetande och utnyttjar vårt förbud mot antibiotika i tillväxtbefrämjande syfte vid marknadsföring av svenskt kött utomlands. Detta har centern framfört i ett särskilt yttrande.

Vi är alltså nöjda med propositionen på de flesta punkter men har i en motion och i reservation 2 till jordbruksutskottets betänkande 29 tagit upp vissa frågor. Således anser vi att man i lagen om foder borde ha tagit med även kvalitetsaspekten på djurfoder. Vi har i synnerhet tänkt på inblandningen av fiskmjöl i djurfoder. Även om foderbranschen nu har träffat en frivillig överenskommelse, vet man inte om alla ställer upp på detta även i framtiden. Till 3 § 2 p., som lyder: "gör livsmedel från djur som utfodrats med fodret skadligt eller otjänligt som människoföda", vill vi därför ha tillägget: "eller leder till försämrad livsmedelskvalitet".

Dessutom anser vi att samma bestämmelser borde gälla för importerat kött som för svenskt. Vi skall inte importera kött från producenter som har använt kemoterapeutika i tillväxtbefrämjande syfte. Det är viktigt att konsumenternas säkerhet tryggas oberoende av varifrån livsmedlet kommer. Utskottet anser att detta är ett oacceptabelt handelshinder. Men jag tycker inte att detta är värre än när folk från USA åker hit till Sverige och besiktigar slakterierna här innan man godkänner import av kött till USA.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

**Anf. 89 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:**

Herr talman! Jag vill gärna säga till Kerstin Andersson att det nog är alldeles riktigt som det har sagts att konsumenterna är väldigt tacksamma för ständigt högre kvalitet på de varor de köper. Tänk om de kunde ställa samma krav på oss politiker, nämligen att vi slutade i riksdagen att ägna oss åt den

typ av svartkonst som det här regeringsförslaget onekligen är ett exempel på och som Kerstin Andersson stöder!

Det är viktigt att vi lär oss så pass mycket om det vi hanterar, att det inte stiftas lagar som försämrar jordbrukets villkor alldeles i onödan. Vi använder i Sverige inte antibiotika i tillväxtbefrämjande syfte. Det kan bara användas att bota sjukdom med och fås på recept. När vi har den tingens ordning, är denna lag ett slag i luften.

Jag vill som sagt uttrycka förhoppningen att samma kvalitetskrav som ställs på livsmedel också ställs på politiker. Då slipper vi underligheter av den här typen i Sveriges riksdag.

**Anf. 90 HÅKAN STRÖMBERG (s):**

Herr talman! Det har under senare år blivit mer och mer vanligt att man i djurfoder blandar in antibiotika eller andra kemoterapeutiska medel i syfte att öka tillväxten. Det är helt naturligt att många människor reagerar mot en sådan utveckling, både vad gäller djuren och deras uppväxtmiljö och med tanke på den påverkan medlen kan ha på oss människor som konsumenterna av livsmedel.

De grundläggande bestämmelserna om foder finns i lagen om tillverkning av och handel med fodermedel m. m. från 1961. Denna lag bygger på tanken att alla i princip bör ha rätt att tillverka, importera och saluföra praktiskt taget vilket foder som helst, bara uppgifter om detta lämnas i den omfattning som myndigheter bedömer erforderligt. Undantag gäller för sådana ämnen och varor som kan inverka på djurens tillväxt, hälsotillstånd eller prestationsförmåga och för foder som innehåller främmande ämnen.

Användningen av foder faller emellertid helt utanför lagstiftningen. Inte heller innehåller nuvarande lag några grundläggande krav på beskaffenheten hos foder. Sedan lagens tillkomst 1961 har det inom foderområdet skett en omfattande och ganska genomgripande förändring.

Användningen av proteinrikt foder har ökat. Prishöjningar på grund av att tillgången på proteinrikt foder under vissa tider varit begränsad har lett till ett intensifierat sökande efter nya sätt att tillgodose proteinbehovet i animalieproduktionen.

Härvid har bl. a. olika kväveföreningar kommit till användning för att i första hand tillgodose de idisslande djurens proteinbehov. Vidare har möjligheten att använda kolväten och olika slags kolhydratiska avfallsprodukter för produktion av proteinfoder med hjälp av mikroorganismer tilldragit sig ökat intresse. Sådant foder kan i vissa fall medföra hälsorisker för djuren.

Under senare år har också i ökad omfattning antibiotika och andra kemoterapeutiska medel kommit att användas som tillsats i fodermedel för befrämjande av djurens tillväxt. Felaktigt använda kan sådana medel medföra hälsorisker för både människor och djur. Dessutom föreligger en risk att de minskar effekten av läkemedel för både human- och veterinärmedicinskt bruk.

Det är bl. a. mot den bakgrund som jag här redogjort för som utskottet

ställt sig bakom regeringens proposition om ny lag om foder. Det förslag som föreligger tar i betydligt större utsträckning sikte på att skydda både djurs och människors hälsa.

Som grundläggande krav anges att foder inte får vara skadligt eller negativt påverka kvaliteten på livsmedel från djur som utfodras med fodret. En annan viktig del i den nya lagen är att användning av foder som innehåller tillsatsmedel av antibiotika eller andra ämnen i tillväxtbefrämjande syfte förbjuds. Fodertillsatser som innehåller medel för att förebygga sjukdomar kommer självfallet att vara tillåtna även i framtiden, men då under kontroll av veterinär. Det kan vara nödvändigt att man ibland under en viss tid sätter in sådan sjukdomsbekämpning på en hel djurbesättning som är sjuk. Men detta måste följas upp av veterinärexpertis.

När det gäller Arne Anderssons i Ljung reservation tror jag att det är viktigt att man pekar på att vi har möjligheter att hålla dessa medel under kontroll om vi nu vidtar nödvändiga åtgärder på lagstiftningens område. Utvecklingen går emellertid framåt, och om vi inte uppmärksammar de problem som finns kan producenterna hamna i en mycket svår omställnings-situation. Därför anser jag att dessa åtgärder är nödvändiga.

Beträffande centerreservationen om den information som skall ges när det gäller svenska produkter vill jag påpeka att näringen måste visa att den tar ansvar för fodertillverkningen och foderproduktionen här i landet och att den verkar för att djuren får foder av bra kvalitet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

**Anf. 91 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):**

Herr talman! Det är inte utan att man imponeras av den svenska regeringens vidsynthet och framsynthet. Det är ju möjligt att den lag som kammaren förmodligen fattar beslut om senare i dag vore väl avvägd för Amerika, där man använder antibiotika på ett sätt som kanske inte är så bra. Men här använder vi inte antibiotika på ett sådant sätt. Följaktligen är detta ett slag i luften, och ett beslut i denna riktning kommer inte att få den effekt som man har sagt. Av den anledningen har vi till betänkandet fogat vår reservation, i vilken vi skriver att lantbruksstyrelsen som tidigare skall sköta detta.

**Anf. 92 HÅKAN STRÖMBERG (s):**

Herr talman! När det gäller grunden för Arne Anderssons i Ljung reservation tror jag att det är angeläget att påpeka att LRF glädjande nog har ställt sig helt bakom det lagförslag som föreligger. Från LRF:s sida påpekar man bl. a. att när det gäller djurens hälsa är det framför allt miljön som är avgörande för tillväxten, och man behöver inte ha olika kemiska medel i fodertillsatserna för att få en bra tillväxt. Om djuren får en bra hälsokontroll kan man uppnå samma resultat. Jag tycker att det är viktigt att vi redan nu, innan det har gått för långt, vidtar de åtgärder som förhindrar en utveckling på detta område.

Överläggningen var härmed avslutad.  
(Beslutet redovisas efter debatten om jordbruksutskottets betänkande 31.)

**Anf. 93 TALMANNEN:**

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 31 om tilläggsbudget III.

**Abisko nationalpark**

**Anf. 94 HANS WACHTMEISTER (m):**

Herr talman! Ett särskilt yttrande brukar ju numera inte föranleda någon debatt. Jag skall inte heller ta upp någon sådan nu utan bara anbefalla till systrarnas och brödernas benägna åtanke mitt särskilda yttrande som är knutet till jordbruksutskottets betänkande 31.

Någon gräns för exploatering av våra nationalparker finns uppenbarligen inte längre. Må därför, herr talman, till uppfyllande av en av mina sista önskningar såsom ledamot av denna församling, de som medverkat till den gradvisa vandaliseringen av våra nationalparker känna skammens rodnad på sina kinder.

Överläggningen var härmed avslutad.

**Jordbruksutskottets betänkande 28**

*Mom. 1 (målsättning)*

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 143 för reservation 1 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

*Mom. 7 (processindustrins svavelutsläpp)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

*Mom. 8 (åtgärdsprogram för svaveldioxid- och kväveoxidutsläpp)*

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 17 för reservation 3 av Paul Lestander.

*Mom. 9 (svavelutsläpp vid koleldning)*

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 128 för reservation 4 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

*Mom. 10 (biobränslen)*

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 81 för reservation 5 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

*Mom. 11 (svavelavgift)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 12 (halvering av kväveutsläppen)*

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 64 för reservation 7 av Kerstin Andersson m. fl.

*Mom. 16 (förbättrad avgasrening och blyfri bensin)*

Först biträdades reservation 8 av Arne Andersson i Ljung m. fl. med 94 röster mot 79 för reservation 9 av Kerstin Andersson m. fl. 136 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – genom uppresning.

*Mom. 17 (tunga dieselbilar m. m.)*

Utskottets hemställan, som ställdes mot  
*dels* reservation 10 av Kerstin Andersson m. fl.,  
*dels* reservation 11 av Paul Lestander,  
bifölls med acklamation.

*Mom. 18 a (riktvärden och gränsvärden)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

*Mom. 19 (kväveutsläppen från flyg)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Kerstin Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 23 (skogsgödsling)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservation 14 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

*Mom. 24 (avskaffande av bidrag till skogsplantering)*

Utskottets hemställan bifölls med 190 röster mot 118 för reservation 15 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Mom. 26 (gödsling och kalkning av åkermark)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservation 16 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

*Mom. 28 (ytterligare medel för kalkning av sjöar och vattendrag)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

*Mom. 29* (kalkningens långsiktiga effekter)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 145 för reservation 18 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

*Mom. 30* (fällningsmedel i reningsverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

*Mom. 33* (forskningsmedlens destination)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 34* (forskning samt metoder för mätning och inventering av skogsskador)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

*Mom. 37* (anslag till Åtgärder mot försurningen)

Först biträdde reservation 22 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander – som ställdes mot reservation 24 av Lars Ernestam – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 230 röster mot 49 för reservation 22 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander. 27 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 38* (övriga anslagsfrågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Jordbruksutskottets betänkande 35***Mom. 1* (ny avfallsstrategi)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 77 för reservation 1 av Kerstin Andersson m. fl.

*Mom. 3* (pappersavfall)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 15 för reservation 2 av Paul Lestander. 2 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 4 b* (bilskrotningslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Kerstin Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 6 (rökgaser vid sopförbränningsanläggningar)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föränleddes av bifall till reservation 4 av Kerstin Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 7 (PCB-avfall)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

*Mom. 8 d (SAKAB:s verksamhet)*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

*Mom. 10 (tungmetaller i avloppsslam)*

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 18 för utskottets hemställan med den ändring däri som föränleddes av bifall till reservation 7 av Paul Lestander.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Jordbruksutskottets betänkande 29**

*Mom. 1 (användningen av kemoterapeutika i tillväxtbefrämjande syfte)*

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 85 för reservation 1 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

*Mom. 2 och 7 (kvalitetsaspekter på djurfoder och importförbud för vissa köttvaror)*

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 46 för reservation 2 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander.

*Mom. 3–6, 8 och 9*

Utskottets hemställan bifölls.

**Jordbruksutskottets betänkande 31**

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs bostadsutskottets betänkande 1984/85:17 om energibesparande åtgärder i bostäder m. m. (prop. 1984/85:100 delvis och 1984/85:125 delvis).

**Anf. 95 BERTIL DANIELSSON (m):**

Herr talman! I bostadsutskottets betänkande nr 17 tas upp till behandling frågan om stöd till energisparåtgärder. Denna fråga har behandlats en lång följd av år, och avsevärda belopp har satsats för att bringa ned energiåtgången i våra bostäder. Energianvändningen har också minskat påtagligt. Enligt 1981 års energipolitiska beslut skall den årliga energianvändningen i bostadsbeståndet minska med 48 terawattimmar brutto. Hittills uppnådda resultat har motsvarat de uppställda målen. De samlade belopp som staten har satsat i form av lån och bidrag uppgår till miljarder. Det råder emellertid inte något absolut och direkt samband med subventioner och uppnådda sparmål. Det går inte att hävda att besparingarna skulle ha uteblivit, om inga subventioner hade beviljats. Mycket av energisparandet skulle ha ägt rum även utan stora statliga subventioner.

Från moderat håll har vi länge hävdat att energisparande äger rum även utan styrning och statsbidrag. Vi har hävdat att det måste ligga i vars och ens intresse att bringa ned energiåtgången, eftersom priset på energi varit och är så högt att energisparåtgärder sker av rent privatekonomiska skäl. Socialdemokraterna har inte velat lyssna på vad vi har sagt. Subventioner och bidrag är den enda riktiga vägen, har det hetat.

Nu har dock publicerade fakta visat att vi på avgörande punkter har haft rätt.

I byggforskningsrådets, BFR:s, skrift Styr styrmedlen energihushållningen? tas just dessa frågor upp. Boken är mycket intressant. Där visas att många energisparåtgärder, precis som vi har sagt, skulle ha vidtagits, statligt stöd förutan. Låt mig citera några korta avsnitt ur boken, vilka belyser just vad som tas upp i betänkandet.

På s. 21 i boken står det bl. a.: "Många som åtgärdat sina hus med energisparstöd skulle sannolikt ha gjort det helt på egen bekostnad, om stödet inte funnits."

Vidare kan man på s. 34 läsa bl. a. följande: "En försiktig (men osäker) tolkning är att stödet kan ha höjt antalet energibesparande åtgärder med 16 procent."

Slutligen står det på s. 49–50:

"Även om förekomsten av en stödeffekt är odiskutabel, är effektens storlek inte imponerande, om våra resultat har någon allmän giltighet. Från statsfinansiell synpunkt utgör stödet i så fall delvis ett slöseri med pengar på projekt som kan genomföras – och också blir genomförda – utan stöd. Detta synes inte ha ändrats i den revision som gjordes av stödet 1981. Framtida ändringar bör inriktas på att framför allt utesluta åtgärder, som är lönsamma även med marknadsmässig finansiering."

De här citaten visar klart att det inte råder något direkt orsakssamband

*Energibesparande  
åtgärder i bostäder  
m. m.*

---

*Energibesparande  
åtgärder i bostäder  
m. m.*

mellan stöd och åtgärder. Mycket pengar skulle ha kunnat sparas, om de tankar och förslag som förts fram från moderat håll hade omfattats av flera, tankar och förslag som nu har bekräftats i BFR:s rapport. Det är dock inte helt för sent. Än finns det tid att rädda en del pengar, om man röstar på de reservationer som vi från moderata samlingspartiet har fogat till detta betänkande.

Jag avser inte att nu i detalj gå igenom alla de enskilda reservationerna, eftersom flertalet av synpunkterna – förutom dem som jag här har berört – sedan länge är väl kända. Möjligen skulle jag kunna säga något om reservation 4, där kommunernas besiktnings- och rådgivningsverksamhet behandlas. Här menar vi att statens stöd till kommunerna bör kunna upphöra ganska omedelbart – inte så att rådgivningen skall upphöra, men kommunerna själva bör få avgöra om de vill ägna sig åt denna verksamhet. Det är inte staten som har gott om pengar och kommunerna som har ont om pengar. Det är tvärtom så att kommunerna har resurserna i dagens Sverige, och därför tycker vi att det är helt onödigt ur statsfinansiell synvinkel att för att stödja de rika kommunerna använda pengar som måste lånas på annat håll.

Våra allmänna ståndpunkter, som jag här har redovisat, följer ett känt mönster, en konsekvent linje, och nu har alltså även ett statligt organ slagit fast att vi haft rätt och även i dag har rätt.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 4, 7, 8, 9, 11 och 14.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

**Anf. 96 KJELL MATTSSON (c):**

Herr talman! Jag skall tala för de reservationer som centerpartiet har fogat till betänkande 17 från bostadsutskottet. Innan jag går in på dem vill jag notera att vi i centerpartiet står bakom de framställningar som har gjorts från regeringens sida när det gäller anslag till energisparbidrag. Vi avviker på en punkt, när det gäller anslaget till kommunernas besiktnings- och rådgivningsverksamhet, där vi yrkar på ett med 53 miljoner utökat anslag.

Ett av målen för energipolitiken är att minska den årliga energianvändningen i lokaler och bostäder. Riksdagen tog 1977/78 ställning till en energisparplan, där det sades att det borde vara möjligt att under en tioårsperiod minska energiförbrukningen med 48 terawattimmar räknat på 1978 års bestånd. Denna energiplan, som lades fram av bostadsminister Elvy Olsson, fick utstå mycken kritik, och det uppsattes många frågetecken inför den. I dag kan det dock konstateras att vi är ense om att det är möjligt att uppnå det mål som angavs där. Målet har också nåtts trots att de direkta statliga insatserna under senare år har minskats.

Ett annat mål är att försöka åstadkomma en så effektiv energianvändning som möjligt, och därför är det viktigt att det finns möjligheter att gå vidare med statligt stöd till åtgärder som är dyrbara, när det gäller att ta vara på det som kan ställas till vårt förfogande genom den tekniska utvecklingen.

Det pågår en diskussion om vad energisparstödet betyder. Det är inte uteslutande det statliga stödet utan självfallet också riksdagens beslut om höjda energiskatter och höjda energipriser rent allmänt som har gjort att en fastighetsekonomisk bedömning visar att en rad åtgärder är lönsamma. Oavsett vilka utredningar som görs tror jag att man kan konstatera, att om staten inte hade ställt upp med låne- och bidragsmöjligheter skulle en stor del av åtgärderna inte ha blivit genomförda.

Det är inte bara fråga om att kunna göra en kalkyl över om åtgärder är fastighetsekonomiskt lönsamma. För många småhusägare är det också fråga om att ha tillgång till det kapital som investeringen i sparåtgärder innebär. Därför har vi i centerpartiet föreslagit dels att bidragsnivån skall bibehållas vid ca 20 %, dels att bidraget skall utökas till att omfatta småhusägare. Vi anser att det är en bra åtgärd för byggnadsindustrin och byggnadsmaterielindustrin, och det kan minska behovet av åtgärder som annars finansieras över arbetsmarknaden.

Det andra avsnittet där vi har reserverat oss gäller stödet till kommunernas besiktning- och rådgivningsverksamhet. Riksdagen fattade för fyra år sedan ett beslut där det utlovades att kommunerna skulle ha ett statligt stöd under en femårsperiod. Regeringen föreslår nu att denna period förkortas med ett halvår och att stödet helt upphör.

Vi anser att det är värdefullt att den kommunala energirådgivningen har möjligheter att fortsätta sin verksamhet i oförminskad och t. o. m. något ökad takt. Under denna period har kommunerna byggt upp en kompetens i sina energirådgivningsorgan, och det är viktigt både att den bibehålls och att den får möjligheter att utvidgas också i fortsättningen.

Kommunerna har uppfattat regeringens förslag om att dra in detta anslag som mycket negativt, och de är synnerligen angelägna om att stödet från statens sida fortsätter att utgå. Detta är inte det enda område på vilket den kommunala ekonomin tappas på pengar. Vi har i andra sammanhang i riksdagen att ta ställning till mycket stora åtgärder, och tillgången på pengar hos kommunerna minskar.

Från centrens sida menar vi att det inte alltid behöver utgå ett bidrag. Däremot tror jag att det är väldigt viktigt att man inte klipper av på det sätt som man gör nu. Vi föreslår för vår del att det utgår ett bidrag på 169 milj. kr. för nästa budgetår, och därefter kan man skära ned anslaget. Vi har föreslagit att man skall använda sig av en femårig avvecklingsperiod. På det sättet tror jag inte att man kommer att mista någon omfattning av verksamheten. Kommunerna kommer att överta hela det ekonomiska ansvaret och att göra det i ordnade former.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 5 samt också till reservationerna 10 och 12, som har anknytning till anslagsberäkningen.

---

*Energibesparande  
åtgärder i bostäder  
m. m.*

**Anf. 97 OLLE GRAHN (fp):**

Herr talman! Folkpartiet har i motion 2801 yrkat att de särskilda energisparbidragen avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1985. Energianvändningen har pressats ned i vårt land. En av anledningarna har varit det omfattande statliga stöd som har utgått till energibesparande åtgärder. En annan anledning har varit de besparingar som har kunnat göras genom lägre energianvändning.

Statens energiverk har redovisat att en mycket stor del av de åtgärder som har utförts har kommit till stånd utan statligt stöd. Eftersom de fastighetsekonomiska grunderna för fortsatta åtgärder kvarstår kommer en avveckling av energibidragen inte att ha någon avgörande betydelse för fortsatt verksamhet. Kommunernas besiktning- och rådgivningsverksamhet har varit av betydelse för en effektiv energiplanering. I den mån kommunerna finner denna verksamhet meningsfull bör den finansieras inom kommunerna. Vi har därför yrkat att statsbidrag till verksamheten avvecklas.

Bostadsministern har i proposition 125 yrkat att 25 milj. kr., som inte utnyttjats i ramen för år 1984 får användas under första halvåret 1985. Folkpartiet biträder det yrkandet till den del det gäller åtgärder för att avhjälpa byggsador och byggfel, men inte när det gäller ändrad lägenhetskommansättning. Vi hänvisar till tidigare ställningstagande om att tilläggs lån ej skall utgå för ändrad lägenhetskommansättning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 4, 7, 9, 11 och 15.

**Anf. 98 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):**

Herr talman! När vi började få en energidebatt på allvar här i landet för mer än tio år sedan var det framför allt produktionssidan som väckte det största intresset. Det var många beräkningar och många debatter som gällde terawattimmar och hur dessa skulle produceras, var och på vilket sätt.

Så småningom, och det ganska snabbt, kom man fram till vikten av att se på konsumtionssidan. Detta behandlas i betänkandet i dag. De snabba och mycket stora vinsterna i energisektorn går fortfarande att få genom hushållningsåtgärder, alltså inom konsumtionsområdet. Naturligtvis skall man också se på produktionen, men de stora och snabba vinsterna – jag vill upprepa det – finns att göra på konsumtionssidan. Energihushållning, planerad användning av energi, är den viktigaste och mest effektiva åtgärden i dag liksom den varit under de senaste åren. Därför är det viktigt att energisparstöd och stöd till kommunerna i alla dessa angelägna frågor upprätthålls.

Vi har i detta betänkande anslutit oss till regeringens proposition och till vad som sägs i bostadsutskottets betänkande. När det gäller stödet till kommunernas besiktning- och rådgivningsverksamhet har vi emellertid ansett att den verksamheten bör få statsbidrag för att den skall kunna bedrivas lika effektivt som hittills även i fortsättningen. Det är inte så enkelt som det har sagts av föregående talare och av utskottsmajoriteten, att kommunerna inom ramen för den kommunala energiplaneringen – som vi

tycker är bra och som vi har biträtt när den var uppe till diskussion och omröstning i kammaren – kan lösa alla problem. Det behövs fortfarande ett aktivt stöd till kommunernas besiktnings- och rådgivningsverksamhet. Det har byggts upp en kompetens, det finns folk som kan detta och det betyder mycket för att verksamheten skall få den effekt vi vill att den skall ha.

I spåren på energidebatten och som en följd av den stora betydelse energifrågorna har fått har det växt upp ett otal olika konsultfirmor och andra kommersiellt inriktade företag som i många fall påverkar åtgärderna när det gäller energisparandet. Därför är det bra om kommunerna har möjlighet att med saklig och riktig verksamhet motverka de i många fall dåliga effekter som en sådan här kommersiell verksamhet har. Det har vi också velat uttrycka i vår motion och i den reservation vi fogat till betänkandet.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till våra reservationer 6 och 13 och i övrigt till utskottets hemställan.

**Anf. 99. PER OLOF HÅKANSSON (s):**

Herr talman! Enigheten mellan partierna är betydligt större än vad som framgår av en flyktig blick i bostadsutskottets betänkande nr 17. Det innehåller förvisso 15 reservationer, men i de stora och väsentliga frågorna vill jag nog påstå att man är rätt överens.

Majoritetens ställningstagande grundas på två huvudprinciper. Den ena är att energiförsörjningen skall tillgodoses till för samhället lägsta möjliga kostnad inom ramen för en allmänt god hushållning. Den andra är att när statliga resurser tas i anspråk i form av subventioner, bidrag, lån eller annat, skall det i princip endast ske när man får en överbryggande effekt, som stöd för introduktion av ny teknik, och definitivt inte så att det på sikt lever kvar för verksamheter som i sig är lönsamma.

Jag lyssnade med intresse på Bertil Danielsson när han hämtade argument och citerade ur rapporten Energi 85. Det leder mig fram till ett par reflexioner. En är att det var historiska händelser han redovisade. Det vi i dag diskuterar är framtiden. Hans historiska resonemang borde leda fram till två i och för sig rätt självklara frågor: Hur ser reglerna ut i dag, och hur kommer de regler att se ut som skall gälla för morgondagen? Det behöver inte alls vara så att det som Bertil Danielsson påpekade var fel är oriktigt i dag eller i morgon.

Den andra frågan, som också är intressant att ställa, är: Vem hade ansvaret för det som Bertil Danielsson indirekt kritiserade? Jag kände mig inte särskilt träffad av det han refererade till. Jag vill bara hänvisa till de anföranden som jag höll på den tiden det var aktuellt. Då kritiserade jag många av de kosmetiska åtgärder på energisparandets fält som Bertil Danielsson nu hänvisar till i sin kritik.

Herr talman! Jag skulle kunna fortsätta att gå igenom motiven för majoritetens ställningstagande i detta betänkande. Men i samtliga fall går dessa att hänföra till de två principer enligt vilka energiförsörjningen och energianvändningen skall organiseras och som jag inledningsvis redogjorde för. Det skulle bara bli en upprepning av vad jag sagt, och därför kan jag avstå.

Jag vill till sist givetvis yrka bifall till bostadsutskottets hemställan i alla delar.

**Anf. 100 BERTIL DANIELSSON (m):**

Herr talman! Per Olof Håkansson inledde med att säga att det är ganska stor enighet i de här frågorna. Jag tror dock att det finns en del skiljaktigheter, vilket hans anförande gav belägg för.

När jag framhöll att många av de här energisparåtgärderna har skett förutan stöd, sade Per Olof Håkansson att mina argument bara var ett referat av historiska händelser. Om det är någonting man skall använda historia till, så är det till att dra slutsatser av värde för framtiden. Det är just det som gör att jag tycker att den här typen av redovisningar är så angelägna att notera. Man har sett vad stödet haft för effekter och därvid dragit slutsatserna att de haft ganska liten effekt. För vår del är det en bekräftelse på en inställning som vi hela tiden har haft, nämligen att det statliga stödet inte skall vara av den omfattningen och att det i vissa fall helt skall tas bort. Det är obehövligt. Man skall framför allt inte använda statligt stöd i ett läge då staten inte har några pengar att ge ut i subventioner.

Under de två och ett halvt år som socialdemokraterna haft regeringsansvaret har vi varje år föreslagit neddragningar och besparingar på det här området, och Per Olof Håkansson säger att han ändå inte känner sig träffad. Det är en kanske något märklig slutledning. Vi har som sagt vid varje tillfälle under den här perioden anført att vi inte skall ge ut pengar på ett område där det inte behövs. Vi måste spara – det är nödvändigt.

**Anf. 101 PER OLOF HÅKANSSON (s):**

Herr talman! Är Bertil Danielsson t. ex. ense med mig om att vi skall organisera energiförsörjningen och energianvändningen på ett sådant sätt att det sker till för samhället lägsta möjliga kostnader inom ramen för allmänt god hushållning? Det är en grundläggande fråga. Är vi ense om detta, eller är vi det inte?

Som en kommentar till det resonemang Bertil Danielsson förde i sitt senaste inlägg skulle jag vilja utfärda en varning för att fortsätta köra bilen framåt men då bara titta i backspeglarna. Det är lämpligt att se efter var bilen råkar befinna sig för tillfället och hur vägen framåt ser ut. Man kan inte enbart titta i backspeglarna. Det är på ett sådant sätt som Bertil Danielsson just nu för resonemanget.

**Anf. 102 BERTIL DANIELSSON (m):**

Herr talman! Det är alldeles riktigt: Man skall använda backspeglarna, men inte alltför mycket. Vi har också för vår del använt backspeglarna, och den har visat att vi befinner oss på rätt väg. Detta tycker jag är ganska viktigt.

Per Olof Håkansson säger också att vi skall klara energiförsörjningen till lägsta möjliga kostnad. Javisst, men då skall man inte i onödan pytsa ut statligt stöd när man vet att energibesparande åtgärder ändå kommer till

stånd. Då når man en bit på vägen när det gäller att klara energiförsörjningen till lägsta möjliga kostnad.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Mom. 1* (avveckling av energisparbidragen)

Utskottets hemställan bifölls med 210 röster mot 94 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. i motsvarande del.

*Mom. 2* (energisparbidragens genomsnittliga storlek)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 47 för reservation 2 av Birgitta Hambraeus och Agne Hansson. 4 ledamöter avstod från att rösta.

*Mom. 3* (riktlinjer för stödsystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Birgitta Hambraeus och Agne Hansson – bifölls med acklamation.

*Mom. 7* (det statliga stödet till kommunernas besiktning- och rådgivningsverksamhet)

Först biträdades reservation 5 av Birgitta Hambraeus och Agne Hansson med 60 röster mot 15 för reservation 6 av Oswald Söderqvist. 230 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 4 av Rolf Dahlberg m. fl. – som ställdes mot reservation 5 av Birgitta Hambraeus och Agne Hansson – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Rolf Dahlberg m. fl. – genom uppresning.

*Mom. 8* (det statliga stödet till information och utbildning i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

*Mom. 10* (anslag på tilläggsbudget III)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 80 för reservation 8 av Rolf Dahlberg m. fl.

*Mom. 13* (ram för tilläggs lån)

Utskottets hemställan, som ställdes mot  
*dels* reservation 14 av Rolf Dahlberg m. fl.,  
*dels* reservation 15 av Kerstin Ekman,  
bifölls med acklamation.

*Övriga moment*

Utskottets hemställan bifölls.

**Nr 138**

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Energibesparande  
åtgärder i bostäder  
m. m.*

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Tekopolitiken*

Föredrogs  
näringsutskottets betänkande  
1984/85:25 om tekopolitiken (prop. 1984/85:100 delvis) samt

arbetsmarknadsutskottets betänkande  
1984/85:17 om tillfälligt sysselsättningsbidrag för textil- och konfektionsindu-  
strin (prop. 1984/85:100 delvis).

**Anf. 103 TREDJE VICE TALMANNEN:**

Näringsutskottets betänkande 25 och arbetsmarknadsutskottets betänkan-  
de 17 debatteras i ett sammanhang.

**Anf. 104 STEN SVENSSON (m):**

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 25 om tekopolitiken  
behandlas budgetpropositionen i den del som rör anslag till industripolitiska  
åtgärder, ursprungsmärkning av kläder samt ett stort antal motionsyrkanden  
som berör tekoindustrin och handeln med tekoprodukter.

Till industripolitiska åtgärder för tekoindustrin föreslår regeringen ett  
anslag om 96,3 milj. kr. för budgetåret 1985/86. Från anslaget bestrids  
kostnader för dels branschfrämjande åtgärder, dels lån till rationaliseringsin-  
vesteringar inom konfektionsindustrin. Det föreslagna anslaget är 18 milj.  
kr. större än för innevarande budgetår. Ökningen fördelar sig med 8 resp. 10  
milj. kr. på de två nu nämnda åtgärdsområdena, för vilka därmed skulle  
anslås 71,3 resp. 25 milj. kr. Tillsammans med föreslagna anslag för  
försörjningsberedskapspolitiska och arbetsmarknadsmässiga åtgärder upp-  
går de av regeringen föreslagna anslagen över statsbudgeten till åtgärder för  
tekoindustrin till sammanlagt 354 milj. kr. för nästa budgetår.

I samband med 1983 års beslut riktades, särskilt från moderata samlings-  
partiets och folkpartiets sida, stark kritik mot förslaget till en omläggning av  
tekostödet.

I de motioner som har väckts med anledning av budgetpropositionen  
upprepas denna kritik. Regeringens förslag innebär, som vi påpekar i  
reservation 1, en ytterligare ökning av det selektiva stödet till tekobranschen.  
Enligt vår uppfattning leder ett sådant stöd till en snedvridning av konkurren-  
sen mellan företagen.

Den industripolitiska verksamheten på tekoområdet bör i stället inriktas  
på generellt verkande konkurrensneutrala åtgärder. Utvecklingen under de  
senaste åren visar också att behovet av selektiva industripolitiska åtgärder för  
tekoindustrin har minskat. En relativ förbättring av branschens konkurrens-  
läge har nu inträtt, en viss omstrukturering har skett och flera exempel på  
företag som har kunnat skaffa sig framgångsrika nischer kan anföras.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till att riksdagen tidigare har bifallit  
ett motionsförslag från moderata samlingspartiet under riksmötet 1982/83  
om en mjukare nedtrappning av äldrestödet än den regeringen då stod för,

föreslår vi nu i reservation 2 att riksdagen avslår regeringens förslag om att anslå 96,3 milj. kr. till industripolitiska åtgärder för tekoindustrin under nästa budgetår.

I konsekvens med det nyss sagda bör såväl de s. k. branschfrämjande åtgärderna som rationaliseringslånen snarast avvecklas. Medel för dessa ändamål bör således inte anvisas för nästa budgetår. Kostnaderna för redan gjorda åtaganden får täckas från anslaget B 12 Branschfrämjande åtgärder.

En väsentlig förutsättning för en fungerande marknadsekonomi är den fria handeln över gränserna. Ett fritt internationellt utbyte av varor, tjänster och kapital leder till ökat välbefinnande för alla parter.

De importrestriktioner som tillämpas av Sverige för teko produkter har motiverats av den särskilt besvärliga situation som svensk tekoindustri har befunnit sig i.

Men det är uppenbart, som påpekas i motioner såväl från folkpartiet som från moderat håll, att importbegränsningarna inte fyller sitt syfte. Därför bör handelsrestriktionerna avvecklas.

Den uppenbara effekten av importbegränsningarna gentemot u-länderna är inte ett ökat produktionsutrymme för svensk tekoindustri utan förbättrade exportmöjligheter för EG- och EFTA-länderna som, exkl. Portugal, har fritt tillträde till den svenska marknaden.

De ytterligare invändningar mot importbegränsningarna som anförs i motionerna är också tungt vägande. Vårt ansvar för utvecklingen i de fattiga länderna kräver att Sverige i sin handelspolitik på tekoområdet inte motverkar u-ländernas strävan att bygga upp sina ekonomier. U-ländernas utvecklingspotential ligger i en fungerande marknadsekonomi och i en fri internationell handel. Att importbegränsningarna får sådana fördelningspolitiska effekter till konsumenternas, särskilt barnfamiljernas, nackdel som beskrivs i motionerna är ytterligare ett skäl till att handelsrestriktionerna bör avvecklas. De kvantitativa begränsningarna och tullen i kombination fördyrar väsentligt de teko varor som säljs i Sverige.

Det finns åtskilliga svenska tekoföretag som visar gott resultat. De har anpassat sin verksamhet till det höga kostnadsläget i Sverige och till marknadens krav. Framför allt har stora framgångar nåtts på export. Detta måste, herr talman, vara den rätta utvecklingsvägen för svensk tekoindustri. Den kan inte i längden dölja sig bakom ett gränsskydd och fortsätta att vara beroende av subventioner. Det finns flera exempel på länder där tekoindustrierna framgångsrikt har fått utvecklas i enlighet med marknadens krav utan ingripanden från staten. Ytterligare ett exempel är den genomgripande omställningen av schweizisk urindustri utan att gränsskydd har behövt tillgripas. Det är endast generella ekonomisk-politiska åtgärder som har haft en märkbar effekt på svensk tekoindustri. Ett lägre skattetryck, framför allt, skapar positiva effekter för tekoindustrin. Detta understryker vi med skärpa i vår motion.

Det är sålunda hög tid att ställa frågan: Behövs det svenska tekostödet? På den frågan svarar allt fler insiktsfulla bedömare: Nej! Senast har utredningar – vilket bl. a. framkommit under en hearing med utskottet i samband med

ärendets beredning – inom kommerskollegium eller på verkets uppdrag motiverat ett sådant entydigt svar.

Vidare kan nämnas att ekonomen Carl Hamilton har kommit fram till att importkvoten missgynnar u-länder och svenska låginkomsttagare utan att nämnvärt skydda svensk tekoindustri. Beräkningar inom Överstyrelsen för ekonomiskt försvar visar att de svenska konsumenterna förlorat drygt 2 miljarder kronor per år på grund av den högre prisnivå som restriktionspolitiken leder till. Andra bedömare räknar med 3 miljarder per år. Tillskyndarna av de protektionistiska åtgärderna hävdar att vår egen tekoindustri måste skyddas av sysselsättningskäl och – inte minst – av beredskapsskäl. Det första skälet är av strukturell art, på samma sätt som kännetecknar den svenska varvsindustrin.

När det gäller varvsnäringen nådde insikten sent omsider fack och politiker att man i längden inte kan hålla på att tillverka fartyg som inte går att sälja. Denna insikt saknas fortfarande på många håll beträffande tekoindustrin. Beredskapsargumentet är inte tillräckligt underbyggt. Man kan inte räkna med några långvariga krigs- och avspärningstillstånd, i vart fall inte längre än två år, och då räcker enligt ÖEF en svensk normalgarderob. Skulle vi trots allt råka ut för en så lång avspärningstid, har vi tid på oss att ställa om produktionen i Sverige. Vi kan då räkna med att den produktionskapacitet som i dag används för export kan ställas om för enbart inhemsk produktion.

Importkvoterna leder dessutom till en osolidarisk fördelningspolitik, både globalt och inhemskt – globalt, då den enbart drabbar konfektion från de fattiga u-länder som Sverige annars säger sig vilja värna. Genom EG-, EFTA- och GATT-avtal är tekoimporten från västvärlden befriad från handelshinder.

I vårt land är det främst låginkomsttagarna som förlorar på att behöva köpa nödvändiga baskläder till betydligt högre priser än vad som annars vore möjligt. Ekonomen Carl Hamilton, som jag nyss refererade, säger vidare i en artikel i SE-bankens kvartalstidskrift att en industriarbetarfamilj skulle kunna minska kostnaderna för sitt klädkonto med 1 000 kr./år i 1984 års penningvärde om importrestriktionerna avlägsnades.

U-ländernas internationella marknader bör breddas, och därmed kan de svenska konsumenternas tillgång på billiga produkter främjas.

Genom att konkurrera med hjälp av design och kvalitet borde Sverige i likhet med Schweiz kunna ha en fri import av kläder och ändå behålla en inhemsk tekoindustri.

Det statliga tekostöd som drabbar skattebetalare, konsumenter och tredje världens fattiga har inte längre något existensberättigande. De uppgifter som nu har framkommit om effekten av begränsningspolitiken på tekoområdet är ytterligare motiv för att beslut bör fattas om ett avskaffande av handelsrestriktionerna för tekovaror. Avsikten var ju också från början att MFA skulle ha begränsad varaktighet, inte innebära en permanent importreglering gentemot lågprisländerna. Reservanterna har därför enats om – som framgår av reservation 9 – att avvecklingen av restriktionerna skall ske på ett sådant sätt att den kan vara slutförd inom en femårsperiod. Detta skulle ge

företagen en rimlig planeringsperiod för omställningen. Väsentligt är emellertid att ett klart och entydigt beslut nu fattas.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till samtliga moderata reservationer som fogats till näringsutskottets betänkande 25.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

**Nr 138**

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Meddelande om  
frågor*

## **11 § Meddelande om frågor**

Meddelades att följande frågor framställdes

*den 7 maj*

**1984/85:567** av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om USA:s blockadpolitik mot Nicaragua:

USA:s regering har nyligen beslutat om ekonomisk blockad mot Nicaragua. Beslutet motiveras bl. a. med att Nicaragua bedriver en politik som "utgör ett utomordentligt hot mot USA:s säkerhet".

USA söker förmå andra länder att medverka i sanktionerna mot Nicaragua. Åtgärderna vidtas av USA trots att Nicaragua är anslutet till GATT. Följderna av USA:s beslut kan bli mycket kännbara för Nicaragua.

I anledning härav vill jag ställa följande fråga till utrikesministern:

Hur bedömer regeringen USA:s blockadpolitik mot Nicaragua, och vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för Sveriges del och internationellt för att motverka USA:s blockad mot Nicaragua?

**1984/85:568** av *Anita Johansson* (s) till utbildningsministern om verksamheten vid Stockholms universitet:

Det förekommer uppgifter i pressen om att universitetet i Stockholm genom lokala beslut drar ned på undervisning och forskning inför budgetåret 1985/86, trots att utbildningsministern i budgetpropositionen tydligt anger att så ej skall ske.

Vidare förekommer det uppgifter om att förvaltningskostnaderna vid detta universitet är speciellt höga i jämförelse med t. ex. andra högskolor.

Mot här angiven bakgrund hemställer jag att få ställa följande fråga till utbildningsministern:

Är statsrådet beredd att vidta några åtgärder nu eller inför arbetet med 1986/87 års budget för att garantera att avsikterna i budgetpropositionen vinner beaktande vid Stockholms universitet?

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Meddelande om  
frågor*

**1984/85:569** av *Agne Hansson* (c) till försvarsministern om bättre samordning mellan sjöfartsverket och försvaret:

Samtidigt som försvaret ökar ubåtsskyddet drar sjöfartsverket in ögat mot havet. Idö lotsplats i Västerviks yttre skärgård är ett sådant exempel. Sjöfartsverket planerar där att minska personalen från sju till tre man. När planen är genomförd kommer Idö att vara avbemannad helt från fredag kväll till måndag morgon och alla kvällar och nätter. I dag är Idö lotsplats bemannad dygnet runt året om. Lotsutkiken som i dag är öppen alla dygnets 24 timmar året om kommer att vara helt stängd när sjöfartsverket har genomfört sin plan.

Inte minst mot bakgrund av vårt lands ubåtsskydd är en avbemanning av lotsutkiken mycket allvarlig.

Mot bakgrund härav och då det inte synes försvarbart att avbemanna lotsutkikar samtidigt som försvaret bygger upp ubåtsskyddet vill jag fråga försvarsministern:

Vilka åtgärder avser försvarsministern vidta för att nå bättre samordning mellan sjöfartsverket och försvaret?

**1984/85:570** av *Börje Stensson* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om stödet till sameorganisationerna:

I de regler för stöd till sameorganisationer som man fattade beslut om på förslag av proposition 1976/77:80 framgår att stöd skall gå bl. a. och främst till organisationer för icke renskötande samer samt att administrationen av stödet inte får verka styrande. Detta stöd administreras av en styrelse där staten har en representant. Svenska samernas riksförbund, som numera är en ganska renodlad renskötarorganisation, är också representerat liksom Riksorganisationen Same Ätnam. Detta gäller emellertid inte Landsförbundet svenska samer, den gamla sameorganisation som företräder den mer allomfattande samepolitiken av folksolidaritet.

Fördelningen av anslag från den nämnda styrelsen synes av olika skäl kommit att starkt missgynna Landsförbundet svenska samer.

Jag vill därför fråga statsrådet:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd vidta för att skapa en fördelning av anslagen till de olika sameorganisationerna som bättre överensstämmer med 1977 års riksdagsbeslut?

**1984/85:571** av *Sven Henricsson* (vpk) till industriministern om den samhällsägda läkemedelsindustrin:

Enligt tillgänglig pressinformation pågår förhandlingar mellan Fermenta AB och Procordia AB (tidigare Statsföretag) i syfte att uppnå ett samgående mellan förstnämnda företag och KabiVitrum. Det är i sammanhanget intressant att KabiVitrum representerar ett av de mera framgångsrika samhällsägda företagen. KabiVitrum verkar i en bransch med klar anknyt-

ning till läkemedelssidan, ett verksamhetsområde som av en bred folklig opinion anses vara en samhällsangelägenhet. Det är därför inte förvånande att frågan om förstatligande av läkemedelsindustrin är väl förankrad. Den nu meddelade åtgärden kan tolkas som ett steg i annan riktning, nämligen mot en privatisering av samma industrisektor. Frågan är om detta kan stå i överensstämmelse med den målsättning som ursprungligen blev fastställd för Statsföretags verksamhet.

Mot bakgrund härav önskar jag svar på följande fråga:

Kommer regeringen att vidta åtgärder för att förhindra privatisering av tunga delar av svensk samhällsägad läkemedelsindustri?

*den 8 maj*

**1984/85:572** av *Nils Häggström* (c) till utbildningsministern om ett forskningsarkiv i Umeå:

Umeå universitet är det enda universitet i landet där den historiskt inriktade forskningen tvingas arbeta utan att på nära håll ha tillgång till ett landsarkiv eller motsvarande. Denna brist på arkiv hämmar den samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningen vid universitetet.

Olika förslag till lösningar har diskuterats, bl. a. aktualiserades en delning av landsarkivet i Härnösand med innebörden att ett särskilt landsarkiv för material från Norrbotten och Västerbotten skulle bildas med placering i Umeå. En placering av viktiga arkivserier i en arkivdepå i Umeå har också diskuterats liksom en etablering av ett företagsarkiv.

Dessa förslag har emellertid inte lett till något positivt resultat för Umeås del. Planerna på ett företagsarkiv har heller inte realiserats.

Staten har ett speciellt ansvar att bereda Umeå universitet samma förutsättningar för forskning och utbildning som övriga universitetsorter i landet. Mina frågor till utbildningsministern blir därför:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att lösa arkivfrågan för Umeå universitet?

Kommer regeringen att med ekonomiska medel stödja utbyggandet av ett forskningsarkiv i Umeå på nya medier?

**1984/85:573** av *Tore Nilsson* (m) till utrikesministern om regeringsåtgärder med anledning av de politiska förhållandena i Libanon:

Omdömesgilla iakttagare anser att riskerna för ett blodbad i Libanon är akuta. 150 000 kristna i södra Libanon är hotade av förintelse enligt deras egen utsaga. De har vänt sig till kyrkor och samfund i Sverige för att vädja om insatser snarast.

Jag ber utrikesministern redogöra för regeringens möjligheter att ingripa som svar på den vädjan som enligt uppgifter i pressen också riktats till UD.

Nr 138

Onsdagen den  
8 maj 1985

---

*Meddelande om  
frågor*

1984/85:574 av *Ulla Tillander* (c) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om försäkringskassans ersättning till privatpraktiserande läkare:

Förhandlingarna om de privatpraktiserande läkarnas ersättning från försäkringskassan har inte resulterat i någon uppgörelse. Ersättningen per sjukbesök har legat still under flera år samtidigt som kostnaderna på alla områden har stigit betydligt. De privatpraktiserande läkarnas insatser är en nödvändig och integrerad del i svensk sjukvård. Därför är det också nödvändigt att ersättningen från försäkringskassan inte urholkas genom inflationen. Då finns det nämligen risk för att den ekonomiska grunden rycks undan. Finns förståelsen och uppskattningen av de privatpraktiserande läkarnas arbete, så måste det också finnas en rimlig vilja att bevara den ekonomiska grunden för deras verksamhet.

Mot denna bakgrund vill jag till sjukvårdsministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att de privatpraktiserande läkarnas ersättning från försäkringskassan höjs, så att den motsvarar kostnadsutvecklingen under de senaste åren?

12 § Kammaren åtskildes kl. 17.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

*/Solveig Gemert*